

KODEKS KARNY WYKONAWCZY

Komentarz

Kazimierz Postulski

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

3. WYDANIE

Wolters Kluwer

KODEKS KARNY WYKONAWCZY

Komentarz

Kazimierz Postulski

KOMENTARZE PRAKTYCZNE

3. WYDANIE

*Stan prawny na 19 listopada 2015 r.
z uwzględnieniem zmian wprowadzonych ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o administracji podatkowej
(Dz. U. poz. 1269), które wchodzi w życie 1 stycznia 2016 r.*

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne
Beata Gierasimowicz

Łamanie
Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN: 978-83-264-9489-5
3. wydanie

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl
www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	17
Wstęp do wydania drugiego	25
Wstęp do wydania trzeciego	27
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy ...	31
CZĘŚĆ OGÓLNA	33
Rozdział I. Zakres obowiązywania	33
Rozdział II. Organy postępowania wykonawczego	51
Rozdział III. Skazany	78
Rozdział IV. Postępowanie wykonawcze	135
Oddział 1. Wykonywanie orzeczeń	135
Oddział 2. Postępowanie przed sądem	219
Oddział 3. Postępowanie egzekucyjne	279
Rozdział V. Nadzór penitencjarny	308
Rozdział VI. Zatarcie skazania	323
Rozdział VII. Uczestnictwo społeczeństwa w wykonywaniu orzeczeń, pomoc w społecznej readaptacji skazanych oraz Fundusz Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej	334
Rozdział VIIa. System dozoru elektronicznego	355
Oddział 1. Przepisy ogólne	355
Oddział 2. Rozpoczęcie dozoru elektronicznego	377
Oddział 3. Obowiązki i prawa skazanego	398

Oddział 4. Czynności podmiotów wykonujących dozór elektroniczny	424
Oddział 5. Zakończenie dozoru elektronicznego	435
CZĘŚĆ SZCZEGÓLNA	449
Rozdział VIII. Grzywna	449
Rozdział IX. Kara ograniczenia wolności	494
Rozdział X. Kara pozbawienia wolności	573
Oddział 1. Cele wykonywania kary	573
Oddział 2. Zakłady karne	582
Oddział 3. Wykonywanie kary i jej indywidualizacja	613
Oddział 4. Prawa i obowiązki skazanego	718
Oddział 5. Zatrudnienie	816
Oddział 6. Nauczanie	848
Oddział 7. Działalność kulturalno-oświatowa, społeczna, kultura fizyczna i zajęcia sportowe	857
Oddział 8. Nagrody i ulgi	862
Oddział 9. Kary dyscyplinarne	880
Oddział 10. Odroczenie i przerwa wykonania kary pozbawienia wolności	897
Oddział 11. Warunkowe przedterminowe zwolnienie	967
Oddział 12. Zwalnianie skazanych z zakładów karnych i warunki udzielania im pomocy	1022
Oddział 13. Informowanie o opuszczeniu przez skazanego zakładu karnego	1036
Rozdział XI. Prawa i obowiązki kuratora sądowego, wykonywanie dozoru, warunkowego umorzenia postępowania i warunkowego zawieszenia wykonania kary	1041
Oddział 1. Prawa i obowiązki kuratora sądowego oraz dozór	1041
Oddział 2. Warunkowe umorzenie postępowania karnego	1090
Oddział 3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary	1096
Rozdział XII. Środki karne, środki kompensacyjne i przepadek	1121
Oddział 1. Pozbawienie praw publicznych	1121
Oddział 2. Zakazy, nakaz i obowiązek	1126
Oddział 3. Przepadek	1164

Oddział 4. Naprawienie szkody, zadośćuczynienie, nawiązka i świadczenie pieniężne	1194
Oddział 5. Podanie wyroku do publicznej wiadomości	1199
Rozdział XIII. Środki zabezpieczające	1204
Rozdział XIV. Należności sądowe	1282
Rozdział XV. Tymczasowe aresztowanie	1287
Rozdział XVa. Umieszczanie tymczasowo aresztowanych i skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w wydzielonych pomieszczeniach lub pomieszczeniach dla osób zatrzymanych	1380
CZĘŚĆ WOJSKOWA	1391
Rozdział XVI. Przepisy ogólne	1391
Rozdział XVII. Kara ograniczenia wolności	1398
Rozdział XVIII. Kara pozbawienia wolności i kara aresztu wojskowego	1405
Rozdział XIX. Środki karne	1413
Rozdział XX. Tymczasowe aresztowanie	1416
CZĘŚĆ KOŃCOWA	1417
Rozdział XXI. Objasnienie wyrażeń ustawowych	1417
Rozdział XXII. Przepisy przejściowe i końcowe	1424
Bibliografia	1443
Glosy	1471

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
- instrukcja sądowa – zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 grudnia 2003 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. Urz. Min. Sprawiedl. Nr 5, poz. 22 z późn. zm.)
- k.c. – ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.)
- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k. z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.)
- k.k. z 1969 r. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.)

- k.k.s. – ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 186 z późn. zm.)
- k.k.w. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557 z późn. zm.)
- k.k.w. z 1969 r. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 13, poz. 98 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p. – ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.)
- k.p.a. – ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 267 z późn. zm.)
- k.p.c. – ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)
- k.p.k. z 1969 r. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96 z późn. zm.)
- k.p.s.w. – ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 395 z późn. zm.)
- k.r.o. – ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 583 z późn. zm.)

k.w.	–	ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1094 z późn. zm.)
MPPOiP	–	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167, załącznik)
nowelizacja z 2003 r.	–	ustawa z dnia 24 lipca 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 142, poz. 1380)
nowelizacja z 2009 r.	–	ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 206, poz. 1589 z późn. zm.)
nowela/ nowelizacja z 2011 r.	–	ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 240, poz. 1431 z późn. zm.)
nowela/ nowelizacja z 2015 r.	–	ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396)
p.u.s.p.	–	ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 133 z późn. zm.)
r.c.a.	–	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie czynności administracyjnych związanych z wykonywaniem tymczasowego aresztowania oraz kar i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności oraz dokumentowania tych czynności (Dz. U. poz. 927)

regulamin urzędowania sądów	–	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. poz. 925)
regulamin wykonywania kary pozbawienia wolności	–	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493)
regulamin wykonywania tymczasowego aresztowania	–	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494)
r.p.k.o.w.	–	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 czerwca 2010 r. w sprawie podmiotów, w których jest wykonywana kara ograniczenia wolności oraz praca społecznie użyteczna (Dz. U. Nr 98, poz. 634)
r.p.o.p.	–	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1067)
r.s.n.p.	–	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobu, zakresu i trybu sprawowania nadzoru penitencjarnego (Dz. U. Nr 152, poz. 1496 z późn. zm.)
r.w.p.o.p.	–	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 września 2003 r. w sprawie wykazu przedmiotów, które w razie orzeczenia ich przepadku przekazuje się bezpośrednio innym organom niż właściwy urząd skarbowy (Dz. U. Nr 167, poz. 1635)

-
r.w.z.p.	–	rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 10 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu zakładów psychiatrycznych i zakładów leczenia odwykowego przeznaczonych do wykonywania środków zabezpieczających oraz składu, trybu powoływania i zadań komisji psychiatrycznej do spraw środków zabezpieczających (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 599 z późn. zm.)
r.z.z.s.	–	rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad zatrudniania skazanych (Dz. U. Nr 27, poz. 242 z późn. zm.)
u.b.i.m.	–	ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 611 z późn. zm.)
u.k.s.	–	ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 795 z późn. zm.)
u.o.s.k.	–	ustawa z dnia 23 czerwca 1973 r. o opłatach w sprawach karnych (tekst jedn.: Dz. U. z 1983 r. Nr 49, poz. 223 z późn. zm.)
u.o.z.p.	–	ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tekst jedn.: Dz. U. z 2011 r. Nr 231, poz. 1375 z późn. zm.)
u.p.e.a.	–	ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1619 z późn. zm.)
u.p.n.	–	ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 124 z późn. zm.)
u.p.p.r.	–	ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1390)

u.p.s.n.	–	ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 382 z późn. zm.)
ustawa o KRK	–	ustawa z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1036 z późn. zm.)
ustawa o SW	–	ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1415 z późn. zm.)
u.w.k.d.e.	–	ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (tekst jedn.: Dz. U. z 2010 r. Nr 142, poz. 960 z późn. zm.)
u.z.o.p.w.	–	ustawa z dnia 28 sierpnia 1997 r. o zatrudnianiu osób pozbawionych wolności (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1116)

Czasopisma i wydawnictwa promulgacyjne

Annales UMCS	–	Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
Apel.-Lub.	–	Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Lublinie
Apel.-W-wa	–	Apelacja. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Warszawie
Biul. PK	–	Biuletyn Prawa Karnego Sądu Najwyższego
Biul. RPO	–	Biuletyn Rzecznika Praw Obywatelskich
Biul. SN	–	Biuletyn Sądu Najwyższego
Cz.PKiNP	–	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Dz. U.	–	Dziennik Ustaw
Dz. Urz. Min. Sprawiedl.	–	Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości
Dz. Urz. UE	–	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej

Dz. Urz. WE	–	Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich
GSP	–	Gdańskie Studia Prawnicze
KZS	–	Krakowskie Zeszyty Sądowe
NKPK	–	Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
NP	–	Nowe Prawo
ONSAiWSA	–	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
OSA	–	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSAB	–	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej
OSAŁ	–	Orzecznictwo Sądów Apelacji Łódzkiej
OSASz	–	Orzecznictwo Sądów Apelacji Szczecińskiej
OSAW	–	Orzecznictwo Sądów Apelacji Wrocławskiej
OSNC	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Izba Karna
OSNKW	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Izba Wojskowa
OSNPG	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego (dodatek do Problemów Praworządności)
OSNwSK	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w sprawach karnych, pełny urzędowy zbiór orzeczeń Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego
OSP	–	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	–	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
PiP	–	Państwo i Prawo
PPiK	–	Przegląd Penitencjarny i Kryminologiczny
Prob. Egz.	–	Problemy Egzekucji
Prok. i Pr.	–	Prokuratura i Prawo
Prz. Sejm.	–	Przegląd Sejmowy

PS	–	Przegląd Sądowy
PWP	–	Przegląd Więziennictwa Polskiego
RPEiS	–	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
St. Iur.	–	Studia Iuridica
St. Praw.	–	Studia Prawnicze
St. Pr.-Ek.	–	Studia Prawno-Ekonomiczne
WPP	–	Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNIBPS	–	Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego

Inne skróty

ETPC	–	Europejski Trybunał Praw Człowieka
ETS	–	Europejski Trybunał Sprawiedliwości
KRK	–	Krajowy Rejestr Karny
NSA	–	Naczelny Sąd Administracyjny
RPD	–	Rzecznik Praw Dziecka
RPO	–	Rzecznik Praw Obywatelskich
SA	–	Sąd Apelacyjny
SN	–	Sąd Najwyższy
TK	–	Trybunał Konstytucyjny
WSA	–	Wojewódzki Sąd Administracyjny

WSTĘP

Wejście w życie z dniem 1 stycznia 1970 r. trzech kodeksów: karnego z 1969 r., postępowania karnego z 1969 r. i karnego wykonawczego z 1969 r. po raz pierwszy uwidoczniło w ustawodawstwie polskim istnienie trzech dyscyplin składających się na szeroko rozumiane prawo karne, będące jedną z gałęzi systemu prawa obowiązującego w państwie. Nie budził, i nadal nie budzi, sporów zakres tematyczny każdej z tych dyscyplin.

Ten formalny podział na trzy dyscypliny powielony został w kodyfikacji z 1997 r.

Między prawem karnym materialnym, procesowym i wykonawczym występują bardzo ściśle powiązania i determinacje. Te trzy dyscypliny tworzą spójny system norm, chociaż każda z nich ma za przedmiot regulacji odrębną sferę stosunków społecznych. Czynnikiem je integrującym jest cel, jakiemu te przepisy służą. Jest nim zwalczanie przestępczości. Każda z omawianych trzech dyscyplin realizuje ten cel za pomocą właściwych sobie środków.

Podkreśla się, że uchwalając wspomniane trzy kodeksy, ustawodawca uznał, że problematyka wykonywania orzeczeń ma tak duże znaczenie, iż powinna być unormowana w sposób kompleksowy w odrębnym kodeksie (A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2000, s. 8).

Oczywisty i czytelny podział problematyki, która należy do sfery zainteresowań każdej z trzech dyscyplin składających się na prawo karne, powinien znaleźć odzwierciedlenie w przepisach kodeksu karnego, kodeksu postępowania karnego i kodeksu karnego wykonawczego. Tak jednak nie jest. Od strony normatywnej podział ten nie został przeprowadzony z pełną konsekwencją. Zarówno w kodeksie karnym z 1969 r., jak i z 1997 r. znalazły się przepisy należące do zakresu prawa karnego wykonawczego. Charakterystyczne jest przy tym, że każdy z tych kodeksów w różnym stopniu wchłonął problematykę związaną z wykonaniem orzeczeń.

Taka sytuacja, występująca zwłaszcza przy uchwalaniu kodeksów z 1997 r., świadczy o braku czytelnych kryteriów, którymi kierowano się, włączając do kodeksu karnego przepisy mające zastosowanie w postępowaniu wykonawczym, ale też o braku porozumienia pomiędzy zespołami, które w ramach Komisji Kodyfikacyjnej zajmowały się tworzeniem projektów poszczególnych kodeksów. Wspomniany brak czytelności spowodowany został również tym, że niektóre przepisy stricte wykonawcze włączone zostały do kodeksu karnego dopiero w toku prac legislacyjnych w parlamencie.

Jak podkreślają osoby uczestniczące w pracach Komisji Kodyfikacyjnej, kwalifikowanie przepisów z zakresu prawa wykonawczego do kodeksu karnego lub kodeksu karnego wykonawczego miało często charakter przypadkowy (S. Lelental (w:) *Kary i środki karne, poddanie sprawcy próbie*, pod red. M. Melezini, *System Prawa Karnego*, t. 6, Warszawa 2010, s. 1086). Nadal mamy więc do czynienia z sytuacją, w której w szerokim zakresie stosujemy w postępowaniu wykonawczym przepisy kodeksu karnego. Ten stan rzeczy wymaga, aby w ramach komentowania przepisów kodeksu karnego wykonawczego nawiązywać w niezbędnym zakresie również do tych przepisów kodeksu karnego, które dotyczą problematyki wykonania orzeczeń. Normy prawne, które można zaliczyć do prawa karnego wykonawczego, znajdują się także w innych kodeksach z zakresu *sensu largo* prawa karnego, jak kodeks wykroczeń czy kodeks karny skarbowy.

Przepisy dotyczące wykonania orzeczeń karnych ulegają nieustannym zmianom. Łącznie, od chwili wejścia w życie, kodeks karny wykonawczy był zmieniany około 40 razy. Jest to obecnie niemal zupełnie inny kodeks niż ten, który został uchwalony w 1997 r. Na takiej sytuacji zaważyły zwłaszcza dwie duże nowelizacje: z 2003 r. i 2011 r.

Pierwsza z nich, obowiązująca od dnia 1 września 2003 r., miała na celu usunięcie tych wszystkich mankamentów, które dostrzeżono w kodeksie w okresie blisko 5 lat jego obowiązywania, a ponadto dostosowała kilkanaście przepisów do wymogów konstytucyjnych, zwłaszcza do art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, który stanowi, że: „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”. Do tego czasu przepisy włączone w 2003 r. do kodeksu funkcjonowały jako normy wykonawcze w randze rozporządzeń.

Od dnia 1 stycznia 2012 r. obowiązuje druga bardzo obszerna nowelizacja kodeksu karnego wykonawczego (nowela z 2011 r.). Wprowadziła ona wiele istotnych zmian obejmujących znacznie ponad 100 przepisów, a także kilkanaście nowych przepisów. Podstawowym celem tej nowelizacji było przede wszystkim poprawienie funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, tj. usprawnienie procedur, zmniejszenie kosztów postępowań, skrócenie czasu ich trwania. Twórcy projektu zmian ocenili, że dotychczas obowiązujące w tym zakresie regulacje obciążone były istotnymi wadami, prowadzącymi przede wszystkim do przewlekłości postępowania, jego nieefektywności i nieuzasadnionej kosztowności.

Znowelizowany w 2011 r. kodeks karny wykonawczy niewątpliwie usprawni postępowanie, ale jednocześnie przysporzy wielu problemów w jego stosowaniu. Wynika to ze znacznej liczby ułomności spowodowanych niespójnością pomiędzy przepisami znowelizowanymi lub dodanymi a tymi, które pozostały niezmienione. Wydaje się też, że niektóre

zmiany nie zostały do końca przemyślane. Przykładem mogą być nowe zasady dotyczące właściwości sądu, szczególnie te, które łączą właściwość sądu z miejscem stałego pobytu skazanego, przysparzające wielu problemów w ich stosowaniu. W niniejszym komentarzu usterki te zostały zasygnalizowane przy odpowiednich przepisach, podano również propozycje sposobu ich racjonalnego stosowania. Wydaje się, że nieuchronna będzie kolejna nowelizacja, naprawiająca błędy noweli z 2011 r.

Trzeba też zaznaczyć, że kilka nowelizacji nawiązywało do naszych zobowiązań wynikających z norm prawa międzynarodowego. Można powiedzieć, że obecnie istnieje wystarczająca zgodność przepisów kodeksu z tymi normami. Zwalnia to z konieczności nawiązywania do nich w treści komentarza, poza kilkunastoma przypadkami, w których wydaje się to niezbędne (obszernie na ten temat zob. *Międzynarodowe standardy wykonywania kar*, PWP 2011, nr 72–73 – numer specjalny).

Z powodu tak licznych i znaczących zmian kodeksu karnego wykonawczego w istotnej części straciły na aktualności dotychczasowe komentarze autora (opracowane wspólnie z Z. Hołdą), także ten z 2007 r., którego kontynuacją w pewnym sensie jest niniejszy komentarz (Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Gdańsk 2007). Należy zaznaczyć, że po jego opublikowaniu (stan prawny na dzień 1 stycznia 2008 r.), a więc w ostatnich 4 latach nastąpiło aż 21 nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego (zob. bardzo ciekawe refleksje na temat częstych, także ostatnich, zmian prawa karnego wykonawczego: T. Szymanowski, *Zmiany prawa karnego wykonawczego (o potrzebie i zbędności nowelizacji przepisów)*, PiP 2012, z. 2, s. 46).

Obecny komentarz zdecydowanie odbiega treścią od poprzedniego. Śmierć Profesora Zbigniewa Hołdy, wybitnego znawcy problematyki prawa penitencjarnego oraz praw człowieka, a także zmiana wielu przepisów tej części kodeksu karnego wykonawczego, do której napisał tezy, spowodowała konieczność opracowania od nowa komentarza w tym

zakresie. Jednak olbrzymia wartość wielu tez, których autorem był Profesor Hołda, nakazuje częste nawiązywanie do nich w formie odesłań.

Również inne wspomniane istotne zmiany w prawie karnym wykonawczym zaistniałe przez ostatnie 4 lata, w tym nowela kodeksu karnego wykonawczego z 2011 r., a także duża liczba orzeczeń Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych, które zostały opublikowane w tym czasie, oraz widoczny wzrost zainteresowania problematyką wykonawczą w piśmiennictwie, wymagający uwzględnienia przez komentatora sprawia, że komentarz ten jest wprawdzie w jakimś sensie kontynuacją, ale nie kolejnym wydaniem poprzedniego komentarza z 2007 r. (Z. Hołda, K. Potulski, *Kodeks karny wykonawczy...*); zmienił się też jego Wydawca.

Opracowanie komentarza przez jednego autora musiało spowodować też ujednolicenie spojrzenia na poszczególne instytucje prawa karnego wykonawczego. Jest to spojrzenie sędziego praktyka, zajmującego się tą problematyką od ponad 30 lat, niepozbawione jednak, w niezbędnym zakresie, podkładu teoretycznego i rozważań doktrynalnych. Siłą rzeczy – nie umniejszając innych aspektów – wyeksponowana została w komentarzu, zresztą wynikająca z przepisów kodeksu, szczególna pozycja organów sądowych w wykonywaniu orzeczeń. Chodzi zarówno o sferę, która należy wprost do kompetencji sądów, jak i o ich kontrolne uprawnienia, odnoszące się do wykonywania orzeczeń przez inne organy.

Takie spojrzenie na kodeks karny wykonawczy powinno być przydatne nie tylko dla praktyków zajmujących się wykonywaniem orzeczeń karnych, ale też dla przedstawicieli nauki, dla których praktyka orzecznicza i praktyczny punkt spojrzenia na wykonywanie orzeczeń może stanowić inspirację do przemyśleń, analiz i wyrażania własnych stanowisk.

Przed przystąpieniem do komentowania poszczególnych przepisów i instytucji konieczne wydaje się zwrócenie uwagi na jedną kwestię natury ogólnej. W doktrynie funkcjonuje pojęcie zasad prawa, systematyzujących określoną dyscyplinę prawa i wyznaczających racjonalną praktykę legislacyjną. Przydatność zasad prawa dla praktyki sensu stricto ujawnia

się w ramach formułowania podstaw dyrektyw interpretacyjnych, wyznaczających kierunek wykładni istniejących rozwiązań prawnych oraz tworzenia podstaw do wypełniania ewentualnych luk konstrukcyjnych (T. Kalisz, *Zasady prawa karnego wykonawczego*, NKPK 2005, t. 17, s. 316). W piśmiennictwie poświęcono temu zagadnieniu wiele uwagi, dokonując sformułowania zasad prawa karnego wykonawczego (zob. np. Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 23; S. Paweła, *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2007, s. 66; T. Kalisz, *Zasady prawa karnego...*, s. 313).

Na podstawie przepisów kodeksu karnego wykonawczego można, jak się wydaje, mówić o następujących zasadach prawa karnego wykonawczego:

- 1) poszanowania godności ludzkiej skazanego,
- 2) ustawowego ograniczania korzystania z praw i wolności jednostki,
- 3) podmiotowego traktowania skazanego,
- 4) prawa do obrony materialnej i formalnej,
- 5) sądowej kontroli pozasądowych organów postępowania wykonawczego,
- 6) współdziałania ze społeczeństwem,
- 7) ochrony społeczeństwa przed przestępczością,
- 8) podporządkowania sądowi procesu wykonywania orzeczeń,
- 9) elastycznej modyfikacji kar i innych środków penalnych w postępowaniu wykonawczym,
- 10) indywidualizacji,
- 11) resocjalizacji i społecznej readaptacji.

Niektóre z tych zasad są ujęte wprost w przepisach części ogólnej kodeksu karnego wykonawczego, inne natomiast wynikają pośrednio z przepisów, także części szczególnej i wojskowej, bądź są w tych przepisach rozbudowane. Ich szczegółowe omówienie można znaleźć w powołanych wyżej publikacjach.

Wymieniona na stronie tytułowej data, jako stan prawny uwzględniony w komentarzu, oznacza nie tylko obowiązujące w tym dniu brzmienie kodeksu karnego wykonawczego. Uwzględnia ona też wiele przepisów

wykonawczych wydanych lub zmienionych po wejściu w życie nowelizacji z 2011 r., w szczególności po 1 stycznia 2012 r. W niezbędnym zakresie wykorzystane też zostało orzecznictwo i piśmiennictwo opublikowane w bieżącym roku, w znacznej części odnoszące się już do zmian w tym kodeksie.

WSTĘP DO WYDANIA DRUGIEGO

Od nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego z 2011 r. upłynęły ponad dwa lata. Niemal tyle samo czasu minęło od ukazania się poprzedniego wydania komentarza. W tym okresie opublikowanych zostało kilkadziesiąt orzeczeń Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych (częściowe ich omówienie – zob. K. Postulski, *Orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów apelacyjnych w pierwszym roku obowiązywania zmian przepisów Kodeksu karnego wykonawczego*, Probacja 2013, nr 1, s. 101), glos i artykułów poświęconych tej nowelizacji, jak również innym problemom związanym ze stosowaniem kodeksu. Kilka razy w sprawie zgodności z Konstytucją RP niektórych przepisów prawa wykonawczego wypowiedział się Trybunał Konstytucyjny. Jednocześnie pojawiło się jednak wiele nowych, pomijanych dotąd w orzecznictwie i w piśmiennictwie wątpliwości interpretacyjnych, zgłaszanych głównie przez praktyków podczas spotkań środowiskowych, w których uczestniczył autor, i zgłaszanych mu w innych dostępnych formach, do których siłą rzeczy nie można było ustosunkować się w poprzednim wydaniu komentarza. W międzyczasie nastąpiło także kilka niewielkich, ale istotnych zmian kodeksu karnego wykonawczego oraz wydane zostały nowe przepisy wykonawcze; nastąpiły też zmiany w przepisach nadal obowiązujących.

Wszystko to, o czym mowa powyżej, powoduje, że do niektórych problemów związanych z interpretacją wielu przepisów kodeksu można obecnie odnieść się w sposób bardziej zdecydowany, obszerniejszy niż poprzednio, czasem polemiczny wobec wypowiedzianych poglądów.

Dlatego konieczne stało się opracowanie kolejnego wydania komentarza. Uwzględniono w nim aktualny stan prawny, a także wspomniany dorobek orzecznictwa i piśmiennictwa opublikowanego w latach 2012–2013 oraz w pierwszym półroczu 2014 r. Podjęta też została próba jednoznacznego ustosunkowania się do tego, co w orzecznictwie i piśmiennictwie pokazywało różnice stanowisk, co do rozumienia niektórych przepisów i instytucji prawa karnego wykonawczego. W obecnym wydaniu można znaleźć także odpowiedzi na podnoszone w tym okresie nowe wątpliwości.

Obecne wydanie uwzględnia stan prawny na dzień wskazany na stronie tytułowej. Wskazano i zinterpretowano też w nim zmiany kodeksu karnego wykonawczego, które zaczynają obowiązywać od dnia 1 lipca 2015 r. oraz zmiany w zakresie wykonywania orzeczeń wynikające z nowelizacji kodeksu postępowania karnego obowiązującej od tej daty (ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1247). Zostały one omówione w stosownych tezach do art. 3, 8, 18, 25, 101, 207, 210 i 211 k.k.w.

Wszystko to spowodowało, że aktualne wydanie jest znacznie bogatsze tematycznie i obszerniejsze od poprzedniego.

WSTĘP DO WYDANIA TRZECIEGO

Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396) wprowadziła bardzo istotne zmiany m.in. w zakresie wykonywania orzeczeń karnych. Nowelizacja kodeksu karnego wykonawczego, wprowadzona w art. 4 powołanej ustawy, jest najobszerniejszą spośród wszystkich, jakie nastąpiły od jego uchwalenia. Wynika to głównie z potrzeby dostosowania przepisów dotyczących wykonywania orzeczeń do zmian w prawie karnym materialnym. Chodzi przede wszystkim o wykonywanie orzeczeń stosujących wobec skazanych system dozoru elektronicznego oraz wykonywanie środków zabezpieczających. Inne zmiany wprowadzone w kodeksie karnym wykonawczym mają na celu racjonalizację i poprawę skuteczności wykonywania orzeczeń i w znacznym zakresie są powrotem do stanu prawnego sprzed dnia 1 stycznia 2012 r. Liczne, chociaż drobniejsze zmiany wprowadził ustawodawca w przepisach dotyczących problematyki penitencjarnej.

Nie budzi wątpliwości potrzeba wprowadzenia większości zmian. Generalnie można też stwierdzić, że zostały one zredagowane spójnie i prawidłowo oddają ich istotę. Niestety, należy zgłosić zastrzeżenia co do poprawności legislacyjnej kilkunastu z nich. W ślad za T. Szymanowskim można stwierdzić, że „nowelizacja zawiera wiele nowych i racjonalnych rozwiązań oraz niektórych przepisów dyskusyjnych lub nawet wywołujących sprzeciw. Z pewnym jednak zażenowaniem muszę przypomnieć, że od czasów oświecenia w naszym kręgu cywilizacyjnym tak

należy opracowywać i ogłaszać przepisy, aby były one łatwe do zrozumienia przez ogół obywateli, nie tylko przez znawców prawa” (T. Szymanowski, *Nowelizacja prawa karnego wykonawczego – przegląd ważniejszych zagadnień*, Palestra 2015, nr 7–8, s. 182).

Takiej oceny dowodzą zauważalne błędy o charakterze redakcyjnym oraz wątpliwości i zastrzeżenia dotyczące konkretnych unormowań. Mimo przeważających pozytywów pozwalają one na uznanie, że nowelizacja z 2015 r. wypada negatywnie na tle niemal wszystkich poprzednich zmian dokonywanych w kodeksie karnym wykonawczym.

Liczne zastrzeżenia i wątpliwości, o których będzie mowa we właściwych miejscach, należy zgłosić zwłaszcza do nowych przepisów kodeksu karnego wykonawczego z zakresu wykonywania orzeczeń w systemie dozoru elektronicznego (zob. też S. Lelental, *Dozór elektroniczny w świetle rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 4 kwietnia 2014 r.*, PWP 2014, nr 83, s. 5, 14 i in.) oraz z zakresu wykonywania środków zabezpieczających (zob. też T. Kalisz, A. Kwieciński, *Projektowane zmiany w zakresie stosowania i wykonywania leczniczych środków zabezpieczających (uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw w wersji z 17 kwietnia 2014 r.)*, PWP 2014, nr 83, s. 37–40). Widoczna jest w tych przepisach niespójność, niekonsekwencja oraz pominięcie uregulowania szeregu istotnych zagadnień (np. nieokreślenie w art. 43q k.k.w. maksymalnego okresu, na jaki można udzielić przerwy w wykonywaniu dozoru elektronicznego).

Lektura zmian dokonanych w kodeksie karnym wykonawczym pokazuje też pośpiech ustawodawcy przy ich uchwalaniu. Jako ewidentne tego przykłady można wskazać pozostawienie w niezmienionym brzmieniu art. 173 § 3 k.k.w., który nadal odwołuje się do art. 160 § 1 pkt 2–4 k.k.w., chociaż od dnia 1 lipca 2015 r. taki przepis nie istnieje. Również w niezmienionym brzmieniu pozostał art. 225 § 1 pkt 1 k.k.w. (Część wojskowa), posługujący się pojęciem „inny sąd równorzędny” przy określaniu właściwości sądu, mimo że pojęcie to zniknęło w zno-

welizowanym art. 3 § 1 k.k.w. Natomiast w art. 74 u.p.n. nadal znajdujemy odwołanie się do art. 96–98 k.k., chociaż przepisy te zostały uchylone z dniem 1 lipca 2015 r.

Nowelizacja z 2015 r. wprowadziła ponadto kilka zmian, które jednoznacznie świadczą o braku koncepcji co do kształtu wykonywania orzeczeń karnych i o braku prognozowania po stronie autorów projektu zmian co do negatywnych praktycznych skutków, jakie mogą one wywołać. Świadczy o tym chociażby „powrót” do zasad określających właściwość sądu, które obowiązywały do końca 2011 r., a więc wycofanie się ze zmian, jakie w tym zakresie wprowadziła nowelizacja z 2011 r. (art. 3 § 1, art. 177 § 1, art. 178 § 1, art. 163 § 1 k.k.w.). Jest to warte podkreślenia, szczególnie jeżeli się zauważy, że wprowadzając zmiany dotyczące właściwości, które obowiązywały od dnia 1 stycznia 2012 r., ich autorzy uzasadniali je tym, iż miały służyć sprawności postępowania, obniżyć jego koszty, skupiać czynności wykonawcze w miarę możliwości w rękach jednego sądu, mającego odpowiednią wiedzę o skazanym, umożliwiającą podejmowanie jak najbardziej racjonalnych decyzji. Trudno dociec, jakie kontrargumenty zadecydowały o wycofaniu się z tych zmian, bowiem nastąpiło to dopiero w toku prac parlamentarnych, tyle że na wniosek autorów projektu rządowego ustawy nowelizacyjnej. Uniknięto w ten sposób uzasadnienia tych zmian w przedłożeniu rządowym, a więc przyznania się do błędu z 2011 r.

O braku wspomnianej koncepcji i braku prognozowania świadczy też m.in. istotne złagodzenie wprowadzonej nowelą z 2011 r. restrykcyjności przepisów dotyczących zarządzania wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności w zamian za grzywnę (dodanie art. 48a k.k.w.), zarządzania wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności w przypadku uchylania się od kary ograniczenia wolności (dodanie art. 65a k.k.w.), odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia (zmiana brzmienia art. 160 k.k.w.), a także zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności (zmiana brzmienia art. 75 k.k. i dodanie art. 75a k.k.).

Nie jest zadaniem komentatora skupianie się na wadach komentowanych przepisów. Dlatego wskazane one zostały w tym miejscu i tylko przykładowo. Jednak ich zasygnalizowanie jest konieczne, aby ukazać skalę trudności, przed jakimi stanął autor komentarza, podejmując wysiłek wyjaśnienia tego, co w wielu przypadkach praktycznie wydaje się niemożliwe.

W obecnym wydaniu komentarza, oprócz podjęcia tego wysiłku, uwzględniono – jak w każdym kolejnym – poglądy wyrażone w najnowszym orzecznictwie i piśmiennictwie (w około 40 monografiach, artykułach i glosach), z ustosunkowaniem się do tych poglądów. Uwzględniono i omówiono także najnowsze zmiany obowiązujące od dnia 1 stycznia 2016 r., wprowadzone w kodeksie karnym wykonawczym ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o administracji podatkowej (Dz. U. poz. 1269) i zmiany obowiązujące od dnia 23 października 2015 r. na mocy ustawy z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. poz. 1573), wprowadzające nowe regulacje w przedmiocie odbywania kar pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania przez osadzonych tzw. niebezpiecznych.

Dlatego trzecie wydanie komentarza jest jeszcze bardziej bogate tematycznie i obszerniejsze od poprzedniego.

USTAWA

z dnia 6 czerwca 1997 r.

Kodeks karny wykonawczy

(Dz. U. Nr 90, poz. 557; zm.: Dz. U. z 1997 r. Nr 160, poz. 1083; z 1999 r. Nr 83, poz. 931; z 2000 r. Nr 60, poz. 701, Nr 120, poz. 1268; z 2001 r. Nr 98, poz. 1071, Nr 111, poz. 1194; z 2002 r. Nr 74, poz. 676, Nr 200, poz. 1679; z 2003 r. Nr 111, poz. 1061, Nr 142, poz. 1380, Nr 179, poz. 1750; z 2004 r. Nr 93, poz. 889, Nr 210, poz. 2135, Nr 240, poz. 2405, Nr 243, poz. 2426, Nr 273, poz. 2703; z 2005 r. Nr 163, poz. 1363, Nr 178, poz. 1479; z 2006 r. Nr 104, poz. 708, Nr 226, poz. 1648; z 2007 r. Nr 123, poz. 849; z 2008 r. Nr 96, poz. 620, Nr 214, poz. 1344; z 2009 r. Nr 8, poz. 39, Nr 22, poz. 119, Nr 62, poz. 504, Nr 98, poz. 817, Nr 108, poz. 911, Nr 115, poz. 963, Nr 190, poz. 1475, Nr 201, poz. 1540, Nr 206, poz. 1589; z 2010 r. Nr 34, poz. 191, Nr 40, poz. 227, Nr 125, poz. 842, Nr 182, poz. 1228; z 2011 r. Nr 39, poz. 201, poz. 202, Nr 112, poz. 654, Nr 185, poz. 1092, Nr 217, poz. 1280, Nr 240, poz. 1431; z 2012 r. poz. 908; z 2013 r. poz. 628, poz. 1247; z 2014 r. poz. 287, poz. 619, poz. 1707; z 2015 r. poz. 21, poz. 396, poz. 431, poz. 541, poz. 1269, poz. 1573)

CZĘŚĆ OGÓLNA

ROZDZIAŁ I

Zakres obowiązywania

Art. 1. § 1. Wykonywanie orzeczeń w postępowaniu karnym, w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz kar porządkowych i środków przymusu skutkujących pozbawienie wolności odbywa się według przepisów niniejszego kodeksu, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 2. W postępowaniu wykonawczym w kwestiach nie uregulowanych w niniejszym kodeksie stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego.

1. Artykuł 1 § 1 k.k.w. określa zakres przedmiotowy stosowania przepisów kodeksu karnego wykonawczego. Można też próbować wyprowadzić z niego definicję postępowania karnego wykonawczego jako postępowania, którego przedmiotem jest wykonywanie orzeczeń w postępowaniu karnym, w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz

kar porządkowych i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności. W ten sposób wyodrębnia się to postępowanie od innych postępowań, które toczą się wprawdzie w stadium wykonawczym, ale unormowane są w kodeksie postępowania karnego. Nie stosuje się do tych postępowań przepisów kodeksu karnego wykonawczego (chodzi zwłaszcza o przepisy procesowe zamieszczone w części ogólnej). Będzie o tym mowa szerzej w kolejnych tezach.

2. Zasadą wynikającą z art. 1 § 1 k.k.w. jest, że według przepisów tego kodeksu są wykonywane – o ile ustawa nie stanowi inaczej – orzeczenia:
 - a) wydane w postępowaniu karnym,
 - b) wydane w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe,
 - c) wydane w postępowaniu w sprawach o wykroczenia skarbowe,
 - d) wydane w postępowaniu w sprawach o wykroczenia,
 - e) o karach porządkowych i środkach przymusu skutkujących pozbawieniem wolności – wydane zarówno w postępowaniu karnym, jak i w innych rodzajach postępowań sądowych.
3. Przepisy kodeksu karnego wykonawczego dotyczące wykonywania grzywny, przepadku, zakazów oraz podania wyroku do publicznej wiadomości stosuje się ponadto do wykonania orzeczonych na podstawie ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1212): kary pieniężnej, przepadku, zakazów oraz podania wyroku do publicznej wiadomości, przy czym kara pieniężna jest płatna z przychodu podmiotu zbiorowego (zob. art. 42 ustawy).
4. Karami porządkowymi i środkami przymusu skutkującymi pozbawieniem wolności, których wykonanie odbywa się według przepisów kodeksu karnego wykonawczego, o ile przepisy szczególne dotyczące każdej z tych kar, czy każdego z tych środków, nie stanowią inaczej, są w szczególności:
 - a) kara pozbawienia wolności przewidziana w art. 49 § 1 p.u.s.p.,
 - b) aresztowanie przewidziane w art. 287 § 2 k.p.k.,

- c) zatrzymanie, o którym mowa w art. 244 § 1 k.p.k., art. 247 § 1 k.p.k. i art. 15 ust. 1 w zw. z art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 355 z późn. zm.),
- d) aresztowanie przewidziane w art. 276 § 2 i art. 1053 k.p.c. (zob. też teza 17 do art. 32).
5. Mimo niewątpliwie represyjnego charakteru, do żadnej z wymienionych w tezie 2 grup orzeczeń nie można zaliczyć postanowień o nałożeniu grzywny i kar pieniężnych podjętych w innym postępowaniu niż wymienione w art. 1 § 1 k.k.w. Zatem kodeks karny wykonawczy nie ma zastosowania przy wykonywaniu grzywny orzeczonych w postępowaniu cywilnym (m.in. na podstawie art. 120 § 4, art. 251, art. 255, art. 276 § 1, art. 287, art. 296, art. 429, art. 646 § 2, art. 661 § 2, art. 723 § 1 k.p.c.), kary pieniężnej orzeczonej na podstawie art. 8 § 1 u.p.s.n. w postępowaniu w sprawach nieletnich, jak również kary porządkowej grzywny na podstawie art. 49 p.u.s.p., orzeczonej w postępowaniu innym niż karne, karne skarbowe lub w sprawach o wykroczenia.
6. Kompetencje sądu w zakresie wykonywania wymienionych należności, a więc tych, do których nie stosuje się przepisów kodeksu karnego wykonawczego, określa rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2006 r. w sprawie egzekucji grzywny, kar pieniężnych, opłat sądowych i kosztów postępowania w sprawach cywilnych (Dz. U. Nr 42, poz. 288) oraz art. 119–125 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1025 z późn. zm.).
7. Nie wszystkie rozstrzygnięcia sądu zapadające w postępowaniu karnym podlegają wykonaniu przy uwzględnieniu przepisów kodeksu karnego wykonawczego. Ma on zastosowanie tylko do tych rozstrzygnięć zamieszczonych w orzeczeniu „karnym”, które dotyczą praw i obowiązków sprawcy czynu zabronionego, będących konsekwencją wydanego orzeczenia w jego sprawie. Oznacza to, że do wykonania postanowienia przyznającego obrońcy z urzędu wynagrodzenie od Skarbu Państwa nie stosujemy przepisów kodeksu karnego wykonawczego, które nie mają

w tym przypadku zastosowania. Wykonywane jest ono na podstawie przepisów o egzekucji, zamieszczonych w kodeksie postępowania cywilnego. Powyższa uwaga wydaje się konieczna wobec odmiennego stanowiska, niezasadnego, jakie wypowiedział Sąd Najwyższy (szerzej K. Postulski, glosa do postanowienia SN z dnia 30 stycznia 2013 r., IV KO 124/11, Prok. i Pr. 2013, nr 7–8, s. 335).

To, o czym była wyżej mowa, należy odnieść też do innych sytuacji, w których orzeczeniem karnym nałożono określone zobowiązania finansowe na Skarb Państwa, a więc których beneficjentem jest pełnomocnik z urzędu, biegły, specjalista, tłumacz, mediator itp.

8. Komentowany przepis dopuszcza istnienie wyjątków od zasady, że wykonywanie orzeczeń karnych następuje tylko na podstawie przepisów kodeksu karnego wykonawczego. Przy wykonywaniu orzeczeń w postępowaniu karnym mają zastosowanie, w odpowiednim zakresie, przepisy innych ustaw, w szczególności:
- a) kodeksu karnego (zob. m.in.: art. 67 § 4, art. 74–84, art. 93b, art. 93d, art. 93f, art. 99 § 2, art. 103, art. 106–108, art. 336 i art. 337 k.k.),
 - b) ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (zob. m.in.: art. 69 i art. 92–94 u.p.s.n.),
 - c) kodeksu postępowania cywilnego – w zakresie prowadzenia egzekucji orzeczonej grzywny i innych należności wymienionych w art. 25 k.k.w.,
 - d) ustawy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji – odnośnie do prowadzenia egzekucji środka karnego przypadku przedmiotów w zakresie określonym w art. 27 i art. 187 k.k.w.,
 - e) ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii – odnośnie do wykonywania orzeczeń wobec skazanych za występki w niej stypizowane (art. 71 i art. 72 tej ustawy),
 - f) ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego – odnośnie do wykonywania tej kary i niektórych środków karnych (w stosunku do skazanych, wobec których przed dniem 1 lipca 2015 r. orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności – art. 14 noweli z 2015 r.),

- g) ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – odnośnie do postępowania w sprawach z wniosku kuratora o zarządzenie wykonania warunkowo zawieszzonej kary pozbawienia wolności lub odwołanie warunkowego przedterminowego zwolnienia dotyczącego skazanego za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny, który w okresie próby rażąco naruszył porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny (art. 12d tej ustawy),
- h) ustawy o opłatach w sprawach karnych, która określa – chociaż w sposób bardzo wybiórczy i niekonsekwentny – zasady uiszczania opłat od niektórych wniosków w postępowaniu wykonawczym i ich wysokość (art. 15 tej ustawy),
- i) ustawy o SW – w zakresie, w jakim określa zadania (w tym nadzorcze) oraz uprawnienia funkcjonariuszy Służby Więziennej (zob. art. 2 ust. 2, art. 11–12 oraz art. 18–19 tej ustawy).

9. Osobnej uwagi wymaga wykonywanie orzeczeń w sprawach o przestępstwa skarbowe i o wykroczenia skarbowe. Odpowiednikiem art. 1 § 1 k.k.w. w zakresie wykonywania orzeczeń w tych sprawach jest art. 178 § 1 k.k.s. Stosownie do treści tego przepisu, do wykonywania orzeczeń w wymienionych sprawach stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu karnego wykonawczego, o ile przepisy kodeksu karnego skarbowego nie stanowią inaczej. Odstępstwa, o których mówi ten przepis, mogą być zastosowane tylko wtedy, kiedy wyraźnie wynika to z unormowań zawartych w tytule III kodeksu karnego skarbowego. Przepisy, które te odstępstwa przewidują, jako przepisy szczególne w stosunku do kodeksu karnego wykonawczego nie podlegają wykładni rozszerzającej. Nie jest zadaniem komentatora tego kodeksu analizowanie poszczególnych przepisów tytułu III kodeksu karnego skarbowego (szczegółowo na ten temat zob. m.in. K. Postulski, *Postępowanie wykonawcze w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe*, Nowa Kodyfikacja Karna, z. 29, Warszawa 2000).

10. Ponadto art. 20 § 2 k.k.s. w części, w której przewiduje stosowanie do przestępstw skarbowych niektórych przepisów części ogólnej kodeksu

karnego, wymienia wśród nich także te, które mają zastosowanie przy wykonywaniu orzeczeń (art. 67 § 4, art. 68, art. 74–77, art. 78 § 1 i 3, art. 80 § 1 i 3, art. 81–83, art. 93b–g, art. 103 § 1, art. 104 § 1, art. 106, art. 107 oraz art. 108 k.k.). Natomiast art. 45 k.k.s. odsyła odpowiednio do przepisów o przedawnieniu (art. 103 § 1 pkt 3 k.k.) i o zatarciu skazania (art. 107 § 6 k.k.), gdy chodzi o przedawnienie wykonania i zatarcie skazania środków karnych wymienionych w art. 22 § 2 pkt 2–7 k.k.s.

11. Oprócz przepisów zamieszczonych w tytule III kodeksu karnego skarbowego pewne modyfikacje w zakresie wykonywania orzeczeń karnych przewiduje też art. 41 § 3 i 4 k.k.s. (odnośnie do przesłanek zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej i odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia) oraz art. 42 k.k.s., modyfikujący treść art. 78 k.k. w zakresie formalnych przesłanek umożliwiających ubieganie się o warunkowe przedterminowe zwolnienie przez skazanych w ramach „recydywy skarbowej”.
12. Można zatem powiedzieć, że mimo tych niewielu odrębności – w odróżnieniu od stanu prawnego obowiązującego do czasu wejścia w życie kodeksu karnego skarbowego – oba kodeksy hołdują zasadzie kompleksowego ujęcia przepisów o wykonywaniu orzeczeń karnych. Natomiast wspomniane w poprzednich tezach szczególne przepisy dotyczące postępowania wykonawczego zawarte w kodeksie karnym skarbowym są konieczne i celowe. Są one konsekwencją odrębności występujących w prawie karnym skarbowym, głównie z uwagi na ustawowy priorytet środków mających postać dolegliwości ekonomicznej. Zakres tych przepisów, choć niewielki, można uznać w zasadzie za wyczerpujący. Zostały one ujęte w sposób spójny (w zakresie struktury i systematyki) w relacji do wiodących przepisów kodeksu karnego wykonawczego.
13. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia nie zawiera przepisów dotyczących wykonywania orzeczeń. Jest to zatem bardzo istotna zmiana jakościowa w porównaniu z poprzednim stanem prawnym. Oznacza ona, że pełne zastosowanie do wykonywania orzeczeń w sprawach o wy-

kroczenia mają przepisy procesowe zawarte w części ogólnej kodeksu karnego wykonawczego.

14. Nieco odmiennie uregulowania, o charakterze materialnoprawnym, dotyczące wykonywania orzeczeń w sprawach o wykroczenia są zamieszczone w kodeksie wykroczeń. Dotyczą one wykonywania poszczególnych kar, wyłączając stosowanie odpowiednich przepisów kodeksu karnego wykonawczego. W szczególności chodzi o:
 - a) art. 23 k.w., określający w odmienny sposób niektóre kwestie dotyczące wykonywania kary ograniczenia wolności (wyłączając stosowanie art. 65 k.k.w.);
 - b) art. 25 i art. 27 k.w., określające zasady wykonywania zastępczych form kary grzywny i uwalniania się od zastępczej kary aresztu; przez to nie mają zastosowania, w zakresie odpowiadającym tym przepisom, art. 45–47 i art. 51 k.k.w.;
 - c) art. 44 k.w., określający przesłanki zarządzenia wykonania kary aresztu w przypadku uprzedniego warunkowego zawieszenia tej kary, a także prawne skutki niezarządzenia jej wykonania (odmiennie niż art. 75–76 k.k.);
 - d) art. 45 § 3 i art. 46 k.w., w których w sposób szczególny zostały unormowane zasady przedawnienia wykonania kary i środka karnego oraz zatarcia skazania.
15. Zawarte w art. 1 § 1 k.k.w. uregulowanie nie oznacza możliwości rozciągnięcia wymienionych w tezie 7 przepisów części ogólnej kodeksu karnego, dotyczących wykonywania orzeczeń, na sprawców ukaranych za wykroczenia. Artykuł 116 k.k., mówiący o tym, że przepisy części ogólnej kodeksu karnego stosuje się do innych ustaw przewidujących odpowiedzialność karną, chyba że ustawy te wyraźnie wyłączają ich zastosowanie, nie dotyczy wykroczeń. Przepis ten ogranicza zakres stosowania przepisów części ogólnej kodeksu karnego do ustaw pozakodeksowych przewidujących odpowiedzialność karną. Pojęcie odpowiedzialności karnej nie obejmuje odpowiedzialności za wykroczenia, co wyłącza z tego kręgu ustawy przewidujące odpowiedzialność za wykroczenia. Należy więc stwierdzić, że przepis art. 116 k.k. nie ma zastosowania do

wykroczeń (zob. też wyrok SN z dnia 8 lutego 2011 r., III KK 433/10, LEX nr 736762, i J. Raglewski, *Stosunek przepisów części ogólnej nowego kodeksu karnego do innych ustaw przewidujących odpowiedzialność karną*, PS 1998, nr 7–8, s. 19). Żaden przepis kodeksu karnego wykonawczego, jak również kodeksu wykroczeń, nie przewiduje możliwości stosowania wobec sprawców wykroczeń przepisów części ogólnej kodeksu karnego, choćby dotyczyły one stadium wykonania wyroku wydanego w sprawie o wykroczenie (postanowienie SN z dnia 12 marca 1992 r., II KRn 19/92, niepubl.).

16. Zatem do wykroczeń nie mają zastosowania m.in. przepisy o wykonywaniu kary warunkowo zawieszonej (art. 74–76 k.k.), warunkowym zwolnieniu (art. 77–82 k.k.), przedawnieniu (art. 103 k.k.) i zatarciu skazania (art. 106–108 k.k.), a także art. 83 i art. 84 k.k., przewidujące możliwość skrócenia – odpowiednio – kary ograniczenia wolności i środka karnego (zob. też postanowienie 7 sędziów SN z dnia 28 października 1993 r., I KZP 23/93, OSNKW 1994, nr 1–2, poz. 5, LEX nr 20636).
17. Przepisy kodeksu karnego wykonawczego stosuje się do wykonywania wydanych w postępowaniu karnym, a także w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe (art. 113 § 1 k.k.s.), orzeczeń o nałożeniu kary pieniężnej (art. 285 § 1 k.p.k.) i zastosowaniu aresztowania (art. 287 § 2 k.p.k.), o ile przepisy rozdziału 31 kodeksu postępowania karnego nie przewidują innych niż kodeks karny wykonawczy zasad wykonywania tych orzeczeń. To samo należy odnieść do wykonywania orzeczenia o nałożeniu pieniężnej kary porządkowej w sprawach o wykroczenia (art. 49 k.p.s.w.) oraz orzeczenia o aresztowaniu świadka na podstawie art. 276 § 2 k.p.c. Powołane wyżej i następujące po nich przepisy przewidują pewne odrębności przy wykonywaniu wymienionych środków, wyłączając w tym zakresie stosowanie kodeksu karnego wykonawczego.
18. Treść art. 1 § 1 k.k.w. prowadzi do wniosku, że przewidziana w art. 49 p.u.s.p. kara porządkowa pozbawienia wolności jest wykonywana według zasad określonych w kodeksie karnym wykonawczym, z uwzględ-

nieniem odrębności przewidzianych w art. 50 p.u.s.p., bez względu na to, w jakiego rodzaju postępowaniu sądowym została wymierzona. Natomiast wykonanie przewidzianej w art. 49 p.u.s.p. kary porządkowej grzywny następuje w tym trybie, o ile została orzeczona w postępowaniu karnym, w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe lub w postępowaniu w sprawach o wykroczenia. W pozostałych przypadkach jest ona wykonywana według zasad, o których była mowa w tezach 5–7. W obu wymienionych sytuacjach pewne odrębności dotyczące wykonywania tej kary przewiduje art. 50 p.u.s.p. Należy przy tym pamiętać, że osobie pozbawionej wolności, w tym także tymczasowo aresztowanej, która dopuszcza się czynu określonego w art. 49 § 1 zdanie pierwsze p.u.s.p., można wymierzyć wyłącznie karę dyscyplinarną przewidzianą w przepisach o wykonywaniu kary pozbawienia wolności albo w przepisach o wykonywaniu tymczasowego aresztowania, a więc w art. 143 § 1 k.k.w. oraz art. 222 § 2 k.k.w. (uchwała 7 sędziów SN z dnia 30 października 2008 r., I KZP 17/08, OSNKW 2008, nr 11, poz. 87, LEX nr 468564).

19. Pewne odstępstwa od zasady wyrażonej w art. 1 § 1 k.k.w. wprowadza ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich w odniesieniu do wykonywania orzeczeń dotyczących nieletnich (zob. art. 69, art. 93 i art. 94 u.p.s.n.). Ich wyjaśnienie można znaleźć w dostępnych komentarzach do ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich.
20. Artykuł 1 § 2 k.k.w. określa, w jakim zakresie w postępowaniu wykonawczym mają zastosowanie przepisy kodeksu postępowania karnego. Wynika z niego, że w postępowaniu wykonawczym tylko w kwestiach nieuregulowanych w kodeksie karnym wykonawczym stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu postępowania karnego. Takie rozwiązanie jest trafne głównie ze względów techniki legislacyjnej. Pozwala ono uniknąć powtarzania w kodeksie karnym wykonawczym przepisów procesowych regulujących zagadnienia dotyczące m.in.: wyłączenia sędziego, obrońców, zawiadamiania, doręczania, sprostowania oczywistych omyłek, sporządzania odpisów, przeglądania akt, dowodów, zasad składania środków odwoławczych, kosztów sądowych itp.

21. Interpretując art. 1 § 2 k.k.w., należy pamiętać, że kodeks karny wykonawczy zawiera samodzielny, niezależny od innych ustaw zbiór zasad, które obowiązują w postępowaniu karnym mającym za przedmiot wykonywanie orzeczeń. W kodeksie tym należy więc przede wszystkim szukać odpowiedzi na wszystkie wątpliwości wyłaniające się w toku postępowania wykonawczego. A zatem do przepisów kodeksu postępowania karnego – poprzez art. 1 § 2 k.k.w. – można sięgać tylko wówczas, gdy wątpliwości tych nie jesteśmy w stanie rozwikłać na gruncie przepisów kodeksu karnego wykonawczego, przy zastosowaniu wszystkich obowiązujących zasad wykładni i reguł logicznego rozumowania. Możliwość, jaką daje komentowany przepis, ma więc charakter wyjątkowy. Kodeks karny wykonawczy nie stanowi bowiem uzupełnienia przepisów kodeksu postępowania karnego, a zatem jedynie pomocniczo i tylko w koniecznym zakresie mogą one być stosowane w postępowaniu wykonawczym (zob. K. Postulski, glosa do postanowienia SN z dnia 16 marca 1994 r., II KRN 6/94, *Palestra* 1994, z. 12, s. 190, oraz tenże, *Właściwość i skład sądu w postępowaniu karnym wykonawczym*, Biblioteka Sędziego nr 74, Warszawa 1988, s. 2–3, Z. Hołda, *Prawo karne wykonawcze*, Kraków 1998, s. 44). W kolejnych tezach stanowisko to zostanie zilustrowane przykładami wypracowanymi w orzecznictwie i w piśmiennictwie.
22. W postępowaniu wykonawczym możliwe jest wydanie postanowienia o badaniu psychiatrycznym skazanego, połączonym z obserwacją w zakładzie leczniczym (np. w postępowaniu o odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności z powodu choroby psychicznej). Orzeka o tym sąd, w razie zgłoszenia przez biegłych psychiatrów takiej konieczności, na podstawie art. 203 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. Wymieniony przepis ma jedynie odpowiednie zastosowanie w postępowaniu wykonawczym. To samo należy odnieść do art. 203 § 4 k.p.k., z którego wynika, że na postanowienie sądu przysługuje zażalenie. Ponieważ jednak tryb rozpoznawania zażaleń na postanowienia wydawane w postępowaniu wykonawczym jest uregulowany w kodeksie karnym wykonawczym, do rozpoznania zażalenia na wydane w tym postępowaniu postanowienie sądu o obserwacji skazanego w zakładzie leczniczym właściwy będzie sąd określony w art. 20 § 2 i 3 k.k.w. (zob. wyrok 7 sędziów SN z dnia

10 czerwca 1977 r., VII KZP 17/77, OSNKW 1977, nr 7–8, poz. 73, LEX nr 19275).

Należy przy tym pamiętać, że opinia dotycząca stanu zdrowia psychicznego skazanego powinna być wydana przez dwóch biegłych psychiatrów niepozostających ze sobą w zw. małżeńskim ani w innym stosunku, który mógłby wywoływać uzasadnioną wątpliwość co do ich samodzielności, także wtedy, gdy stanowi dowód w postępowaniu wykonawczym (art. 202 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.). Nie dotyczy to badań psychiatrycznych skazanego, o których mowa w art. 83 k.k.w., które nie wymagają sporządzenia opinii (zob. postanowienie SA w Krakowie z dnia 28 stycznia 1999 r., II AKz 1/99, KZS 1999, z. 2, poz. 32, LEX nr 36647). Odmienne uregulowane jest też opiniowanie przez biegłych psychiatrów w sprawach o orzeczenie, zmianę lub uchylenie środka zabezpieczającego w postępowaniu wykonawczym na podstawie art. 199b § 2 k.k.w.

23. Analogiczne do wymienionego w tezie poprzedniej zastosowanie – a więc tylko w kwestiach nieunormowanych w kodeksie karnym wykonawczym – będzie miał kodeks postępowania karnego w zakresie orzekania np. o sprostowaniu oczywistej omyłki pisarskiej, rachunkowej lub w obliczeniu terminu w postanowieniu wydanym na podstawie przepisów kodeksu karnego wykonawczego albo w jego uzasadnieniu (art. 105 k.p.k.), o odmowie przywrócenia terminu zawitego do dokonania czynności w postępowaniu wykonawczym (art. 126 k.p.k.) czy w kwestii właściwości sądu w postępowaniu wykonawczym (art. 35 k.p.k.).

Odpowiednie stosowanie wymienionych przepisów kodeksu postępowania karnego dotyczy tylko kwestii nieuregulowanych w kodeksie karnym wykonawczym, a więc możliwości wydawania przez sąd wymienionych postanowień, przesłanek faktycznych rozstrzygnięcia oraz możliwości zaskarżenia (zob. jednak art. 3 § 3a k.k.w.). Nie zalicza się natomiast do nich tych, które dotyczą właściwości i składu sądu odwoławczego uprawnionego do rozpoznawania zażaleń na te postanowienia,

bowiem zostały one uregulowane w art. 20 § 2 i 3 k.k.w. (zob. też postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 26 marca 2004 r., II AKz 119/04, OSA 2004, z. 9, poz. 72, LEX nr 123873).

24. Decydujący o właściwości i składzie sądu odwoławczego jest zatem fakt, że zaskarżone postanowienie zostało wydane w postępowaniu wykonawczym, przewidzianym w kodeksie karnym wykonawczym, mimo iż podstawą jego wydania był kodeks postępowania karnego (zob. m.in.: S. Paweła, *Przegląd orzecznictwa Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego wykonawczego za lata 1976–1978*, NP 1979, nr 7–8, s. 139, Z. Doda, glosa do postanowienia SN z dnia 30 listopada 1982 r., IV KZ 119/82, PiP 1984, z. 9, s. 140, K. Postulski, *Właściwość i skład sądu odwoławczego...*, s. 105).
25. Przedstawiony wyżej pogląd ma też zastosowanie do rozpoznawania w postępowaniu wykonawczym zażaleń na zarządzenia wydawane na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego (zob. teza 26), a także do rozpoznawania zażaleń na postanowienia co do nadawania orzeczeniom klauzuli wykonalności, wnoszonych na podstawie art. 795 § 1 k.p.c. (szerzej o tym mowa w tezach do art. 26 k.k.w.). Oznacza to, że zażalenia na te zarządzenia i postanowienia są rozpoznawane w trybie określonym w art. 20 § 2 i 3 k.k.w.
26. W pełnym zakresie – a nie tylko odpowiednio – ma zastosowanie w postępowaniu wykonawczym jako szczególna norma prawna art. 430 k.p.k., przewidujący zażalenie na postanowienie sądu odwoławczego o pozostawieniu bez rozpoznania środka odwoławczego i określający tryb jego rozpoznania. W myśl tego przepisu zażalenie takie przysługuje do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego, chyba że zostało wydane przez Sąd Najwyższy.
27. W postępowaniu wykonawczym odpowiednie zastosowanie ma art. 429 k.p.k., będący podstawą do wydania przez prezesa sądu pierwszej instancji lub upoważnionego sędziego (art. 18 § 2 k.k.w.) zarządzenia o odmowie przyjęcia środka odwoławczego, jeżeli został wniesiony po

terminie lub przez osobę nieuprawnioną albo jest niedopuszczalny z mocy ustawy. W myśl art. 429 § 2 k.p.k. na takie zarządzenie przysługuje zażalenie (art. 1 § 2 k.k.w.). Fakt, że odmowa przyjęcia zażalenia, chociaż jej podstawą jest art. 429 k.p.k., następuje w postępowaniu wykonawczym, przesądza o tym, że zażalenie na zarządzenie w tym przedmiocie rozpoznaje sąd określony w art. 20 § 2 i 3 k.k.w., który jest wyłącznie właściwy do rozpoznawania zażaleń w postępowaniu wykonawczym (zob. postanowienia SN z dnia 14 sierpnia 1978 r., Z 21/78, OSNKW 1978, nr 11, poz. 136, LEX nr 19461, i z dnia 30 listopada 1982 r., IV KZ 119/82, OSNKW 1983, nr 6, poz. 45, LEX nr 19844).

28. Wprawdzie art. 6 § 1 k.k.w. daje skazanemu, a art. 21 k.k.w. prokuratorowi prawo wnoszenia, w przypadkach wskazanych w ustawie, zażaleń na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym, jednakże przepisy te należy rozumieć w ten sposób, że możliwość zaskarżenia dotyczy tylko tych wskazanych w ustawie postanowień, które rozstrzygają kwestie unormowane w kodeksie karnym wykonawczym. Natomiast o tym, czy przysługuje zażalenie na postanowienie o charakterze procesowym, wydane na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego w zw. z art. 1 § 2 k.k.w., decydują przepisy tego kodeksu.
29. W postępowaniu wykonawczym możliwe jest wydanie postanowienia o poszukiwaniu skazanego listem gończym (art. 279 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.). Ponieważ przepisy kodeksu postępowania karnego nie przewidują zażalenia na takie postanowienie, nie przysługuje ono również na postanowienie w tym przedmiocie wydane w postępowaniu wykonawczym.
30. Przepis art. 626 § 2 k.p.k. ma odpowiednie zastosowanie także do kosztów sądowych (opłat i wydatków wyłożonych przez Skarb Państwa) w postępowaniu wykonawczym, co zresztą wynika wprost z jego treści. Mają też w tym postępowaniu odpowiednie zastosowanie przepisy o zwolnieniu od wyłożenia opłaty (art. 623 k.p.k.) oraz o zwolnieniu od zapłaty kosztów (art. 624 § 1 k.p.k.). Skazany powinien zatem zwrócić Skarbowi Państwa wydatki wyłożone (tymczasowo) w postępowaniu

incydentalnym, związane z wykonaniem orzeczenia, o ile nie zostanie od nich zwolniony. Postanović o tym musi sąd kończący to postępowanie.

Należy jednak podkreślić, że rozstrzygając o kosztach sądowych (opłacie i wydatkach wyłożonych przez Skarb Państwa) w ramach postępowania incydentalnego, którego podstawa prawna i zasady procesowe są określone w kodeksie karnym wykonawczym, sąd odnosi te zasady również do rozstrzygnięcia o kosztach. Oznacza to, że sąd wydaje postanowienie na posiedzeniu w składzie przewidzianym w art. 20 § 1 k.k.w. (zob. postanowienie SA w Lublinie z dnia 21 marca 2001 r., II AKz 88/01, OSA 2001, z. 11, poz. 84, LEX nr 49088), bez udziału stron (art. 22 § 1 k.k.w.). To samo dotyczy sądu odwoławczego (art. 20 § 3 k.k.w.).

Tak rozumiejąc kwestie związane z orzekaniem o kosztach postępowania wykonawczego, nie sposób oprzeć się wnioskowi o nieprecyzyjności treści art. 626 § 2 k.p.k., który w istocie ma w postępowaniu tym ograniczone zastosowanie (zob. też K. Postulski, *Orzekanie o kosztach sądowych w postępowaniu karnym wykonawczym*, Prok. i Pr. 2013, nr 10, s. 101).

31. Jeżeli w orzeczeniu kończącym postępowanie jurysdykcyjne nie zamieszczono rozstrzygnięcia o kosztach, w tym o ich wysokości, lub zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości (pierwsza część art. 626 § 2 k.p.k.), orzeka o tym sąd na podstawie i w trybie przepisów kodeksu postępowania karnego również w stadium postępowania wykonawczego, aż do upływu okresu przedawnienia do orzekania w tym zakresie (postanowienie SN z dnia 6 listopada 1976 r., VI KRn 156/76, OSNKW 1977, nr 4–5, poz. 45, LEX nr 19252, które zachowało aktualność).
32. W postępowaniu wykonawczym ma zastosowanie, co wynika z jego treści, art. 618 § 1 pkt 6 k.p.k., przewidujący, że wydatki Skarbu Państwa obejmują w szczególności wypłaty dokonane z tytułu wykonania orzeczenia, w tym również zabezpieczenie grożących kar majątkowych, jeżeli

kary te zostały orzeczone, z wyłączeniem kosztów utrzymania w zakładzie karnym i kosztów pobytu w zakładach leczniczych na obserwacji psychiatrycznej. Sąd powinien jednak orzekać o tym przy zachowaniu procedur określonych w kodeksie karnym wykonawczym.

33. Do rozstrzygania sporów o właściwość pomiędzy sądem powszechnym i sądem wojskowym, także w postępowaniu wykonawczym, mają zastosowanie przepisy kodeksu postępowania karnego (art. 1 § 2 k.k.w.), a więc m.in. art. 35 § 1 k.p.k., nakazujący sądowi badanie z urzędu swojej właściwości i ewentualne przekazanie sprawy sądowi właściwemu, oraz art. 39 k.p.k., w myśl którego, jeżeli sąd wojskowy przekaże sprawę sądowi powszechnemu lub nie przyjmie sprawy przekazanej mu przez sąd powszechny, sprawę rozpoznaje sąd powszechny (K. Postulski, *Właściwość sądu w postępowaniu karnym wykonawczym*, Prok. i Pr. 2010, nr 5, s. 54).
34. W postępowaniu wykonawczym pełne zastosowanie ma art. 38 k.p.k., dotyczący rozstrzygania sporów kompetencyjnych pomiędzy sądami równorzędnymi. Ponieważ orzeka w tym przedmiocie „sąd wyższego rzędu”, a takim terminem kodeks karny wykonawczy nie posługuje się, należy przyjąć, że skład sądu powinien odpowiadać wymogom art. 30 k.p.k., nie zaś art. 20 k.k.w.
35. W ograniczonym zakresie mają zastosowanie w postępowaniu wykonawczym przepisy kodeksu postępowania karnego o wznowieniu postępowania i o kasacji (szczegółowo na ten temat zob. tezy 19–35 do art. 24).
36. Zasadę swobodnego przekonania sędziowskiego co do wiarygodności dowodów stosuje się również w postępowaniu wykonawczym. Przekonanie to pozostaje pod ochroną, jeżeli zostało powzięte w wyniku prawidłowego rozumowania (art. 7 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.). Dla skuteczności zażalenia niezbędne jest więc wykazanie wady tego rozumowania (niekompletność przesłanek, błędy logiczne itd.). Nie może osiągnąć skutku zażalenie, które tego nie czyni, a jedynie przedstawia

polemiczne wersje zdarzeń czy rozumowanie odmienne, oparte na innym systemie wartości (postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 czerwca 2000 r., II AKz 208/00, KZS 2000, z. 7–8, poz. 46, LEX nr 42954).

37. Artykuł 84 § 1 k.p.k., przewidujący, że ustanowienie obrońcy lub wyznaczenie obrońcy z urzędu uprawnia go do działania w całym postępowaniu, nie wyłączając czynności po uprawomocnieniu się orzeczenia, jeżeli nie zawiera ograniczeń, nie ma zastosowania w postępowaniu wykonawczym. Nie pozwala na to art. 1 § 2 k.k.w., bowiem kwestia udziału obrońcy w tym postępowaniu została uregulowana w art. 8 k.k.w. Zgodnie z tym przepisem udział obrońcy w postępowaniu wykonawczym uzależniony jest od ustanowienia go lub wyznaczenia w tym postępowaniu (szerzej na temat relacji pomiędzy art. 84 § 1 k.p.k. a art. 8 k.k.w. zob. tezy do art. 8 i cytowaną tam literaturę).
38. W postępowaniu wykonawczym odpowiednie zastosowanie mają zasady dopuszczania i przeprowadzania dowodów, określone w kodeksie postępowania karnego. Dlatego przeprowadzenie w tym postępowaniu określonych dowodów wymaga zastosowania reguł przewidzianych w wymienionym kodeksie. Należy w zw. z tym pamiętać o kwestiach związanych z pouczeniem świadka o przysługujących mu uprawnieniach, a także o ciążących na nim obowiązkach (zob. postanowienie SN z dnia 14 maja 2001 r., III KKN 614/98, LEX nr 52023). Nie można w tym postępowaniu zastępować dowodu z zeznań świadków jedynie odbieraniem od nich oświadczeń.
39. Przepisy procesowe zawarte w kodeksie karnym wykonawczym nie mają zastosowania w postępowaniach incydentalnych toczących się po uprawomocnieniu się orzeczenia, które zostały uregulowane w kodeksie postępowania karnego, dotyczą fazy postępowania jurysdykcyjnego oraz wydanych w jego toku orzeczeń i nie mają na celu wykonania orzeczenia. Takich postępowań jest wiele i to także poza tymi, które zostały zamieszczone w dziale XI i XII kodeksu postępowania karnego. Jako przykłady takich postępowań można wymienić:

- a) sprostowanie oczywistej omyłki pisarskiej i rachunkowej oraz w obliczeniu terminu, co może nastąpić w każdym czasie (art. 105 § 1 k.p.k.);
- b) przywrócenie terminu do wniesienia środka odwoławczego (art. 126 § 1 k.p.k.);
- c) odtworzenie zaginionych lub zniszczonych akt sprawy zakończonej prawomocnym orzeczeniem (art. 160 § 1 k.p.k.);
- d) zwrot osobie uprawnionej zatrzymanej rzeczy (art. 231 § 2 k.p.k.) lub złożenie jej do depozytu sądowego (art. 231 k.p.k.) albo jej sprzedaż (art. 232 k.p.k.);
- e) rozstrzygnięcie co do przypadku, zaliczenia tymczasowego aresztowania (w tym decyzja, o której mowa w art. 417 k.p.k.), zatrzymania lub środków zapobiegawczych wymienionych w art. 276 k.p.k. albo dowodów rzeczowych (art. 420 § 1 k.p.k.);
- f) rozstrzygnięcie o kosztach, jeżeli nie rozstrzygnięto o tym w orzeczeniu kończącym postępowanie jurysdykcyjne, jak również gdy zachodzi konieczność dodatkowego ich ustalenia (art. 626 § 2 k.p.k.);
- g) rozstrzyganie w stadium wykonania orzeczenia w sprawach z zakresu stosunków międzynarodowych (dział XIII kodeksu postępowania karnego); rozstrzyganie w wymienionych kwestiach nie stanowi postępowania wykonawczego, nie zmierza bowiem bezpośrednio do wykonania orzeczenia;
- h) orzeczenie co do przypadku, zaliczenia tymczasowego aresztowania, zatrzymania lub środków zapobiegawczych wymienionych w art. 276 k.p.k. albo dowodów rzeczowych, jeżeli nie orzeczono o tym w wyroku (art. 420 § 1 k.p.k.), albo gdy zaliczenie tymczasowego aresztowania w wyroku nastąpiło nieprawidłowo (art. 420 § 2 k.p.k.).

40. Wzajemne relacje pomiędzy kodeksem postępowania karnego a kodeksem karnym wykonawczym określa jedynie art. 1 § 2 k.k.w. Nie ma natomiast w żadnym z tych kodeksów przepisu, który przewidywałby sytuację odwrotną od tej, której dotyczy art. 1 § 2 k.k.w., tzn. pozwalającego na odpowiednie stosowanie przepisów kodeksu karnego wykonawczego

do postępowań unormowanych w kodeksie postępowania karnego, mimo że toczą się w stadium postępowania wykonawczego.

41. Przepisów kodeksu karnego wykonawczego o możliwości składania zażaleń (art. 6 § 1 i art. 21 k.k.w.) nie stosuje się do postanowień wydawanych wprawdzie w postępowaniu wykonawczym, ale na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. Możliwość ich zaskarżania wynika z przepisów tego kodeksu. Do zarządzeń wydawanych na podstawie kodeksu postępowania karnego (również w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.) nie stosuje się – z tego samego powodu – instytucji skargi (art. 7 k.k.w.), a jedynie zażalenie i to tylko wówczas, gdy taką możliwość przewiduje kodeks postępowania karnego (zob. tezy do art. 7 i 20).
42. Z uwagi na pełne uregulowanie w kodeksie karnym wykonawczym udziału stron i innych osób w posiedzeniu sądu (art. 22 k.k.w.) oraz sprowadzania skazanego na posiedzenie sądu (art. 23 § 1 k.k.w.), nie mają w postępowaniu wykonawczym zastosowania przepisy art. 96 i art. 451 k.p.k.
43. Przy wykonywaniu postanowień wydawanych w postępowaniu jurysdykcyjnym, jeżeli podlegają one wykonaniu na podstawie przepisów kodeksu karnego wykonawczego, ma zastosowanie art. 462 § 1 k.p.k., stanowiący o ich wykonalności z chwilą wydania, chyba że sąd postanowił o wstrzymaniu ich wykonania. Do tych postanowień nie ma zastosowania art. 9 § 3 k.k.w. Jedyne odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 462 § 1 k.p.k. przewiduje art. 9 § 2 k.k.w., jeżeli chodzi o postanowienia wydawane w trybie art. 420 k.p.k., a więc w przedmiocie przepadku, zatrzymania, dowodów rzeczowych, środków zapobiegawczych wymienionych w art. 276 k.p.k. lub zaliczenia na poczet kary okresu tymczasowego aresztowania, jeśli sąd nie orzekł o tym w wyroku lub dokonał zaliczenia tymczasowego aresztowania nieprawidłowo (zob. teza 4 do art. 9).

44. Najistotniejszą jakościowo grupę postanowień wydawanych w postępowaniu jurysdykcyjnym, a wykonywanych przy zastosowaniu przepisów kodeksu karnego wykonawczego, które co do zasady stają się wykonalne z chwilą wydania, stanowią postanowienia o zastosowaniu środka zabezpieczającego, wydawane zarówno na posiedzeniu (art. 324, 354, 354a k.p.k.), jak i na rozprawie (*argumentum ex art. 414 § 1 k.p.k.*). Jeżeli sąd nie wstrzyma wykonania takiego postanowienia, to już w dniu jego wydania należy skierować je do wykonania, a w szczególności podjąć czynności wymienione w art. 201 § 2 k.k.w. (art. 9 § 2 k.k.w. i § 348 ust. 1 regulaminu urzędowania sądów). Do tej grupy można też zaliczyć postanowienia wydawane na podstawie art. 417 k.p.k. w przedmiocie zaliczenia na poczet orzeczonej kary okresu tymczasowego aresztowania odbytego w innej sprawie oraz na podstawie art. 626 § 2 k.p.k. w przedmiocie orzeczenia o kosztach, jeżeli nie rozstrzygnięto o tym w wyroku lub zachodzi konieczność dodatkowego ustalenia ich wysokości.

ROZDZIAŁ II

Organy postępowania wykonawczego

Art. 2. Organami postępowania wykonawczego są:

- 1) sąd pierwszej instancji lub inny sąd równorzędny,
- 2) sąd penitencjarny,
- 3) prezes sądu lub upoważniony sędzia,
- 4) sędzia penitencjarny,
- 5) dyrektor zakładu karnego, aresztu śledczego, a także dyrektor okręgowy i Dyrektor Generalny Służby Więziennej albo osoba kierująca innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego oraz komisja penitencjarna,
- 6) sądowy kurator zawodowy oraz kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej,
- 7) sądowy lub administracyjny organ egzekucyjny,

- 8) urząd skarbowy,
 - 8) ¹ *naczelnik urzędu skarbowego*,
 - 9) odpowiedni terenowy organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego,
 - 10) inny organ uprawniony przez ustawę do wykonywania orzeczeń.
1. W wyniku nowelizacji z 2003 r. organy wymienione w art. 2 k.k.w., nazywane dotąd „organami wykonującymi orzeczenia”, zostały nazwane „organami postępowania wykonawczego”. Zmiana ta nie ma zasadniczego znaczenia i nie była konieczna. Obu wymienionych terminów używa się w literaturze zamiennie, a kodeks karny wykonawczy także posługuje się określeniem „organy wykonujące orzeczenie” (np. art. 6 § 2, art. 10 § 4, art. 13 § 1, art. 14 § 1 k.k.w.). Zasada jasności prawa wymaga, aby na określenie tych samych instytucji używać takich samych pojęć. Zauważając tę niekonsekwencję, należy jednak podkreślić, że bez względu na to, czy w kodeksie karnym wykonawczym natkniemy się na zwrot „organ wykonujący orzeczenie” czy też „organ postępowania wykonawczego”, zawsze będzie chodziło o organy wymienione w art. 2 k.k.w. (na temat wspomnianej niekonsekwencji zob. też T. Bulenda, R. Musidłowski, *Nowelizacja Kodeksu karnego wykonawczego w 2003 r., analiza i ocena*, PWP 2003, nr 40–41, s. 3).
2. W literaturze można spotkać różne podziały (klasyfikacje) organów postępowania wykonawczego, uwzględniające charakter ich funkcji w postępowaniu wykonawczym. Jeden z nich wyróżnia następujące ich grupy:
- a) organy sądowe orzekające w postępowaniach incydentalnych w toku wykonywania kary;
 - b) organy nadzorujące wykonanie kary;
 - c) organy pozasądowe i sądowe wykonujące bezpośrednio orzeczenia;

¹ Art. 2 pkt 8 zmieniony przez art. 44 ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. (Dz. U. z 2015 r. poz. 1269) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 stycznia 2016 r.

- d) organy pozasądowe pomagające w wykonywaniu orzeczenia, mające przy tym swój odrębny zakres pracy (zob. m.in. Z. Świda-Łagiewska, *Sądownictwo penitencjarne jako instytucja procesowa*, Warszawa 1974, s. 19, S. Lelental, *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 1990, s. 52 i in.).

Prezentowany jest też inny podział tych organów, a mianowicie na:

- a) organy sądowe;
- b) organy związane organizacyjnie z sądem;
- c) organy sądowe powołane specjalnie do wykonywania orzeczeń;
- d) organy pozasądowe, obarczone wykonywaniem orzeczeń jako zadaniem dodatkowym;
- e) inne organy, które w przeciwieństwie do poprzednich nie są instytucjami publicznymi (J. Hołda, Z. Hołda, *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 2006, s. 77).

Odnotowując istnienie tych klasyfikacji, należy zauważyć, że nie mają one większego znaczenia praktycznego. O roli i zadaniach konkretnego organu wykonującego orzeczenie decydują bowiem przepisy, które tę rolę i zadania określają, a nie jego usytuowanie w jednej z wymienionych grup. Zbędne wydaje się zatem rozwijanie tego wątku, zwłaszcza że kompetencje niektórych organów (sąd, dyrektor zakładu karnego, urząd skarbowy, sądowy kurator zawodowy) nie pozwalają na jednoznaczne zakwalifikowanie ich tylko do jednej z tych grup (na temat klasyfikacji organów postępowania wykonawczego zob. też J. Wąsik, *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu. Część ogólna*, Wrocław 1985, s. 35, oraz L. Bogunia, *Organy sądowe orzekające w postępowaniu wykonawczym*, NPKP 2000, t. 6, s. 16).

- 3. W piśmiennictwie można też spotkać próby zbiorczego usystematyzowania kompetencji poszczególnych organów postępowania wykonawczego (zob. m.in. S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 50 i n., S. Paweł, *Prawo karne wykonawcze. Zarys wykładu*, Kraków 2003, s. 88–103, L. Bogunia, *Organy sądowe...*, s. 161, J. Hołda, Z. Hołda, *Prawo karne wykonawcze*, Kraków 2004, s. 90–91). W kolejnych tezach na kompetencje te uwaga zostanie zwrócona jedynie hasłowo, natomiast szczegółowe ich omówienie znajdzie się we właści-

wych miejscach komentarza. Istota komentarza nie wymaga konieczności dokonywania takich klasyfikacji.

4. Poprzez kolejność, w której organy postępowania wykonawczego zostały wymienione w art. 2 k.k.w., kodeks podkreśla nadrzędną rolę sądu wśród tych organów. Znajduje to odzwierciedlenie w szczegółowych unormowaniach określających kompetencje sądu w tym postępowaniu.
5. Artykuł 2 w pkt 1 i 2 k.k.w. wymienia tylko trzy organy sądowe wykonujące orzeczenia: sąd pierwszej instancji lub inny sąd równorzędny oraz sąd penitencjarny, mimo że w myśl innych przepisów organami postępowania wykonawczego są także inne sądy, m.in.: sąd apelacyjny i sąd okręgowy – jako sądy odwoławcze (art. 20 § 2 i 3 k.k.w.), sąd uprawniony do orzekania w trybie art. 13 § 1 k.k.w., sąd, w którego okręgu ma być wykonywana kara lub środek w systemie dozoru elektronicznego (art. 43e k.k.w.), sąd wyższego rzędu (art. 37 § 2 k.k.w.), sąd rejonowy, w którego okręgu jest wykonywana kara ograniczenia wolności (art. 55 § 1 k.k.w.), sąd rejonowy, w którego okręgu jest lub ma być wykonywany dozór związany z warunkowym umorzeniem postępowania (art. 177 § 1 k.k.w.) i warunkowym zawieszeniem wykonania kary (art. 178 § 1 k.k.w.), sąd rejonowy, w którego okręgu ustalono miejsce pobytu skazanego w sprawach związanych z wykonywaniem środków karnych wymienionych w art. 181a § 3 k.k.w., sąd, do którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany (art. 217 § 1 k.k.w.), sąd rodzinny (art. 69 § 1 i art. 93 u.p.s.n.), sąd opiekuńczy (art. 87 § 4 k.k.w.).
6. Należy zauważyć, że mówiąc o sędzie jako organie wykonującym orzeczenie, kodeks ma na uwadze, z jednej strony, sąd jako organ orzekający (wydający postanowienia) w postępowaniu wykonawczym, z drugiej strony zaś – jako instytucję, do której należy podejmowanie czynności o charakterze biurowo-administracyjnym i organizacyjnym, mających doprowadzić do tego, by orzeczenie sądu jako organu orzekającego było wykonane (szczegółowo: tezy do art. 18 k.k.w.).

7. Prezes sądu lub upoważniony sędzia wydaje zarządzenia w kwestiach niewymagających postanowienia sądu (art. 18 § 2 k.k.w.), a także wykonuje inne czynności z zakresu administracji sądowej.
8. Sędzia penitencjarny wydaje zarządzenia w kwestiach niewymagających postanowienia sądu penitencjarnego (art. 18 § 3 k.k.w.) oraz wykonuje czynności z zakresu nadzoru penitencjarnego (art. 32–35 k.k.w.), a także inne czynności przewidziane w przepisach szczególnych dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności (zob. np. art. 88d § 9, art. 110 § 2c, art. 118 § 1, art. 139 § 6, art. 140 § 4, art. 145 § 3, art. 148 § 1, art. 247 § 1 k.k.w.).
9. Wśród sądowych organów postępowania wykonawczego znalazł się nowy organ, nieznany kodeksowi karnemu wykonawczemu z 1969 r., o bardzo szerokich kompetencjach – sądowy kurator zawodowy. Status i zadania kuratora określa ustawa o kuratorach sądowych, natomiast zakres jego kompetencji wynika z przepisów części szczególnej kodeksu karnego wykonawczego i z przepisów wykonawczych, których analiza zostanie przeprowadzona we właściwym miejscu (na ten temat szeroko K. Postulski, *Udział sądowego kuratora zawodowego dla dorosłych w postępowaniu przed sądem*, Probacja 2010, nr 1, s. 9). W wyniku nowelizacji z 2015 r. do organów postępowania wykonawczego został zaliczony kierownik zespołu kuratorskiej służby sądowej w związku z uprawnieniami do podejmowania decyzji w przedmiocie kwalifikowania osób oddanych pod dozór do grup ryzyka powrotu do przestępstwa (art. 169b § 2, 6 i 7 k.k.w.).
10. W miejsce poprzedniego sformułowania zawartego w kodeksie karnym wykonawczym z 1969 r.: „(...) administracja zakładu karnego, aresztu śledczego lub innego zakładu przewidzianego w przepisach prawa karnego (...)”, obecnie obowiązujący kodeks karny wykonawczy precyzuje, że organami wykonującymi orzeczenia są: dyrektor zakładu karnego i aresztu śledczego, a także dyrektor okręgowy i Dyrektor Generalny Służby Więziennej albo osoba kierująca innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego. Zmiana ta ma zna-

czenie nie tylko redakcyjne. Chodzi przede wszystkim o zindywidualizowanie odpowiedzialności i kompetencji ogniów Służby Więziennej, z uwagi m.in. na przyznane skazanemu prawo składania skarg i próśb do organów wykonujących orzeczenie (art. 6 § 2 k.k.w.) oraz prawo zażalania do sądu decyzji tych organów z powodu ich niezgodności z prawem (art. 7 § 1 k.k.w.). Zawarte w art. 2 pkt 5 k.k.w. wyliczenie uwzględnia też kompetencje każdego z tych ogniów, przewidziane w ustawie o SW.

11. Sądowymi organami egzekucyjnymi są w myśl art. 758 k.p.c. sądy rejonowe i działający przy tych sądach komornicy, przy czym komornicy wykonują czynności egzekucyjne, z wyjątkiem czynności zastrzeżonych dla sądu (art. 759 § 1 k.p.c.).
12. Naczelnik urzędu skarbowego występuje w postępowaniu wykonawczym w podwójnej roli: jako administracyjny organ egzekucyjny (art. 2 pkt 7 k.k.w.) i jako wymieniony wprost z nazwy organ wykonujący orzeczenie (art. 2 pkt 8 k.k.w.). Rozróżnienie to wynika stąd, że, z jednej strony, jako organ egzekucyjny urząd wykonuje środek karnego przepadku orzeczony przez sąd (art. 27 k.k.w.), z drugiej strony zaś – ma pewne inne kompetencje określone w ustawach, jako organ postępowania wykonawczego (zob. m.in. art. 30 i 31 k.k.w.). Kompetencje naczelników urzędów skarbowych, także w omawianym zakresie, wynikają z ustawy z dnia 10 lipca 2015 r. o administracji podatkowej (Dz. U. poz. 1269).
13. Mówiąc w art. 2 pkt 9 k.k.w. o „odpowiednim terenowym organie administracji rządowej lub samorządu terytorialnego”, kodeks nie wymienia tych organów ani nie rozgranicza ich kompetencji w zakresie wykonywania orzeczeń karnych. Wynika to natomiast z przepisów zamieszczonych w ustawach:
 - a) z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 525);
 - b) z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1392);

- c) z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 595 z późn. zm.);
- d) z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1515)

oraz z wielu przepisów wykonawczych. O kompetencjach tych podmiotów jako organów postępowania wykonawczego będzie mowa przy komentowaniu przepisów, w których te kompetencje są przewidziane.

14. Wśród „innych organów uprawnionych przez ustawę do wykonywania orzeczeń” (art. 2 pkt 10 k.k.w.) wymienić można m.in.:
- a) Kancelarię Prezydenta RP (art. 179 pkt 2 k.k.w.);
 - b) Policję (art. 10 § 1, art. 79, 223b, 223d k.k.w.);
 - c) Żandarmerię Wojskową (art. 10 § 2, art. 223b k.k.w.);
 - d) Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego (art. 10 § 3, art. 223d k.k.w.);
 - e) Straż Graniczną (art. 10 § 3, art. 223b, 223d k.k.w.);
 - f) Centralne Biuro Antykorupcyjne (art. 10 § 3, art. 223d k.k.w.);
 - g) organy właściwe w sprawach powszechnego obowiązku obrony (art. 12 i art. 179 pkt 4 k.k.w.);
 - h) stowarzyszenia, organizacje i instytucje, które w zakresie zadań mają społeczną readaptację skazanych, oraz kościoły i związki wyznaniowe, a także osoby godne zaufania (art. 38 k.k.w.);
 - i) organy współdziałające w wykonywaniu kary ograniczenia wolności (art. 56 i n. k.k.w.);
 - j) stowarzyszenia, organizacje i instytucje uprawnione do sprawowania dozoru (art. 175 k.k.w.);
 - k) inne organy, instytucje i jednostki wskazane w przepisach szczególnych, dotyczących wykonywania środków karnych, środków kompensacyjnych, przepadku i środków zabezpieczających (art. 27, art. 179 pkt 3, art. 180–183, 194, art. 196 § 1, art. 198 § 1, art. 199 § 1, art. 199b § 1 i art. 201 § 1 k.k.w.);
 - l) Krajowy Rejestr Karny (zob. ustawa o KRK);
 - m) urzędy celne (art. 179 k.k.s.).

15. W odniesieniu do orzeczeń sądów wojskowych prawa i obowiązki organów postępowania wykonawczego wymienionych w art. 2 pkt 1–4 i 6 k.k.w. odpowiednio mają:
- a) sąd wojskowy pierwszej instancji;
 - b) sąd wojskowy, o którym mowa w art. 3 § 3 k.k.w.;
 - c) prezes sądu wojskowego lub upoważniony sędzia wojskowy;
 - d) wojskowy sędzia penitencjarny;
 - e) wojskowy kurator społeczny;
- a także:
- a) dowódca jednostki wojskowej;
 - b) organ administracji wojskowej właściwy ze względu na kompetencje służbowe (zob. art. 225 k.k.w. i tezy do tego przepisu).
16. Wymienione w art. 2 k.k.w. organy postępowania wykonawczego odróżnia od innych podmiotów uczestniczących w postępowaniu wykonawczym to, że przysługują im pewne uprawnienia władcze wobec skazanych, materializujące się w postaci wydawania poleceń oraz w podejmowaniu innych czynności mających wpływ na sposób wykonania orzeczenia.
17. Na aprobatę zasługuje pogląd, że komisja psychiatryczna do spraw środków zabezpieczających przy Ministrze Zdrowia nie tylko jest systemowym koordynatorem realizacji środków zabezpieczających na płaszczyźnie ściśle medycznej, ale z uwagi na to, że ustawodawca nadał jej w art. 201 § 2 k.k.w. status procesowy na gruncie postępowania wykonawczego, pełni ona funkcję podmiotu, przy udziale którego wykonuje się orzeczenie. Stanowi ona inny organ uprawniony przez ustawę do wykonywania orzeczeń w rozumieniu art. 2 pkt 10 k.k.w.
18. W wyniku nowelizacji z 2015 r. uprawnienia władcze uzyskał też kierownik zakładu, w którym wykonywany jest środek zabezpieczający (art. 204c, 204d § 1–3 k.k.w.). Tym samym jest on „innym organem uprawnionym przez ustawę do wykonywania orzeczeń” (art. 2 pkt 10 k.k.w.).

19. W przeciwieństwie do kodeksu karnego wykonawczego z 1969 r., nowy kodeks nie zalicza do organów postępowania wykonawczego prokuratora, który w tym postępowaniu – i to tylko przed sądem – jest jedynie stroną (art. 21 k.k.w.). Jego podstawowe uprawnienia ograniczają się obecnie w szczególności do składania wniosków, a w przypadkach przewidzianych w kodeksie – także do wnoszenia zażaleń na postanowienia wydawane w postępowaniu wykonawczym oraz do udziału w posiedzeniach sądu (szeroko na ten temat K. Postulski, *Status prokuratora w postępowaniu karnym wykonawczym*, Prok. i Pr. 2000, nr 12, s. 50).

Art. 3. § 1. Sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji, jest właściwy również w postępowaniu dotyczącym wykonania tego orzeczenia, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 1a. (uchylony).

§ 2. W sprawach zastrzeżonych w niniejszym kodeksie dla sądu penitencjarnego właściwy jest ten sąd penitencjarny, w którego okręgu przebywa skazany, chyba że ustawa stanowi inaczej. Sądem penitencjarnym jest sąd okręgowy.

§ 3. W stosunku do osób skazanych przez sąd wojskowy, w sprawach określonych w § 2, orzeka wojskowy sąd garnizonowy.

§ 3a. Na postanowienie w przedmiocie właściwości w postępowaniu wykonawczym zażalenie nie przysługuje.

§ 4–5. (uchylone).

1. Prawidłowe ustalenie, który sąd jest miejscowo i rzeczowo właściwy do przeprowadzenia konkretnej czynności lub postępowania incydentalnego, a więc i do wydania postanowienia w postępowaniu wykonawczym, jest jednocześnie dokonaniem oceny, że jest on kompetentny do podjęcia określonej czynności procesowej. Ustalenie właściwości jest zatem obowiązkiem tego właśnie, a nie innego, sądu.
2. Skutki naruszenia właściwości należy rozpatrywać nie tylko w kategoriach procesowych, jako względne lub bezwzględne przesłanki odwoławcze, ale też jako naruszenie zasady praworządności, której jednym z założeń jest wydanie orzeczenia przez sąd do tego uprawniony. Skazany

ma prawo do tego, aby w jego sprawie orzekał sąd, który jest do tego wyznaczony z mocy ustawy.

3. Umiejętnie ukształtowana przez ustawodawcę właściwość sądu ma służyć sprawności postępowania, obniżyć jego koszty, skupiać czynności wykonawcze w miarę możliwości w rękach jednego sądu, mającego odpowiednią wiedzę o skazanym, umożliwiającą podejmowanie jak najbardziej racjonalnych decyzji.
4. Zaprzeczeniem takiego celu regulacji prawnych, dotyczących właściwości sądu w postępowaniu karnym wykonawczym, były zmiany kilku przepisów w tym przedmiocie, wprowadzone nowelą z 2011 r., chociaż ich projektodawcy uzasadniali te zmiany właśnie względami natury praktycznej.
5. W noweli z 2015 r. ustawodawca powrócił w szerokim zakresie do tych rozwiązań, które obowiązywały do końca 2011 r. Przede wszystkim odstąpiono od karkołomnej konstrukcji zamieszczonej w art. 3 § 1 i 1a k.k.w., która wykreowała niezrozumiałą strukturę dopuszczającą wyjątków od wyjątku, tzn. od właściwości kształtowanej miejscem pobytu, która jest wyjątkiem od właściwości sądu wyrokującego (S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 64).
6. W aktualnym stanie prawnym zasadą jest więc ponownie, że sąd, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji, jest właściwy również w postępowaniu dotyczącym wykonania tego orzeczenia, chyba że ustawa stanowi inaczej (art. 3 § 1 k.k.w.).
7. Sąd wymieniony w art. 3 § 1 k.k.w. kieruje orzeczenie do wykonania, sprawuje nadzór nad jego wykonywaniem, a także orzeka w postępowaniach incydentalnych dotyczących wykonania tego orzeczenia. Jest to właściwość funkcjonalna sądu, łącząca zarówno właściwość rzeczową, jak i miejscową. Została ona określona w sposób pozytywny, co oznacza, że jeżeli przepis szczególnie dotyczący danego postępowania incyden-

talnego lub innej czynności wykonawczej nie stanowi inaczej, właściwy jest zawsze sąd, który określa art. 3 § 1 k.k.w. (art. 242 § 4 k.k.w.).

8. Kodeks karny wykonawczy nie normuje jednolicie właściwości sądu w postępowaniu wykonawczym. Przewidziana w art. 3 § 1 k.k.w. zasada nie ma charakteru bezwzględnego, przez zastrzeżenie: „jeżeli ustawa nie stanowi inaczej”. Istnieje od niej wiele wyjątków zawartych w kolejnych paragrafach tego przepisu, w innych przepisach kodeksu oraz w innych ustawach, a także w wypracowanych przez praktykę kwestiach, co do których przepisy nie wypowiadają się jednoznacznie.
9. Wyjątki od zasady sformułowanej w art. 3 § 1 k.k.w. idą w trzech kierunkach:
 - a) na rzecz sądu penitencjarnego (zob. tezy 10–27 i 32);
 - b) na rzecz innego sądu powszechnego (zob. tezy 28–30);
 - c) na rzecz sądu wojskowego (zob. tezy 36–44).
10. Najliczniejszą grupę wyjątków stanowią przypadki, w których właściwy jest sąd penitencjarny. Jest nim wyspecjalizowana w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności jednostka organizacyjna (wydział, sekcja), mieszcząca się w strukturze organizacyjnej sądu okręgowego. Sądem penitencjarnym jest więc sąd okręgowy (art. 3 § 2 zdanie drugie k.k.w.).
11. Sąd penitencjarny jest właściwy w sprawach zastrzeżonych dla niego w kodeksie karnym wykonawczym (art. 3 § 2 k.k.w.). Właściwość sądu penitencjarnego musi wynikać wyraźnie z treści konkretnego przepisu normującego określone postępowanie incydentalne. Właściwości tego sądu nie można zatem domniemywać jako wyjątku od zasady, że właściwy jest sąd, który określa art. 3 § 1 k.k.w. Na rzecz tego sądu muszą być zatem tłumaczone ewentualne wątpliwości.
12. Generalnie można stwierdzić, że sąd penitencjarny jest właściwy rzeczowo w sprawach dotyczących skazanego na karę pozbawienia wolno-

ści od momentu osadzenia go w zakładzie karnym. Należą do nich sprawy mające za przedmiot następujące kwestie:

- a) rozpoznawanie skarg na decyzje organów wymienionych w art. 2 pkt 3–6 i 10 k.k.w., składanych przez skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, karę aresztu, kary porządkowe i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, a także przez tymczasowo aresztowanych (art. 7 § 2 k.k.w.);
- b) rozpoznawanie skarg na decyzje sędziego penitencjarnego o uchyleniu sprzecznej z prawem decyzji organu wymienionego w art. 2 pkt 5 i 6 k.k.w., o ile dotyczy ona osoby pozbawionej wolności (art. 34 § 2 k.k.w.);
- c) wstrzymanie uprzednio zarządzonego wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności z jednoczesnym rozłożeniem grzywny na raty w przypadku udzielenia skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary pozbawienia wolności (art. 52 k.k.w.);
- d) zmiana określonego w wyroku rodzaju i typu zakładu karnego, a także orzeczonego systemu terapeutycznego wykonywania kary (art. 74 § 1 k.k.w.);
- e) zmiana lub uchylenie decyzji komisji penitencjarnej w przedmiocie klasyfikacji (art. 76 § 2 k.k.w.);
- f) orzekanie o objęciu skazanego uzależnionego od alkoholu albo środków odurzających lub psychotropowych leczeniem i rehabilitacją (art. 117 k.k.w.);
- g) orzekanie o dokonaniu koniecznego zabiegu lekarskiego w przypadku sprzeciwu skazanego (art. 118 § 3 k.k.w.);
- h) orzekanie o obciążeniu skazanego kosztami związanymi z leczeniem w wyniku samouszkodzenia (art. 119 § 2 k.k.w.);
- i) orzekanie w przedmiocie udzielenia przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności (art. 153 k.k.w.) i w innych kwestiach z tym związanych, czyli o warunkowym zwolnieniu (art. 155 § 1 k.k.w.) i o odwołaniu przerwy (art. 156 k.k.w.);
- j) orzekanie w kwestiach związanych z warunkowym przedterminowym zwolnieniem (art. 161 § 1 k.k.w.), wykonywaniem orzeczenia

w tym przedmiocie (art. 163 k.k.w.) i odwołaniem warunkowego zwolnienia (art. 160 k.k.w.);

k) wyznaczanie okresu niezbędnego na przygotowanie skazanego do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (art. 164 § 2 k.k.w.);

l) rozpoznawanie skarg dyrektora zakładu lub aresztu na decyzje sądziego o braku zgody na przedłużenie okresu trwania ograniczeń lub zakazów wymienionych w art. 247 § 1 k.k.w. (art. 247 § 2 k.k.w.).

13. W sprawach wymienionych w poprzedniej tezie właściwość sądu penitencjarnego wynika wprost z treści powołanych przepisów. Są to więc „sprawy zastrzeżone dla sądu penitencjarnego” (art. 3 § 2 k.k.w.).

14. Niezależnie od wymienionych wyżej spraw, sąd penitencjarny, w myśl art. 242 § 4 k.k.w., jest również właściwy do orzekania w sprawach mających za przedmiot:

a) rozstrzyganie wątpliwości co do wykonania orzeczenia lub zarzutów co do obliczenia kary, jeśli wynikają one z orzeczenia wydanego przez ten sąd (art. 13 § 1 k.k.w.);

b) umorzenie postępowania wykonawczego (art. 15 § 1 k.k.w.);

c) zawieszenie postępowania wykonawczego (art. 15 § 2 k.k.w.);

d) uchylenie lub zmianę poprzedniego postanowienia (art. 24 k.k.w.).

Z treści art. 242 § 4 k.k.w. jednoznacznie wynika, że art. 13, 15 i 24 k.k.w. stosuje się odpowiednio do sądu penitencjarnego (szerzej na ten temat i odnośnie do pojawiających się wątpliwości zob. K. Postulski, *Właściwość sądu w postępowaniu karnym...*, s. 60). Właściwość sądu penitencjarnego do orzekania w wymienionych kwestiach ogranicza się tylko do tych postępowań incydentalnych, które zostały zastrzeżone w ustawie dla tego sądu.

15. Właściwy miejscowo jest ten sąd penitencjarny, w którego okręgu przebywa skazany, chyba że ustawa stanowi inaczej. Z treści art. 3 § 2 k.k.w. nie wynika, by określenie „w którego okręgu przebywa skazany” miało odnosić się tylko do miejsca pobytu skazanego w zakładzie karnym. Przeciwnie, określenie to oznacza rzeczywiste miejsce pobytu skazanego albo w zakładzie karnym, jeżeli w nim przebywa, albo na wolności (po-

stanowienie SN z dnia 9 maja 1970 r., I KO 18/70, OSNPG 1971, nr 10, poz. 193, LEX nr 16600). Przebywanie to zamieszkanie, zatrzymanie się, pobyt pozbawiony elementu „stałości”.

16. Jeżeli skazany przebywa na wolności, przez miejsce jego pobytu należy rozumieć miejsce jego faktycznego pobytu, nawet czasowego, chociażby nie dopełnił obowiązku zameldowania się w miejscu, w którym faktycznie przebywa (postanowienie SN z dnia 24 czerwca 1978 r., III KO 12/78, OSNPG 1978, nr 12, poz. 137, LEX nr 17069).
17. Przebywanie skazanego na wolności musi być stanem zgodnym z prawem (np. w wyniku udzielonej przerwy w odbywaniu kary, zawieszenia postępowania wykonawczego, wstrzymania wykonania kary lub wyroku). Słuszne stanowisko w tym przedmiocie wyraził Sąd Najwyższy (zob. postanowienie z dnia 9 maja 1970 r., I KO 18/70, OSNPG 1971, nr 10, poz. 193; na ten temat zob. też S. Paweła, glosa do wyroku SN z dnia 29 października 2002 r., I KZP 29/02, OSP 2003, z. 5, poz. 61, LEX 55481, a ostatnio postanowienia SA w Krakowie z dnia 6 lipca 2012 r., II AKo 89/12, KZS 2012, z. 7–8, poz. 67, LEX nr 1227660, i z dnia 6 października 2014 r., II AKo 139/14, KZS 2014, z. 10, poz. 57).
18. W przypadku gdy skazany przebywa na wolności na skutek udzielonego mu zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego w trybie nagrody (art. 138 § 1 pkt 7 lub 8 k.k.w.), nie powoduje to zmiany właściwości sądu, czasu tego bowiem nie odlicza się od okresu odbywania kary. Dotyczy to również sytuacji, gdy po upływie okresu przepustki skazany nie powrócił do zakładu karnego, nie jest to bowiem stan zgodny z prawem. Właściwości miejscowej sądu penitencjarnego nie zmienia też pobyt skazanego na wolności wskutek innego zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego (art. 91 pkt 7, art. 92 pkt 9, art. 138 § 1 pkt 7 i 8, art. 141a § 1, art. 165 § 2, art. 234 § 2 i in. k.k.w.).
19. Okres pobytu skazanego na wolności we wszystkich wymienionych przypadkach jest traktowany jako odbywanie kary. W innym niż związany z postępowaniem wykonawczym kontekście Sąd Najwyższy wyraził

stanowisko, że skazanego korzystającego z tzw. przepustki nagrodowej lub losowej należy uważać za pozbawionego wolności (uchwała SN z dnia 21 kwietnia 1989 r., V KZP 2/89, OSNKW 1989, nr 3–4, poz. 25, LEX nr 20351). Z tego stanowiska można również wyprowadzić sformułowany wyżej pogląd co do właściwości miejscowej sądu penitencjarnego (identycznie zob. postanowienie SA w Lublinie z dnia 24 września 1992 r., II AKo 32/92, Wokanda 1993, nr 4, s. 36, LEX nr 21142, i aprobowana glosa S. Zimocha, OSA 1994, z. 2, s. 54; odmiennie postanowienie SN z dnia 16 lipca 1990 r., II KO 19/90, niepubl.; podobnie: K. Nowicki, *Właściwość miejscowa sądu penitencjarnego*, Prok. i Pr. 2015, nr 6, s. 86).

20. Wąskie rozumienie właściwości sądu penitencjarnego, o którym była poprzednio mowa, powoduje, że postanowienie sądu penitencjarnego o odwołaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia wykonuje, zgodnie z właściwością ogólną (art. 3 § 1 k.k.w.), sąd, który wydał wyrok w pierwszej instancji. Normujący kwestię wykonania orzeczenia o karze pozbawienia wolności art. 79 k.k.w. mówi o „sądzie”, który wzywa skazanego do dobrowolnego stawienia się w areszcie śledczym lub zarządza ewentualne doprowadzenie go do tego aresztu. Stosownie do treści art. 242 § 4 k.k.w., termin „sąd”, bez bliższego sprecyzowania, oznacza sąd, który wydał wyrok w pierwszej instancji. Wymieniony przepis nie przewiduje, aby art. 79 k.k.w. miał zastosowanie do sądu penitencjarnego. Skoro więc właściwość sądu penitencjarnego jest odstępstwem od zasady wyrażonej w art. 3 § 1 k.k.w., to ewentualne uprawnienie sądu penitencjarnego do wykonania postanowienia o odwołaniu warunkowego zwolnienia musiałoby wynikać z konkretnego przepisu, a takiego w kodeksie karnym wykonawczym nie ma (szerzej zob. K. Postulski, glosa do uchwały SN z dnia 29 października 2002 r., I KZP 29/02, Prok. i Pr. 2003, nr 2, s. 127).
21. Rozbieżna praktyka orzecznicza występuje w sprawach, w których sąd penitencjarny rozpoznaje skargi na decyzje organów postępowania wykonawczego określonych w art. 2 pkt 5 k.k.w., a więc szeroko rozumianej administracji więziennej. Dotyczy ona właściwości miejscowej sądu

w sytuacji, gdy skazany zaskarżył decyzję tego organu, a następnie zmienił miejsce pobytu, a więc nie przebywa w okręgu sądu penitencjarnego, na obszarze którego wydana została zaskarżona decyzja.

22. Część sądów apelacyjnych prezentuje pogląd, że właściwy jest sąd penitencjarny miejsca pobytu skazanego w czasie podjęcia decyzji (zob. postanowienia SA w Krakowie: z dnia 18 stycznia 2007 r., II AKo 3/07, KZS 2007, z. 2, poz. 49, LEX nr 268905, z dnia 13 maja 2008 r., II AKo 74/08, KZS 2008, z. 7–8, poz. 66, LEX nr 466548, z dnia 12 września 2008 r., II AKo 121/08, KZS 2008, z. 9, poz. 36, LEX nr 472220, i z dnia 21 lutego 2013 r., II AKo 22/13, KZS 2013, z. 4, poz. 76, LEX nr 1341873, oraz postanowienia SA we Wrocławiu: z dnia 30 listopada 2006 r., II AKzw 910/06, OSA 2007, z. 9, poz. 41, LEX nr 287458, i z dnia 1 czerwca 2012 r., II AKo 108/12, LEX nr 1164213, a także postanowienie SA w Warszawie z dnia 2 lutego 2012 r., II AKo 1/12, KZS 2013, z. 1, poz. 95, LEX nr 1312759), argumentując takie stanowisko tym, że ewentualne przekazywanie sprawy w ślad za skazanym opóźniałoby rozpoznanie skargi i byłoby szkodliwe dla powagi wymiaru sprawiedliwości.
23. Niektóre sądy apelacyjne są zdania, że w przypadku gdy skazany zaskarżył decyzję organu wykonawczego, po czym nastąpiła zmiana jego miejsca pobytu, sądem właściwym do rozpoznania skargi jest sąd aktualnego miejsca przebywania skazanego (zob. postanowienia SA: w Łodzi z dnia 15 grudnia 1998 r., II AKo 273/98, OSAŁ 1999, z. 1–2, poz. 22, LEX nr 254059, w Lublinie: z dnia 3 czerwca 2009 r., II AKo 111/09, LEX nr 513140, i z dnia 1 kwietnia 2009 r., II AKo 64/09, LEX nr 508298, oraz w Szczecinie z dnia 29 czerwca 2011 r., II AKo 65/11, OSASz 2012, z. 1, s. 35, LEX nr 1103465). Argumentem na rzecz tego stanowiska jest wykładnia językowa art. 3 § 2 k.k.w., do którego odwołuje się art. 7 § 2 k.k.w. Prowadzi ona do wniosku, że – w braku zastrzeżenia – właściwy jest sąd penitencjarny, w którego okręgu przebywa skazany. Na takim stanowisku stoi też doktryna (Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 84, J. Lachowski, T. Oczkowski, *Skarga skazanego w postępowaniu wykonawczym (art. 7 k.k.w.)*, PWP 2008, nr 61, s. 20, W. Sych, glosa do postanowienia SA w Krakowie z dnia 14 października

2003 r., II AKo 137/03, oraz do postanowienia SA w Krakowie z dnia 10 maja 2004 r., II AKzw 265/04, OSA 2006, z. 9, s. 89, K. Postulski, *Właściwość sądu w postępowaniu karnym...*, s. 66, L. Osiański (w:) J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 20, a także – jak się wydaje – T. Huminiak, K.A. Politowicz, *Nowe przesłanki ustalania właściwości sądu...*, s. 166, którzy traktują „podążanie sprawy za skazanym” jako wniosek *de lege ferenda*).

24. Należy opowiedzieć się za tym drugim stanowiskiem, że rozstrzygające znaczenie dla właściwości miejscowej sądu penitencjarnego ma aktualne miejsce pobytu skazanego. Punkt ciężkości spoczywa na osobie skazanego, nie zaś na organie, który wydał skarżoną decyzję. Przy wyrażeniu takiego stanowiska nie może też ująć uwagi wykładnia językowa art. 3 § 2 k.k.w., a także pierwsze zdanie art. 7 § 2 k.k.w. („skargi rozpoznaje sąd właściwy zgodnie z art. 3”). Przepis art. 3 § 2 k.k.w. reguluje kwestię właściwości sądu penitencjarnego w sposób autonomiczny. To, że sądem właściwym do rozpoznania skargi na decyzję organu wymienionego w art. 2 pkt 3–6 i 10 k.k.w. jest sąd penitencjarny, w którego okręgu skazany aktualnie przebywa, rozstrzyga ostatecznie przepis art. 7 § 2 k.k.w., odwołujący się do art. 3 k.k.w. Wykładnia językowa przepisów art. 7 § 2 k.k.w. w zw. z art. 3 § 2 k.k.w. prowadzi tylko do jednego wniosku, a mianowicie, że w przypadku gdy skazany zaskarżył decyzję organu wykonawczego, po czym nastąpiła zmiana miejsca jego pobytu, sądem właściwym do rozpoznania skargi jest sąd aktualnego miejsca przebywania skazanego. Za właściwością określoną w art. 3 § 2 k.k.w. przemawia też взгляд natury praktycznej. Regułą jest, że akta osobowe skazanego, w tym dokumentacja niezbędna do rozpoznania skargi, przesyłane są w ślad za skazanym; znajdują się więc nie w zakładzie karnym, w którym przebywał skazany w chwili wydania decyzji, ale w tym zakładzie, w którym aktualnie przebywa.
25. Odmienne stanowisko zajął ostatnio Sąd Najwyższy (uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 18 grudnia 2013 r., I KZP 18/13, Biul. SN 2013, nr 12, s. 22, OSNKW 2014, nr 2, poz. 10, Prok. i Pr. – wkł. 2014, nr 3, poz. 32, LEX nr 1403594), uznając, że „sądem miejscowo właściwym do rozpo-

znania skargi na decyzje organów wymienionych w art. 7 § 1 k.k.w., w sprawach dotyczących odbywania kary pozbawienia wolności, kary aresztu, kary porządkowej, środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności, wykonywania orzeczenia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu oraz środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w zakładzie zamkniętym, jest sąd penitencjarny (art. 7 § 2 k.k.w.), w którego okręgu skazany przebywa (art. 3 § 2 k.k.w.) w czasie wydania decyzji podlegającej zaskarżeniu”. Sąd Najwyższy, odrzucając możliwość stosowania wykładni językowej, oparł się na wykładni systemowej i funkcjonalnej art. 7 § 2 k.k.w. Zaprezentowana wyżej argumentacja na rzecz stanowiska wyrażonego w tezie poprzedniej, opartego na wykładni językowej, która ma pierwszeństwo, i w tym przypadku nie zawodzi, uzasadnia poddanie krytyce pogląd Sądu Najwyższego (zob. obszernie K. Postulski, glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 18 grudnia 2013 r., I KZP 18/13, LEX nr 1403594; zob. jednak poparcie dla poglądu SN, które wyraził K. Nowicki, *Właściwość miejscowa sądu penitencjarnego*, Prok. i Pr. 2015, nr 6, s. 91). Należy jeszcze dodać, że jedyny wyjątek, gdy chodzi o właściwość sądu penitencjarnego do rozpoznawania skarg w trybie art. 7 k.k.w., przewiduje art. 34 § 2 k.k.w. (zob. teza 26 lit. d).

26. Istnieje kilka wyjątków od zasady, że miejscowo właściwy jest ten sąd penitencjarny, w którego okręgu przebywa skazany:
- a) sądem penitencjarnym właściwym miejscowo do udzielenia dalszych przerw jest sąd, który udzielił pierwszej przerwy. Jest on również właściwy do orzeczenia przerwy, o której mowa w art. 153 § 3 k.k.w., jeżeli skazany nadal przebywa na wolności (art. 153 § 5 k.k.w.);
 - b) postanowienie o odwołaniu przerwy wydaje sąd penitencjarny, który jej udzielił (art. 156 § 2 k.k.w.);
 - c) w sprawach związanych z wykonaniem orzeczenia o warunkowym zwolnieniu oraz w sprawie odwołania warunkowego zwolnienia właściwy jest sąd penitencjarny, który udzielił zwolnienia, a jeżeli zwolniony pozostaje pod dozorem – sąd penitencjarny, w którego okręgu dozór jest wykonywany;

- d) skargę na decyzję sędziego penitencjarnego podjętą w trybie nadzoru penitencjarnego, uchylającą sprzeczną z prawem decyzję organu wymienionego w art. 2 pkt 5 i 6 k.k.w., o ile dotyczy ona osoby pozbawionej wolności, rozpoznaje sąd penitencjarny, w którego okręgu wydano decyzję (art. 34 § 2 k.k.w.).
27. Na uwagę zasługuje pogląd, że do udzielenia dalszej przerwy w karze właściwy jest sąd, który udzielił przerwy, jeżeli wniosek o jej udzielenie został złożony po ponownym osadzeniu skazanego; zresztą jest on właściwy i po odmówieniu przez sąd miejsca jego pobytu jego wnioskowi, złożonemu nim go osadzono (postanowienie SA w Krakowie z dnia 13 stycznia 2012 r., II AKo 186/11, KZS 2012, z. 3, poz. 46, i postanowienie SA w Katowicach z dnia 16 kwietnia 2014 r., II AKo 71/14, Biuletyn SA w Katowicach 2014, nr 2, s. 36, LEX nr 1487604). Przytoczona teza znajduje uzasadnienie w treści art. 153 § 5 k.k.w., z pewnymi jednak zastrzeżeniami (zob. teza 39 do art. 153 k.k.w. i K. Postulski, glosa do postanowienia SA w Katowicach z dnia 16 kwietnia 2014 r., II AKo 71/14, LEX nr 1487604).
28. Można odnotować następujące odstępstwa od właściwości funkcjonalnej sądu określonej w art. 3 § 1 k.k.w., inne niż na rzecz sądu penitencjarnego:
- a) właściwy do rozstrzygnięcia wątpliwości co do wykonania orzeczenia lub zarzutów co do obliczenia kary jest ten sąd, który wydał orzeczenie, z którego wynikają te wątpliwości lub zarzuty (art. 13 § 1 k.k.w.);
 - b) zmiany lub uchylenia poprzedniego postanowienia w trybie art. 24 k.k.w. dokonuje ten sąd, który je wydał;
 - c) właściwy do zatarcia skazania – jeżeli w pierwszej instancji wyroki wydało kilka sądów – jest sąd, który wydał ostatni wyrok; jeżeli orzekały sądy różnego rzędu, właściwy jest sąd wyższego rzędu (art. 37 § 2 k.k.w.);
 - d) w przypadku gdy wykonywanie kar, środków karnych i środków zabezpieczających łączy się z zastosowaniem dozoru elektronicznego, do wykonywania dozoru stacjonarnego właściwy jest sąd, w okręgu

którego kara jest lub ma być wykonywana, a w sprawach wykonywania dozoru zbliżeniowego i mobilnego – sąd, w okręgu którego skazany ma miejsce stałego pobytu, a jeżeli skazany nie posiada takiego miejsca – sąd, w okręgu którego orzeczono środek karny lub zabezpieczający wykonywany w systemie dozoru elektronicznego (art. 43e k.k.w.);

- e) nadzór nad wykonywaniem kary ograniczenia wolności oraz orzekanie w sprawach dotyczących wykonania tej kary należy do sądu rejonowego, w którego okręgu kara jest lub ma być wykonywana (art. 55 § 1 k.k.w.), poza przypadkiem gdy orzeczony został obowiązek pozostawania skazanego w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego (art. 34 § 1a pkt 2 k.k.);
- f) w sprawach związanych z wykonywaniem orzeczenia o warunkowym umorzeniu postępowania karnego właściwy jest sąd, który w danej sprawie orzekał w pierwszej instancji, jednakże w stosunku do osoby oddanej pod dozór, w kwestiach dotyczących wykonania tego środka oraz obowiązków związanych z okresem próby, właściwy jest sąd rejonowy, w którego okręgu dozór jest lub ma być wykonywany (art. 177 § 1 k.k.w.);
- g) w sprawach związanych z wykonaniem orzeczenia o warunkowym zawieszeniu wykonania kary oraz w sprawie zarządzenia wykonania zawieszonych kary właściwy jest sąd, który w danej sprawie orzekał w pierwszej instancji, jednakże w stosunku do osoby skazanej przez sąd powszechny, pozostającej pod dozorem, właściwy jest sąd rejonowy, w którego okręgu dozór jest lub ma być wykonywany (art. 178 § 1 k.k.w.);
- h) w sprawach związanych z wykonywaniem zakazu przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu, jak również nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym właściwy jest sąd rejonowy, w którego okręgu ustalono miejsce pobytu skazanego (art. 181a § 3 k.k.w.);

- i) wyrażenie zgody w sprawach związanych z przebywaniem dziecka skazanej w domu dla matki i dziecka przy zakładzie karnym należy do sądu opiekuńczego (art. 87 § 4 k.k.w.);
- j) sąd rodzinny orzeka o wykonaniu kary ograniczenia wolności, zastępczej kary pozbawienia wolności i kary aresztu przed zwolnieniem sprawcy z zakładu poprawczego (art. 93 u.p.s.n.);
- k) wykonywanie środków orzeczonych na podstawie art. 10 § 4 k.k. należy do sądu rodzinnego (art. 69 § 1 u.p.s.n.).

29. O właściwości sądu jest także mowa w art. 199a § 1 i 2 k.k.w., chociaż w istocie treść tego przepisu nie wprowadza wyjątku od zasady określonej w art. 3 § 1 k.k.w.
30. Żaden z wymienionych wyżej wyjątków nie przewiduje, by wyrok mógł być wykonywany w całości przez inny sąd niż określony w art. 3 § 1 k.k.w. Oznacza to, że czynności niewymienione w przepisach szczególnych należą zawsze do sądu, który wydał orzeczenie w pierwszej instancji.
31. Wątpliwości mogą pojawić się przy udzielaniu odpowiedzi na pytanie, który sąd nadaje klauzulę wykonalności w postępowaniu karnym. Zgodnie z art. 26 k.k.w., do tytułów egzekucyjnych mają zastosowanie przepisy art. 776–795 k.p.c. W myśl art. 781 § 1 k.p.c. tytułowi egzekucyjnemu pochodzącemu od sądu nadaje klauzulę wykonalności sąd pierwszej instancji, w którym sprawa się toczy. Przepis ten nie mówi o sądzie, który wydał wyrok w pierwszej instancji, a zamieszczone w nim określenie „sąd, przed którym sprawa się toczy” można też rozumieć jako „sąd, przed którym toczy się konkretne, incydentalne postępowanie wykonawcze”. Należy przy tym przyjąć, że sąd wykonujący orzeczenie nadaje klauzulę wykonalności w zakresie, w jakim jest właściwy do jego wykonania. Może nim być – np. – sąd penitencjarny lub sąd określony w art. 55 § 1, art. 177 § 1 lub art. 178 § 1 k.k.w. w zakresie zasądzonych przez siebie kosztów sądowych.
32. W postępowaniu wykonawczym odpowiednie zastosowanie (art. 1 § 2 k.k.w.) mają przepisy dotyczące zarządzenia poszukiwania (art. 278

k.p.k.) i poszukiwania listem gończym (art. 279 § 1 k.p.k.). Właściwym do wydania postanowienia o poszukiwaniu listem gończym skazanego, który po upływie okresu przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności lub po jej odwołaniu ukrywa się, jest sąd penitencjarny, jest to bowiem postanowienie epizodyczne, wydane w postępowaniu dotyczącym przerwy, a więc należącym do właściwości sądu penitencjarnego. Natomiast postanowienie o poszukiwaniu listem gończym skazanego, który znalazł się na wolności na mocy decyzji dyrektora zakładu karnego lub sędziego penitencjarnego (art. 91 pkt 7, art. 92 pkt 9, art. 138 § 1 pkt 7 lub 8, art. 141a § 1, art. 165 § 2 i art. 234 § 2 k.k.w.), nie powrócił do zakładu karnego i ukrywa się, wydaje sąd właściwości ogólnej, określony w art. 3 § 1 k.k.w., a nie sąd penitencjarny. Brak bowiem w kodeksie szczególnego przepisu, który stanowiłby inaczej. Przepisy o właściwości sądu penitencjarnego, stanowiące odstępstwo od zasady wyrażonej w art. 3 § 1 k.k.w., nie mogą być interpretowane rozszerzająco.

33. Przepisy o właściwości sądu w postępowaniu wykonawczym dotyczą tylko tych postępowań incydentalnych (i kwestii z nimi związanych), które są wymienione w kodeksie karnym wykonawczym. Do wznowienia postępowania sądowego zakończonego prawomocnym orzeczeniem wydanym w postępowaniu wykonawczym stosuje się przepisy kodeksu postępowania karnego, także co do właściwości i składu sądu (uchwała SN z dnia 10 marca 1977 r., VII KZP 31/76, OSNKW 1977, nr 4–5, poz. 36, LEX nr 19243).
34. Dla właściwości miejscowej sądu odwoławczego nie ma znaczenia przeniesienie skazanego do zakładu karnego położonego w okręgu innego sądu. Właściwość tę wyznacza miejsce wydania zaskarżonego orzeczenia, to jest siedziba sądu, który orzekał w pierwszej instancji.
35. Właściwy do wydania postanowienia w przedmiocie wstrzymania wykonania orzeczenia na podstawie art. 9 § 4 k.k.w. jest sąd, który ma wydać postanowienie w postępowaniu incydentalnym, wywołanym wnioskiem o jego wszczęcie. Nie zawsze będzie to sąd określony w art. 3 § 1 k.k.w.

36. Właściwość sądu w postępowaniu wykonawczym w odniesieniu do orzeczeń sądów wojskowych określa art. 225 § 1 pkt 1 i 2 k.k.w. Wskazany w tym przepisie sąd ma również uprawnienia sądu penitencjarnego (art. 3 § 3 k.k.w.). Mimo tego jednoznacznego uregulowania, występują sytuacje mogące wywoływać wątpliwości, czy właściwy jest sąd wojskowy, czy też sąd powszechny (zob. tezy 43–48).
37. Wyznaczenie przez sąd powszechny kuratora sądowego dla osoby cywilnej skazanej przez sąd wojskowy bądź dla skazanego przez ten sąd żołnierza zwolnionego z czynnej służby wojskowej nie zmienia właściwości sądu wojskowego w postępowaniu wykonawczym również w zakresie dozoru w okresie próby związanej z warunkowym zwolnieniem. Skoro więc skazany został warunkowo przedterminowo zwolniony przez wojskowy sąd garnizonowy, to właściwy do orzekania w przedmiocie odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia jest również sąd wojskowy. Tym samym wydanie postanowienia o odwołaniu warunkowego przedterminowego zwolnienia przez sąd powszechny stanowi bezwzględną przyczynę uchylenia orzeczenia, przewidzianą w art. 439 § 1 pkt 3 k.p.k. (postanowienie SN z dnia 4 października 2007 r., V KK 278/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 2188, LEX nr 476328).
38. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 1981 r. (VI KZP 8/81, OSNKW 1981, nr 4–5, poz. 21, LEX nr 19696) wyrażony został pogląd, że jako podstawę ustalenia okresów uprawniających do warunkowego zwolnienia, przewidzianych w art. 79 § 1 i 2 k.k., można przyjąć sumę dwóch lub więcej niepodlegających łączeniu kar pozbawienia wolności, które skazany ma odbyć kolejno (art. 79 § 1 k.k.), również wtedy, gdy orzekły je sąd powszechny i sąd wojskowy. W takim przypadku o warunkowym zwolnieniu orzeka sąd penitencjarny. Jeżeli jednak w chwili orzekania w tym przedmiocie skazany odbywa karę pozbawienia wolności orzeczoną przez sąd wojskowy, to ten sąd orzeka o warunkowym zwolnieniu.
39. Odmienne stanowisko zajął w tej kwestii Sąd Apelacyjny w Warszawie w postanowieniu z dnia 21 sierpnia 2007 r., wydanym w sprawie II AKzw

805/07 (OSA 2009, z. 1, poz. 4, LEX nr 351807), który nie podzielając stanowiska Sądu Najwyższego, stwierdził, że sądem właściwym do orzekania w sprawie o warunkowe zwolnienie skazanego z odbycia sumy kar, wśród których jest kara orzeczona przez sąd wojskowy, jest – z mocy art. 3 § 3 k.k.w. – sąd wojskowy. Stanowisko to zaaprobowano w piśmiennictwie (K. Postulski, glosa do postanowienia SA w Warszawie z dnia 21 sierpnia 2007 r., II AKzw 805/07, WPP 2007, nr 4, s. 106, oraz tenże, *Właściwość sądu w postępowaniu karnym...*, s. 54 i n.); podniesiono w nim m.in., że jeżeli warunkowe zwolnienie udzielane jest z sumy kar niepodlegających łączeniu, a w skład tej sumy wchodzi kara orzeczona przez sąd wojskowy, mamy do czynienia *de facto* z karą orzeczoną przez sąd wojskowy i z osobą skazaną przez ten sąd. W takiej sytuacji, w myśl art. 3 § 3 k.k.w., wyłącznie właściwy do orzekania jest wojskowy sąd garnizonowy. Na takim samym stanowisku stanął też ostatecznie SN (uchwała z dnia 28 października 2010 r., WZP 1/10, OSNKW 2011, nr 1, poz. 3, LEX nr 610151), słusznie stwierdzając, że zgodnie z art. 3 § 3 k.k.w. wojskowy sąd garnizonowy jest właściwy do orzekania w przedmiocie warunkowego przedterminowego zwolnienia skazanego z sumy dwóch lub więcej niepodlegających łączeniu kar pozbawienia wolności, które skazany ma odbyć kolejno, jeżeli choćby jedna z tych kar wymierzona była przez sąd wojskowy.

40. Jeżeli skazany odbywa kolejno kilka kar orzeczonych wyrokami sądu powszechnego oraz sądu wojskowego, właściwy w sprawie o udzielenie przerwy w wykonaniu kary jest sąd wojskowy, jeżeli skazany aktualnie odbywa karę orzeczoną przez ten sąd, ale tylko w granicach swojej właściwości rzeczowej. Oznacza to, że jeżeli skazany ma do odbycia kolejną karę orzeczoną przez sąd powszechny, a sąd wojskowy udzieli przerwy w wykonaniu kary orzeczonej przez ten sąd, skazany rozpocznie odbywanie kolejnej kary, a więc orzeczonej przez sąd powszechny, chyba że sąd penitencjarny udzieli przerwy w jej odbywaniu. Sytuacja odwrotna występuje, gdy skazany aktualnie odbywa karę orzeczoną przez sąd powszechny. Orzeczenie przez sąd penitencjarny w przedmiocie udzielenia również przerwy w wykonaniu kary orzeczonej przez sąd wojskowy stanowiłoby bezwzględną przesłankę odwoławczą.

41. W stosunku do osób skazanych przez sąd wojskowy w sprawach podlegających właściwości sądu penitencjarnego orzeka właściwy miejscowo sąd garnizonowy (art. 3 § 3 k.k.w.). Jeżeli zatem skazany warunkowo zwolniony pozostaje pod dozorem, sądem właściwym miejscowo w sprawach związanych z wykonaniem orzeczenia o warunkowym zwolnieniu (np. w przedmiocie rozpoznania wniosku o uchylenie dozoru) oraz w sprawie odwołania warunkowego zwolnienia jest wojskowy sąd garnizonowy, na obszarze którego dozór jest wykonywany (zob. postanowienie SN z dnia 10 maja 1991 r., WO 43/91, OSNKW 1991, nr 10–12, poz. 53, LEX nr 20466).
42. Jeżeli wbrew przepisom sąd powszechny orzekł w postępowaniu wykonawczym w sprawie należącej do właściwości sądu szczególnego albo sąd szczególny orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu powszechnego lub sąd niższego rzędu orzekł w sprawie należącej do właściwości sądu wyższego rzędu, w przypadku zaskarżenia postanowienia ulega ono uchyleniu, niezależnie od granic zaskarżenia i podniesionych zarzutów oraz wpływu uchybienia na treść orzeczenia (art. 439 § 1 pkt 3 i 4 k.p.k.). Inne uchybienia przepisom o właściwości – w zależności od okoliczności faktycznych – mogą być uznane za obrazę przepisów postępowania, mogącą mieć wpływ na treść orzeczenia (art. 438 pkt 2 k.p.k.).
43. Sąd bada z urzędu swoją właściwość, a w razie stwierdzenia, że nie jest właściwy, przekazuje sprawę właściwemu sądowi lub innemu organowi. Przekazanie może nastąpić w każdym stadium postępowania incydentalnego. Na postanowienie w kwestii właściwości, którego podstawą jest art. 35 § 1 k.k.w. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w., zażalenie nie przysługuje (art. 3 § 3a k.k.w., dodany nowelą z 2011 r.).
44. Jeżeli sąd wojskowy przekaze sprawę sądowi powszechnemu lub nie przyjmie sprawy przekazanej mu przez sąd powszechny, to sprawę rozpoznaje sąd powszechny (art. 39 k.p.k.).

45. Przepisy kodeksu karnego wykonawczego dotyczące właściwości sądu stosuje się również przy wykonywaniu orzeczeń, które stały się wykonalne przed dniem wejścia kodeksu w życie (art. 243 § 1 k.k.w.).
46. Nieco inaczej problem ten przedstawia się w przypadku zmiany przepisów obowiązującego kodeksu karnego wykonawczego dotyczących właściwości sądu, która nastąpiła z dniem 1 lipca 2015 r. W ustawie nowelizującej z 2015 r. nie ma przepisów przejściowych, dotyczących właściwości sądu w postępowaniu wykonawczym, mimo wprowadzenia istotnych, wymienionych wyżej, zmian w tym przedmiocie. Nie sposób dociec, czy jest to realizacja świadomego wyboru przez ustawodawcę właściwości sądu w sprawach będących w toku postępowania wykonawczego, czy stanowi przeoczenie wynikające stąd, że zmiana większości dotychczasowych przepisów o właściwości nastąpiła dopiero w toku prac parlamentarnych.
47. Wobec braku takiej regulacji przejściowej powinna obowiązywać reguła stosowania nowej ustawy. Jeżeli zatem w dniu 1 lipca 2015 r. orzeczenie wykonywane jest przez inny sąd, niż wynikający z aktualnego brzmienia art. 3 § 1 k.k.w. lub przepisów szczególnych (art. 163 § 1, art. 177 § 1, art. 178 § 1 k.k.w.), następuje przekazanie sprawy w odpowiednim zakresie sądowi aktualnie właściwemu.
48. W postępowaniu wykonawczym nie ma zastosowania art. 36 k.p.k., zezwalający na przekazanie sprawy innemu sądowi ze względu na ekonomikę procesową. Możliwość przewidziana w tym przepisie nie wchodzi bowiem w rachubę w postępowaniach, w których ustawa nie przewiduje w ogóle orzekania na rozprawie (postanowienie SN z dnia 14 lutego 1996 r., WO 19/96, OSNKW 1996, nr 5–6, poz. 29, LEX nr 23894), a do takich należy zaliczyć postępowanie wykonawcze (art. 22 k.k.w.).
49. W praktyce nie należą do rzadkości spory kompetencyjne pomiędzy sądami co do właściwości. Ich rozstrzyganie – jeśli dotyczą sądów równorzędnych – należy do sądu wyższego rzędu niż sąd, który pierwszy wszczął spór (art. 38 § 1 k.p.k.). W przypadku sporu między sądami

rejonowymi będzie nim sąd okręgowy orzekający w składzie trzech sędziów. Nie stosuje się w tym zakresie przepisów kodeksu karnego wykonawczego, nie mamy bowiem do czynienia z postępowaniem incydentalnym w ramach postępowania wykonawczego, ale z odrębnym, uregulowanym w kodeksie postępowania karnego postępowaniem, które ma wyjaśnić, jaki sąd jest właściwy do prowadzenia postępowania wykonawczego w zakresie, którego dotyczy spór. Rozstrzyganie sporu kompetencyjnego jest zatem postępowaniem poprzedzającym właściwe postępowanie wykonawcze.

50. Ustawowo określona właściwość sądu do orzekania w postępowaniu wykonawczym może ulec zmianie, o ile Sąd Najwyższy z inicjatywy właściwego sądu przekaże sprawę do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu, jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości (art. 37 k.p.k.). Może ona ulec zmianie również z powodu wyłączenia sędziów sądu właściwego; o przekazaniu sprawy innemu sądowi równorzędnemu decyduje wówczas sąd wyższego rzędu (art. 43 k.p.k.).
51. Podstawą przekazania sprawy sądowi właściwemu do wykonania wyroku lub jego części przez sąd, który orzekał w pierwszej instancji, jest art. 11 § 1 k.k.w., a nie art. 35 § 1 k.p.k., którego stosowanie jest w tej wstępnej fazie postępowania wykonawczego wyłączone (art. 1 § 2 k.k.w.). Artykuł 35 k.p.k. jest przepisem procesowym, a więc stosuje się go w stadium wykonawczym tylko w postępowaniu przed sądem (rozdział IV oddział 2 kodeksu karnego wykonawczego), w toku postępowań incydentalnych, gdy okaże się, że właściwy jest inny sąd niż ten, przed którym toczy się postępowanie.

ROZDZIAŁ III

Skazany

Art. 4. § 1. Kary, środki karne, środki kompensacyjne, przepadek, środki zabezpieczające i środki zapobiegawcze wykonuje się w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego. Zakazuje się stosowania tortur lub niehumanitarnego albo poniżającego traktowania i karania skazanego.

§ 2. Skazany zachowuje prawa i wolności obywatelskie. Ich ograniczenie może wynikać jedynie z ustawy oraz z wydanego na jej podstawie prawomocnego orzeczenia.

1. Zasada humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej, będąca treścią art. 4 k.k.w., stanowi, że najwyższą wartością społeczną jest człowiek. Musi to znajdować wyraz w całym systemie prawa. Wartość ta ma podstawowe znaczenie także w ramach prawa karnego wykonawczego. Chodzi tu o ochronę godności osoby skazanej. Osobie takiej nie możemy na żadnym etapie postępowania wykonawczego odmawiać szacunku. Nawet najbardziej niebezpieczny przestępca nie traci przymiotu przynależności do rodzaju ludzkiego. W tym sensie obowiązek humanitarnego, godnego, ludzkiego traktowania skazanego jest niezależny od rodzaju i wagi czynu oraz prawnej reakcji na ten czyn (T. Kalisz, *Zasady prawa karnego...*, s. 318).
2. Pojęcie skazanego, którego chroni omawiana zasada, trzeba rozumieć szeroko, a więc mieć na uwadze każdą osobę, wobec której podejmowane są czynności wykonawcze według kodeksu karnego wykonawczego, w sprawach wymienionych w art. 1 § 1 k.k.w., dotyczące wykonywania kar, środków karnych, środków kompensacyjnych, przepadku, środków zabezpieczających i środków zapobiegawczych.

3. W kodeksie karnym wykonawczym z 1969 r. nie było przepisów, które pozwalałyby na stwierdzenie, że zasady chroniące godność (art. 4 k.k.w.) i podmiotowość (art. 5 k.k.w.) w postępowaniu wykonawczym obowiązywały również pod jego rządami. Wynikały z tego trudności w zdefiniowaniu statusu skazanego. Nie był on bowiem nazywany ani stroną w postępowaniu przed sądem, ani też podmiotem praw i obowiązków określonych w kodeksie. Te trudności powodowały, że w literaturze można było znaleźć sformułowanie definiujące skazanego m.in. jako „użytkownika zakładu karnego” (Z. Hołda, *Status prawny skazanego odbywającego karę pozbawienia wolności, ze szczególnym uwzględnieniem statusu zakładowego*, Lublin 1988, s. 20).
4. Zasada humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej jest wiodącą zasadą prawa karnego wykonawczego. Jest punktem wyjścia do innych zasad wyrażonych w kodeksie karnym wykonawczym. Te inne zasady stanowią jej uzupełnienie bądź rozwinięcie w różnych aspektach lub fazach postępowania. Znaczenie zasady wyrażonej w art. 4 k.k.w. jako naczelnej zasady prawa karnego wykonawczego wymaga szerszego jej po-traktowania.
5. Zasadę humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej oraz zakazu tortur odnajdujemy, w szerokim zakresie, w umowach międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka.
6. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności w art. 3 stanowi, że: „Nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu”.
7. Omawianej problematyce wiele miejsca poświęca Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167, załącznik). W art. 7 paktu czytamy: „Nikt nie będzie poddawany torturom lub okrutnemu, niehumanitarnemu albo poniżającemu traktowaniu lub karaniu”, a według art. 10 ust. 1 paktu: „Każda osoba pozbawiona wolności będzie traktowana w sposób humanitarny i z poszanowaniem przyrodzonej

godności człowieka”. Przepis art. 10 ust. 3 paktu stanowi natomiast: „System penitencjarny obejmować będzie traktowanie więźniów, którego zasadniczym celem będzie ich poprawa i rehabilitacja społeczna. Przestępcy młodociani będą oddzieleni od dorosłych i traktowani stosownie do swego wieku i statusu prawnego”. Najwyraźniej oddziaływanie resocjalizacyjne nie jest tu uzależnione od stanowiska samego skazanego (Z. Hołda, *Artykuł 10 Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych – kilka uwag* (w:) *O prawach człowieka w podwójną rocznicę Paktów. Księga pamiątkowa w hołdzie Profesor Annie Michalskiej*, pod red. T. Jasudowicza, C. Mika, Toruń 1996, s. 235 i n.).

8. Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 10 grudnia 1984 r. (Dz. U. z 1989 r. Nr 63, poz. 378), w art. 1 ust. 1 definiuje pojęcie tortury (zob. teza 16), a w art. 2 ust. 1 stanowi, że: „Każde Państwo Strona podejmuje skuteczne środki ustawodawcze, administracyjne, sądowe oraz inne w celu zapobieżenia stosowaniu tortur na całym terytorium znajdującym się pod jego jurysdykcją”.
9. Powyższe akty prawa międzynarodowego uznają godność człowieka za wartość podstawową. Zawarty w nich zakaz tortur i okrutnego, niehumanitarnego czy poniżającego karania lub traktowania ma charakter absolutny i bezwzględny. Odnośne przepisy nie dopuszczają tu żadnych wyjątków (np. tzw. klauzul ograniczających, czy inaczej – limitujących) lub wyłączeń (Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 59 i n.). Stanowią one część krajowego porządku prawnego i są bezpośrednio stosowane (art. 91 ust. 1 Konstytucji RP).
10. W art. 1 przyjętej na szczycie w Nicei w 2000 r. Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 303 z 14.12.2007, s. 1), zaaprobowanej przez Parlament Europejski, Komisję Europejską i Radę Europejską, znajdujemy stwierdzenie, że: „Godność ludzka jest nienaruszalna. Musi być szanowana i chroniona”, a w art. 4 mowa jest o zakazie tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania. Karta nie jest wprawdzie aktem

prawnie wiążącym, ale wiąże instytucje unijne na płaszczyźnie politycznej (szerzej na temat karty zob. J. Hołda (w:) J. Hołda et al., *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Kraków 2004, s. 88).

11. Problematyce humanitaryzmu i godności człowieka sporo uwagi poświęca Konstytucja RP. Jej art. 30 stanowi: „Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych”, a według przepisu art. 40: „Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych”. Wreszcie przepis art. 41 ust. 4 Konstytucji RP stanowi: „Każdy pozbawiony wolności powinien być traktowany w sposób humanitarny”. Już podczas dyskusji nad projektem Konstytucji RP podkreślano, że zamieszczona w niej zasada ochrony godności człowieka stanowić będzie niezmiennie ważny punkt oparcia przy wykładni wielu unormowań prawa karnego, w którym powinna znajdować wielorakie i szerokie zastosowanie (A. Wąsek, *Spojrzenie karnisty na projekt Konstytucji RP*, *Annales UMCS* 1977, t. 44, sectio G, s. 169).
12. Może rodzić się pytanie, czy wprowadzenie przepisu art. 4 § 1 k.k.w. było potrzebne, skoro stanowi ono powielenie postanowień umów międzynarodowych, będących częścią krajowego porządku prawnego (art. 91 ust. 1 Konstytucji RP), oraz przepisów Konstytucji RP, które są bezpośrednio stosowane, nawet gdyby w kodeksie karnym wykonawczym nie zapisano zasady poszanowania godności skazanego. Odpowiadając na nie twierdząco, trzeba pamiętać, że osoby pozbawione wolności są z natury rzeczy szczególnie narażone na złe traktowanie przez funkcjonariuszy państwa. Z reguły zaś więźniowie nie mają poparcia społeczeństwa, wymagają więc szczególnych mechanizmów chroniących przed naruszeniem prawa (Z. Hołda, *Publiczne oświadczenia Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom*, PWP 2008, nr 60, s. 6).
13. Trzeba zwrócić uwagę, że art. 3 k.k. stanowi, iż: „Kary oraz inne środki przewidziane w tej ustawie stosuje się z uwzględnieniem zasad huma-

nitaryzmu, w szczególności z poszanowaniem godności człowieka”. Na gruncie tego przepisu zasadnie zauważono, że kara jest potwierdzeniem odpowiedzialności za czyn człowieka. Jest więc także potwierdzeniem jego wolności wynikającej z przyrodzonej godności. Właśnie rezygnując generalnie z karania, czynimy z człowieka osobę nieodpowiedzialną za swoje czyny i w ten sposób negujemy jego godność. Ale kara i środki karne nie mogą godzić w godność człowieka. Zastrzeżenie to odnosi się do wszystkich etapów stosowania kary, a więc także jej wykonania (W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 413 i 425). Przepis art. 3 k.k. zasługuje więc na szczególne zainteresowanie i powinien być brany pod uwagę przy wykładni przepisu art. 4 § 1 k.k.w. Można przyjąć, że przepis art. 4 § 1 k.k.w. jest rozwinięciem tego właśnie przepisu kodeksu karnego (T. Szymanowski, *Godność sprawcy przestępstwa w nowym prawie karnym*, PWP 1995, nr 10, s. 29 i n.).

14. Także art. 2 ust. 2 pkt 3 i 4 ustawy o SW przewiduje, że do podstawowych zadań Służby Więziennej należy m.in. zapewnienie osobom skazanym na karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym, a także osobom, wobec których są wykonywane kary pozbawienia wolności i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej oraz humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności.
15. Artykuł 4 § 1 k.k.w., nakazując wykonywanie kar, środków karnych, środków kompensacyjnych, przepadku, środków zabezpieczających i zapobiegawczych w sposób humanitarny, z poszanowaniem godności ludzkiej skazanego, oraz zakazując stosowania tortur lub niehumanitarnego albo poniżającego traktowania i karania skazanego, nie definiuje wymienionych w nim pojęć. Poszukiwać ich zatem musimy w wymienionych aktach prawa międzynarodowego oraz orzeczeniach ETPC, a także w piśmiennictwie.
16. Definicję tortur zawiera art. 1 ust. 1 Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego

traktowania albo karania, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 10 grudnia 1984 r. W rozumieniu tej konwencji określenie „tortury” oznacza każde działanie, którym jakiejkolwiek osobie umyślnie zadaje się ostry ból lub cierpienie, fizyczne bądź psychiczne, w celu uzyskania od niej lub od osoby trzeciej informacji lub wyznania, w celu ukarania jej za czyn popełniony przez nią lub osobę trzecią, albo o którego dokonanie jest ona podejrzana, a także w celu zastraszenia lub wywarcia nacisku na nią lub trzecią osobę, albo w jakimkolwiek innym celu wynikającym z wszelkiej formy dyskryminacji, gdy taki ból lub cierpienie powodowane są przez funkcjonariusza państwowego lub inną osobę występującą w charakterze urzędowym lub z ich polecenia albo za wyraźną lub milczącą zgodą. Określenie to nie obejmuje bólu lub cierpienia wynikających jedynie ze zgodnych z prawem sankcji, nieodłącznie związanych z tymi sankcjami lub wywołanych przez nie przypadkowo. Orzecznictwo strasburskie tortury utożsamiało z nieludzkim postępowaniem skutkującym zasadniczymi, okrutnymi dolegliwościami.

17. Bardziej skomplikowane jest zdefiniowanie określenia „poniżające traktowanie”. Orzecznictwo strasburskie poszukuje rozwiązań służących określeniu stopnia dotkliwości zadawanych cierpień w konkretnej sprawie. Jako kryterium identyfikacji poniżającego traktowania wskazuje się w nim cel działania, zgodnie z którym wywoływanie przerażenia, udręki i strachu ofiary zmierza do złamania jej fizycznej i psychicznej odporności, do utracenia godności człowieka (D. Ostrowska (w:) J. Hołda et al., *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Kraków 2004, s. 114).
18. Z kolei Europejskie Reguły Więzienne, przyjęte przez Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 11 stycznia 2006 r., podkreślają (reguła 102.2), że więzienie jest karą samą w sobie i dlatego rygor wykonywania kary nie może przyczyniać się do pogorszenia cierpień związanych z osadzeniem (zob. szeroko M. Płatek, *Wybrane zasady i instytucje kodeksu karnego wykonawczego z 1977 roku w świetle Europejskich Reguł Więziennych z 11 stycznia 2006 r.* (w:) *X lat obowiązywania kodeksu karnego*

wykonawczego, pod red. S. Lelentała, G.B. Szczygieł, Białystok 2009, s. 105).

19. Powszechnie uznaje się, że humanitarne traktowanie skazanych oznacza postępowanie respektujące minimalne potrzeby każdego człowieka, określone przez odniesienie do przeciętnych standardów, przeciętnego poziomu życia w danym społeczeństwie. Rzecz jednak w tym, że ocena tego, co jest humanitarne lub niehumanitarne, wobec nieostrego wyznaczenia pojęcia godności ludzkiej, jest bardziej intuicyjna i emocjonalna niż zobiektywizowana. Trudno jednoznacznie określić zakres potrzeb człowieka, których zaspokojenia wymaga nakaz humanitaryzmu. Może chodzić o potrzeby bytowe, ale również o akceptowane potrzeby w sferze duchowej, obejmujące m.in. wolność wyboru postępowania (wolność od przymusu i swobodę korzystania z przysługujących praw). W kodeksie karnym wykonawczym znajduje się wiele przepisów, które odnoszą się do humanitaryzmu (zob. A. Tomporek, *Humanitaryzm w postępowaniu karnym wykonawczym (w:) X lat obowiązywania...*, pod red. S. Lelentała, G.B. Szczygieł, s. 296, i wymienione tam przepisy kodeksu karnego wykonawczego).
20. Z nieludzkim traktowaniem mamy do czynienia, gdy występuje zamiar złego traktowania, poważne cierpienie oraz brak uzasadnienia dla tego cierpienia. Jednakże każdy przypadek należy rozpatrywać indywidualnie. Traktowanie jest poniżające, jeżeli mocno poniża osobę przed samym sobą albo innymi, doprowadzając do działań wbrew jej świadomości lub woli, powoduje długotrwałe i poważne efekty fizyczne czy psychiczne (E. Dawidziuk, *Art. 4 § 1 kodeksu karnego wykonawczego w świetle ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych (w:) X lat obowiązywania...*, pod red. S. Lelentała, G.B. Szczygieł, s. 347).
21. Zgodnie z utrwaloną linią orzecznictwa ETPC, w sytuacji gdy u osoby pozbawionej wolności doszło do obrażeń ciała w trakcie pobytu w areszcie, kiedy pozostawała pod kontrolą funkcjonariuszy, na władzach państwowych ciąży obowiązek wykazania, że obrażenia te były spowodowane innymi przyczynami niż złe traktowanie przez funkcjonariuszy.

Wymagane jest przy tym rzetelne i efektywne dochodzenie umożliwiające zidentyfikowanie i ukaranie osób odpowiedzialnych; złe traktowanie Trybunał uznaje za nieludzkie wówczas, gdy m.in. było ono dokonywane z premedytacją, stosowane przez wiele godzin w sposób ciągły i prowadziło do dotkliwego cierpienia fizycznego lub psychicznego ofiary (B. Stańdo-Kawecka, *Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach dotyczących złego traktowania osób pozbawionych wolności przez funkcjonariuszy (w:) Problemy penologii i praw człowieka na początku XXI stulecia. Księga poświęcona pamięci Profesora Zbigniewa Hołdy*, pod red. B. Stańdo-Kaweckiej, K. Krajewskiego, Warszawa 2011, s. 512. Autorka podaje wiele przykładów orzeczeń i sytuacji faktycznych, których one dotyczą. Wymienia je też S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy...*, 2010, s. 83 i n.).

22. Zakaz naruszania godności człowieka ma charakter bezwzględny i dotyczy wszystkich. Natomiast obowiązek poszanowania i ochrony godności nałożony został na władze publiczne państwa. W konsekwencji wszelkie działania władz publicznych powinny z jednej strony uwzględniać istnienie pewnej sfery autonomii, w ramach której człowiek może się w pełni realizować społecznie, a z drugiej działania te nie mogą prowadzić do tworzenia sytuacji prawnych lub faktycznych odbierających jednostce poczucie godności. Artykuł 31 ust. 3 Konstytucji RP nie stanowi samodzielnej podstawy ograniczania praw człowieka. Jego funkcja sprowadza się do wyznaczania nieprzekraczalnych granic ingerencji państwa. Upoważnienia do ograniczania praw jednostki muszą wynikać z innych przepisów konstytucyjnych, przede wszystkim zaś ze szczególnych klauzul ograniczających (Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 59 i n.).
23. Respektowanie przestrzegania reguł wynikających z zasady humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej jest przedmiotem nadzoru nie tylko organów zobowiązanych do tego prawem krajowym. Funkcje kontrolne organów międzynarodowych przewiduje powoływana uprzednio (teza 6) europejska Konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu. Artykuł 2 tej kon-

wencji nakazuje: „Każda Strona zezwoli na odbycie wizytacji, zgodnie z niniejszą konwencją, w każdym miejscu w obrębie swej jurysdykcji, w którym znajdują się osoby pozbawione wolności przez władzę publiczną”. Natomiast w myśl art. 7 ww. konwencji Komitet organizuje wizytacje w miejscach, o których wyżej mowa. Poza wizytacjami okresowymi Komitet może, gdy jego zdaniem wymagają tego okoliczności, organizować również inne wizytacje. Wizytacje są przeprowadzane w zasadzie co najmniej przez dwóch członków Komitetu. Komitet może, jeśli uzna to za konieczne, korzystać z pomocy ekspertów i tłumaczy.

24. Uzupełnienie zasad przewidzianych w art. 4 § 1 k.k.w. znajdujemy w art. 4 § 2 k.k.w. Ma on istotne znaczenie dla określenia statusu skazanego. Zgodnie z tym przepisem ograniczenie praw i wolności obywatelskich skazanego może wynikać jedynie z ustawy oraz wydanego na jej podstawie prawomocnego orzeczenia. Jest to powtórzeniem zasady zamieszczonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, który stanowi, że: „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw” (na ten temat K. Postulski, *Status skazanego w postępowaniu przed sądem*, Prok. i Pr. 2010, nr 1–2, s. 203).
25. Przepis art. 4 § 2 k.k.w. został znowelizowany w 2000 r. (art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 czerwca 2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. Nr 60, poz. 701 z późn. zm.). Poprzednio stanowił on, że ograniczenie praw „może wynikać jedynie z ustawy i przepisów wydanych na jej podstawie oraz z prawomocnego orzeczenia”. Ustawodawca uznał, że wymieniona w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP ustawa, w której mogą być ustanawiane ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw, to ustawa w ścisłym tego słowa znaczeniu. Dlatego w ślad za nowelizacją art. 4 § 2 k.k.w. nastąpiło „przeniesienie” do kodeksu karnego wykonawczego wielu przepisów ograni-

czających prawa skazanych, zamieszczonych dotąd w przepisach wykonawczych.

26. Artykuł 4 § 2 k.k.w. odrzuca koncepcję „szczególnego stosunku władczego”. Skazany po przekroczeniu murów zakładu karnego nadal pozostaje obywatelem, zachowując prawa i wolności obywatelskie. Ich ograniczenie może wynikać jedynie z ustawy oraz wydanego na jej podstawie prawomocnego orzeczenia. Istotne jest określenie statusu skazanego przez wskazanie praw, które mu przysługują podczas pobytu w zakładzie karnym, oraz obowiązków, którym musi się podporządkować (zob. G.B. Szczygieł, *Zasada poszanowania godności skazanego a przeludnienie zakładów karnych (w:) X lat obowiązywania...*, pod red. S. Lelentała, G.B. Szczygieł, s. 138).
27. Problem ograniczenia praw obywatelskich osób osadzonych był kilkakrotnie przedmiotem orzeczeń TK, i to jeszcze przed uchwaleniem kodeksu karnego wykonawczego.
28. Trybunał stwierdził m.in., że konstytucyjne prawa i wolności jednostki wprawdzie mogą być poddane przez ustawodawcę pewnym ograniczeniom, ale jedynie wtedy, gdy jest to dopuszczalne w przepisach konstytucji, ograniczenia dokonywane są w niezbędnym zakresie i traktowane w kategoriach wyjątków; ani poszczególne ograniczenia, ani też ich suma nie mogą naruszać istoty praw bądź wolności im poddanych (uchwała TK z dnia 2 marca 1994 r., W 3/93, OTK 1994, nr 1, poz. 17, LEX nr 25105).
29. Trybunał Konstytucyjny uznał też, że dla ogólnych konstytucyjnych warunków ograniczania praw i wolności jednostki szczególne znaczenie ma zasada, iż ograniczenia tych praw i wolności mogą być wprowadzone tylko „w zakresie niezbędnym”. Wyraża ona ogólną ideę praw i wolności jako sfery swobodnego działania jednostki, w które państwo (ustawodawca) może ingerować tylko w razie konieczności i tylko w koniecznym wymiarze. Istotą tak rozumianego zakazu nadmiernej ingerencji jest uznanie, że ustawodawca nie może ustanawiać ograniczeń przekracza-

jących pewien stopień uciążliwości, a zwłaszcza zaburzających proporcję pomiędzy stopniem naruszenia uprawnień jednostki a rangą interesu publicznego, który ma w ten sposób podlegać ochronie. W tym ogólnym ujęciu zakaz nadmiernej ingerencji pełni funkcję ochronną w stosunku do wszystkich praw i wolności jednostki (choć, oczywiście, kryteria „nadmierności” muszą być relatywizowane, m.in. z uwagi na charakter poszczególnych praw i wolności). Jego adresatem jest państwo, które powinno działać wobec jednostki w sposób wyznaczony rzeczywistą potrzebą (orzeczenie TK z dnia 26 kwietnia 1995 r., K 11/94, OTK 1995, nr 1, poz. 12, LEX nr 25538).

30. Trybunał Konstytucyjny stwierdza ponadto od dawna, że każde ograniczenie praw obywatelskich musi być poprzedzone wyważeniem rangi prawa poddanego ograniczeniu oraz rangi prawa, ze względu na które takie ograniczenie następuje. „Niezachowanie koniecznej w tym przypadku proporcjonalności, bądź stwierdzenie, że przyjęte ograniczenie jest w niepotrzebny sposób nadmierne, skutkować może niekonstytucyjnością danej regulacji” (np. orzeczenie TK z dnia 26 stycznia 1993 r., U 10/92, OTK 1993, nr 1, poz. 2, LEX nr 25133).
31. Uznając za niekonstytucyjny art. 22 ustawy o SW i decydując o utracie jego mocy z dniem 5 czerwca 2013 r., Trybunał Konstytucyjny podkreślił, że materia dotycząca stosowania środków przymusu bezpośredniego, jako wkraczająca w sferę konstytucyjnie chronionej wolności osobistej, wymaga, zgodnie z art. 41 ust. 1 Konstytucji RP, kompleksowego i szczegółowego uregulowania na poziomie ustawy. Niezgodne z Konstytucją RP jest upoważnienie do w istocie samodzielnego uregulowania tej materii w akcie wykonawczym, co czynił art. 22 ustawy o SW (wyrok TK z dnia 26 marca 2013 r., K 11/12, OTK-A 2013, nr 3, poz. 28). Aktualnie problematyka stosowania tych środków uregulowana jest w ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. poz. 628 z późn. zm.). O stosowaniu środków przymusu bezpośredniego i broni palnej przez funkcjonariuszy Służby Więziennej zob. tezy 3–6 do art. 73 k.k.w.

Art. 5. § 1. Skazany jest podmiotem określonych w niniejszym kodeksie praw i obowiązków.

§ 2. Skazany ma obowiązek stosować się do wydanych przez właściwe organy poleceń zmierzających do wykonania orzeczenia.

1. Komentowany przepis odnosi się do praw i obowiązków skazanego „określonych w niniejszym kodeksie”, a więc w kodeksie karnym wykonawczym. Chodzi tu zatem nie o konstytucyjne prawa i wolności człowieka i obywatela, ale o prawa i obowiązki, które są elementem stosunku prawnego między skazanym a organem wykonującym orzeczenie (szeroko na ten temat zob. Z. Hołda, *Status prawny skazanego...*).
2. W treści art. 5 § 1 k.k.w. materializuje się zasada podmiotowego traktowania skazanego. Jest to jedna z ważnych kodeksowych zasad prawa karnego wykonawczego. Wiąże się ona z zasadą poszanowania godności ludzkiej skazanego (na temat tych zasad zob. m.in. J. Hołda, Z. Hołda, *Prawo karne...*, 2006, s. 67, S. Paweł, *Prawo karne wykonawcze...*, 2007, s. 79, T. Kalisz, *Zasady prawa karnego...*, s. 330).
3. Rozwinięcie zasady podmiotowego traktowania znajdujemy w wielu innych przepisach kodeksu karnego wykonawczego, np. w art. 6 § 1 k.k.w., nadającym skazanemu status strony w postępowaniu przed sądem, z czym łączy się szereg dalszych jego uprawnień, takich jak składanie wniosków, skarg i prośb (art. 6 § 2 k.k.w.) oraz środków zaskarżenia (art. 6 § 1 i art. 7 § 1 k.k.w.), prawo do obrony formalnej i materialnej (m.in. art. 8 i 22 k.k.w.), a także upodmiotowienie go wobec organów postępowania wykonawczego w procesie wykonywania poszczególnych kar i innych środków karnej reakcji, wynikające z wielu przepisów zamieszczonych w części szczególnej kodeksu.
4. Upodmiotowienie skazanego w postępowaniu wykonawczym nie zwalnia go od poddawania się rygorom związanym z treścią orzeczenia podlegającego wykonaniu, a więc od obowiązków, które niejednokrotnie wiążą się z uzależnieniem od organów wykonujących orzeczenie, podległością wobec nich i koniecznością wykonywania poleceń tych orga-

nów. Daje temu wyraz art. 5 § 2 k.k.w. Mówiąc o ograniczeniach, jakie wynikają ze statusu skazanego, nie można pomijać tego, że z jednej strony powinny one być stosowane z poszanowaniem zasady wyrażonej w art. 5 § 1 k.k.w., zaś z drugiej – ich zakres może wynikać jedynie z ustawy oraz z wydanego na jej podstawie prawomocnego orzeczenia (art. 4 § 2 k.k.w.).

5. Artykuł 5 § 2 k.k.w., posługując się terminem „polecenie”, nie definiuje go, podobnie jak żaden inny przepis kodeksu karnego wykonawczego, trzeba więc przyjąć, że polecenia, o których mówi art. 5 § 2 k.k.w., to zarówno decyzje procesowe organów sądowych (postanowienia, zarządzenia), podlegające zaskarżeniu decyzje innych organów w rozumieniu art. 7 § 1 k.k.w., jak i dyspozycje i działania organów wykonujących orzeczenie, o charakterze administracyjno-porządkowym (zob. też tezy do art. 18 k.k.w. i zamieszczoną tam próbę skatalogowania tak rozumianych poleceń). Wymaga przy tym podkreślenia, że tak rozumiane polecenia wiążą skazanego, o ile pochodzą od organów uprawnionych do ich wydawania.
6. Formą sprzeciwu skazanego wobec poleceń mogą być, w zależności od ich istoty, wspomniane w tezie 3 środki zaskarżania kierowane do sądu, jak również wnioski, skargi i prośby rozpoznawane w trybie przepisów kodeksu postępowania administracyjnego, których adresatem są inne organy wykonujące orzeczenie. Uprawnienie skazanego do wyrażania sprzeciwu w wymienionych formach jest wyrazem wyartykułowanego w art. 5 § 1 k.k.w. upodmiotowienia skazanego w postępowaniu przed wszystkimi tymi organami.
7. W piśmiennictwie zasadnie zauważa się, że podkreślenie podmiotowości skazanego jest skutecznym mechanizmem umacniającym jego pozycję w prawie karnym wykonawczym. Ma to istotne znaczenie w sytuacji, gdy niejednokrotnie skazany pozostaje w stosunku uzależnienia i podległości wobec organów wykonawczych (tezy 4 i 5). Dlatego ogromnie ważne jest precyzyjne określenie elementów stosunku prawnego łączącego skazanego z organami prawa karnego wykonawczego i to zarówno w sfer-

rze praw skazanego, jak i w sferze jego obowiązków (zob. T. Kalisz, *Zasady prawa karnego...*, s. 332).

8. Jednym z przejawów upodmiotowienia skazanego w stadium wykonawczym jest jego status jako strony w postępowaniu przed sądem i wynikający z niego zakres uprawnień (zob. K. Postulski, *Prawo skazanego do obrony w zmienionym Kodeksie karnym wykonawczym*, Palestra 2012, z. 7–8, s. 55).

Art. 6. § 1. Skazany może składać wnioski o wszczęcie postępowania przed sądem i brać w nim udział jako strona oraz w wypadkach wskazanych w ustawie wносить zażalenia na postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym.

§ 2. Skazany może składać wnioski, skargi i prośby do organów wykonujących orzeczenie. Skazany, składając wniosek, skargę lub prośbę, jest obowiązany do uzasadnienia zawartych w niej żądań w stopniu umożliwiającym jej rozpoznanie, w szczególności do dołączenia odpowiednich dokumentów.

§ 3. Jeżeli wniosek, skarga lub prośba:

- 1) oparte są na tych samych podstawach faktycznych,
- 2) zawierają wyrazy lub zwroty powszechnie uznawane za wulgarne lub obelżywe albo gwarę przestępców,
- 3) nie zawierają uzasadnienia zawartych w nich żądań w stopniu umożliwiającym ich rozpoznanie

– właściwy organ może pozostawić wniosek, skargę lub prośbę bez rozpoznania.

1. Treść komentowanego przepisu stanowi realizację kilku zasad prawa karnego wykonawczego, w szczególności:
- a) zasady podmiotowości zamieszczonej w art. 5 § 1 k.k.w., poprzez wskazanie kilku form, w których ta podmiotowość może być realizowana;
 - b) zasady instancyjności i kontroli wyrażającej dyrektywę, w myśl której decyzje i czynności podejmowane w postępowaniu wykonawczym podlegają kontroli;

- c) zasady prawa do obrony, szczególnie materialnej, realizowanej poprzez składanie przez skazanego wniosków, zażaleń, skarg i prośb, a także uczestniczenie w postępowaniu przed sądem jako strony (z tym ostatnim uprawnieniem należy wiązać także realizację procesowej zasady kontradyktoryjności).
2. Artykuł 6 § 1 k.k.w. odnosi się do pozycji skazanego w postępowaniu wykonawczym przed sądem, a art. 6 § 2 k.k.w. – w postępowaniu przed innymi organami. Jego uzupełnienie stanowi art. 7 k.k.w., dający skazanemu prawo wnoszenia skarg na decyzje organów postępowania wykonawczego, wymienionych w art. 2 pkt 3–6 i 10 k.k.w., z powodu ich niezgodności z prawem.
 3. Przyznanie skazanemu statusu strony w postępowaniu przed sądem jest potwierdzeniem kontynuacji statusu, jaki mu przysługiwał w poprzedzających stadiach postępowania karnego, a więc w postępowaniu przygotowawczym i w postępowaniu jurysdykcyjnym. Należy przyjąć, że mówiąc o postępowaniu przed sądem, ustawodawca miał na myśli zarówno postępowania incydentalne toczące się przed sądem, jak i ogół czynności sądu realizowanych w postępowaniu wykonawczym.
 4. Mówiąc w art. 6 § 1 k.k.w. o prawie do składania wniosków, ustawodawca miał na myśli wnioski o wszczynanie postępowań incydentalnych przed sądem (art. 19 § 1 k.k.w.) i sformułował w ten sposób jeden z elementów prawa skazanego do obrony materialnej. Istota art. 19 § 1 k.k.w. zasadza się natomiast na określeniu kręgu podmiotów uprawnionych do inicjowania takich postępowań, ma więc on charakter czysto procesowy.
 5. Wnioski i zażalenia, o których mówi art. 6 § 1 k.k.w., może zawsze wnosić także obrońca skazanego. Nie może ich natomiast wnosić przedstawiciel skazanego, o którym mowa w art. 42 k.k.w. (choćby w trybie przepisu art. 42 § 3 k.k.w. został dopuszczony do udziału w postępowaniu przed sądem). Jeżeli skazany jest nieletni lub ubezwłasnowolniony (art. 76 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.), jego przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczęcią skazany pozostaje, może podejmować na jego korzyść

wszelkie czynności procesowe, a przede wszystkim wnosić środki zażalenia, składać wnioski oraz ustanowić obrońcę (Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 75).

6. Znowelizowany w 2011 r. przez dodanie zdania drugiego do art. 6 § 2 k.k.w. przenosi na skazanych ciężar dowodowy w zakresie składanych wniosków. W zamierzeniu projektodawcy rozwiązanie to powinno w znaczący sposób wpłynąć na usprawnienie postępowania wykonawczego i ograniczyć liczbę wniosków składanych bez należytego udokumentowania. Przyjęcie zaproponowanego uregulowania nie ogranicza praw skazanych, którzy nadal mogą występować z wnioskami w każdym czasie, a jedynie wpłynie na ich zdyscyplinowanie. Złożenie przez skazanego wniosku bez należytego udokumentowania będzie mogło skutkować pozostawieniem go bez rozpoznania (art. 6 § 3 pkt 3 k.k.w.).
7. Skazany ma prawo cofnąć złożony przez siebie wniosek, a także skargę i prośbę (obszernie na ten temat I. Nowikowski, *Odwołalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001, s. 272). Problem ten wymaga nieco szerszego potraktowania, z uwagi na stanowisko Sądu Najwyższego, że „wniosek skazanego o warunkowe przedterminowe zwolnienie nie może być skutecznie cofnięty i podlega rozpoznaniu” (uchwała SN z dnia 27 kwietnia 2001 r., I KZP 8/01, OSNKW 2001, nr 7–8, poz. 51). Spotkało się ono ze zdecydowaną krytyką (zob. m.in. K. Grzegorzczuk, glosa do uchwały SN z dnia 27 kwietnia 2001 r., I KZP 8/01, WPP 2001, nr 3–4, s. 161, S. Zabłocki, glosa do uchwały SN z dnia 27 kwietnia 2001 r., I KZP 8/01, *Palestra* 2001, z. 9–10, s. 209, R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa procesowego za 2001 r.*, WPP 2002, nr 2, s. 68, K. Postulski, glosa do uchwały SN z dnia 27 kwietnia 2001 r., I KZP 8/01, WPP 2001, nr 32–33, s. 185, J. Hołda, Z. Hołda, *Prawo karne...*, 2004, s. 135).
8. Krytyka stanowiska Sądu Najwyższego wydaje się zasadna. Skazany jako podmiot uprawniony do złożenia wniosku (skargi, prośby) jest jego dysponentem i trudno znaleźć racjonalne argumenty przemawiające za niemożnością jego cofnięcia. Konsekwencją uprawnienia skazanego do do-

konania czynności powinno być jego uprawnienie do odwołania czynności, i to także wówczas, gdy sąd jest uprawniony do wszczęcia postępowania z urzędu. Słusznie podkreśla się w literaturze, że także w postępowaniu wykonawczym jednym z warunków kontrydiktoryjności jest zagwarantowanie przynajmniej minimum dyspozycyjności, polegającej na umożliwieniu stronom wyboru takiego zachowania, które daje możliwość uzyskania jak najkorzystniejszego dla niej wyniku postępowania (W. Dadak, *Kontrydiktoryjność postępowania wykonawczego przed sądem* (w:) *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga pamiątkowa ku czci profesora Stanisława Waltosia*, pod red. J. Czapskiej, A. Gaberle, A. Światłowskiego, A. Zolla, Warszawa 2000, s. 421). Także w orzecznictwie sądów powszechnych przyjmuje się, że uprawnienie skazanego do składania wniosków (inicjowania postępowania wykonawczego) wiąże się nierozdzielnie z uprawnieniem do ich cofnięcia, do czasu zajęcia przez organ procesowy stanowiska w ich przedmiocie (postanowienie SA w Lublinie z dnia 21 lipca 2010 r., II AKz w 556/10, LEX nr 628248). Skuteczne cofnięcie przez skazanego swego wniosku, jako dopuszczalne, powinno skutkować umorzeniem postępowania incydentalnego (postanowienie SA w Krakowie z dnia 7 stycznia 2013 r., II AKz w 1481/12, LEX nr 1246707, oraz glosa aprobująca K. Postulskiego do tego postanowienia).

9. Zasada wyrażona w art. 6 § 1 k.k.w., odnosząca się do uprawnień skazanego do wnoszenia zażaleń, dotyczy wyłącznie zażaleń na postanowienia wydawane przez sąd w postępowaniu wykonawczym, na podstawie przepisów kodeksu karnego wykonawczego (postanowienie SA w Lublinie z dnia 4 marca 1999 r., II AKz 66/99, Apel.-Lub. 1999, nr 2, poz. 15, LEX nr 36278). Podstawą prawną postanowień wydawanych w postępowaniu wykonawczym mogą być w pewnych wypadkach także przepisy kodeksu postępowania karnego, z których część przewiduje prawo do ich zaskarżania. Wyłącznie postanowienia określone w przepisach kodeksu postępowania karnego, które takie prawo przewidują, są zaskarżalne także w postępowaniu wykonawczym (K. Postulski, *Status skazanego...*, s. 202. Zob. też tezy 22–30 do art. 1 k.k.w.).

10. Znowelizowany w 2011 r. art. 6 § 1 k.k.w. ogranicza stronom (także prokuratorowi – art. 21 k.k.w.) prawo wnoszenia zażaleń na postanowienia do przypadków wskazanych w ustawie, co ma usprawnić i przyspieszyć postępowanie wykonawcze, a także upodobnić to uprawnienie stron do obowiązującego w kodeksie postępowania karnego. Wprowadzona zmiana nawiązuje do regulacji przewidzianej w art. 8 k.k.w. z 1969 r. (szerzej zob. K. Postulski, *Postępowanie przed sądem...*, s. 107). Taka regulacja niewątpliwie przyspieszy postępowanie wykonawcze, nie naruszając jednocześnie konstytucyjnych gwarancji skazanego oraz gwarancji wynikających z europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Trzeba pamiętać, że Konstytucja RP w art. 78 dopuszcza wyłączenie zasady zaskarżalności orzeczeń i decyzji mocą przepisów ustawy, natomiast konwencja ta, a w szczególności jej art. 13, a także art. 2 protokołu nr 7 do tej konwencji dotyczą wprowadzie prawa do odwołania się w sprawach karnych, ale wyłącznie w kwestii winy i kary (K. Postulski, *Prawo skazanego do obrony...*, s. 55).
11. Przepisy części ogólnej i szczególnej kodeksu karnego wykonawczego wymieniają orzeczenia, na które przysługuje zażalenie. Ich liczba znacząco wzrosła w wyniku nowelizacji z 2015 r. Są to: postanowienie w przedmiocie rozstrzygnięcia wątpliwości co do wykonania orzeczenia lub zarzutów co do obliczenia kary (art. 13 § 1 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie umorzenia lub zawieszenia postępowania wykonawczego (art. 15 § 2a k.k.w.), postanowienie w przedmiocie zatarcia skazania (art. 37 § 4 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie zamiany grzywny na pracę społecznie użyteczną (art. 45 § 4 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności (art. 46 § 5 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie wstrzymania i zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności oraz określenia wymiaru pozostałej do wykonania pracy społecznie użytecznej lub zastępczej kary pozbawienia wolności (art. 48a § 5 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie rozłożenia grzywny na raty (art. 49 § 3 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie odwołania rozłożenia grzywny na raty (art. 50 § 3 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie umorzenia grzywny (art. 51 § 2 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie ustanowienia, zwolnienia, roz-

szerzenia lub zmiany obowiązków, oddania pod dozór lub zwolnienia z niego w okresie wykonywania kary ograniczenia wolności (art. 61 § 3 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie odroczenia i odwołania odroczenia kary ograniczenia wolności (art. 62 § 4 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie udzielenia przerwy i odwołania przerwy w wykonaniu kary ograniczenia wolności (art. 63 § 4 k.k.w.), postanowienie o zamianie obowiązku wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne na potrącenia wynagrodzenia za pracę i odwrotnie (art. 63a § 2 k.k.w.), postanowienie o ustaleniu rozliczenia godzin nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w innych okresach niż miesięczny (art. 63b § 3 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie zwolnienia skazanego od reszty kary ograniczenia wolności, wydane na podstawie art. 83 k.k., oraz postanowienie w przedmiocie okresu dotychczas wykonanej kary ograniczenia wolności podlegającej zaliczeniu na poczet innej kary (art. 64a k.k.w.), postanowienie o zarządzeniu wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności (art. 65 § 4 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie wstrzymania i zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności oraz określenia wymiaru pozostałej do odbycia kary ograniczenia wolności (art. 65a § 5 k.k.w.), postanowienie o zmianie określonego w wyroku rodzaju i typu zakładu karnego, a także orzeczonego systemu terapeutycznego wykonywania kary (art. 74 § 1a k.k.w.), postanowienie o dokonaniu koniecznego zabiegu lekarskiego wobec skazanego w wypadku jego sprzeciwu, postanowienie o obciążeniu skazanego kosztami związanymi z leczeniem (art. 118 § 3 k.k.w.) lub samouszkodzeniem (art. 119 § 2 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie warunkowego zawieszenia wykonania odroczonej kary pozbawienia wolności (art. 152 § 3 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie odroczenia wykonania lub przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności (art. 153a § 2 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie odwołania odroczenia lub przerwy, a także w przedmiocie wniosku o zwolnienie od wykonania kary pozbawienia wolności, o której mowa w art. 336 § 3 i 4 k.k. (art. 158a k.k.w.), postanowienie w przedmiocie odwołania warunkowego zwolnienia (art. 160 § 7 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie warunkowego zwolnienia (art. 162 § 2 k.k.w.) oraz o odmowie warunkowego zwolnienia (art. 162 § 3 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie warunkowego zwolnienia ska-

zanego z odbycia reszty kary pozbawienia wolności, wydanego w trybie art. 155 § 1 k.k.w. (art. 155 § 3 k.k.w.), postanowienia w przedmiocie zmiany okresu próby, nałożenia, zmiany lub uchylenia obowiązków w okresie próby związanych z warunkowym przedterminowym zwolnieniem (art. 163 § 4 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej oraz jej skrócenia na podstawie art. 75 § 3a k.k. (art. 178 § 6 k.k.w.), postanowienie wydane na podstawie art. 74 § 2 i art. 75a § 1 i 4 k.k. (art. 178a k.k.w.), postanowienie w przedmiocie uznania środka karnego w postaci pozbawienia praw publicznych za wykonany (art. 179a k.k.w.), postanowienie w przedmiocie ograniczenia zakazu prowadzenia pojazdów jedynie do pojazdów niewyposażonych w blokadę alkoholową oraz w przedmiocie uchylenia tego sposobu wykonywania zakazu prowadzenia pojazdów (art. 182a § 4 k.k.w.), postanowienie określające odstępy czasu, w których skazany ma zgłaszać się do Policji lub innego wyznaczonego organu, wskazujące minimalną odległość od osób chronionych zakazem zbliżania się do nich oraz określające termin wykonania nakazu okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym (art. 183a § 2 k.k.w.), postanowienie w przedmiocie uznania za wykonany nakazu lub zakazu wydanych na podstawie art. 84 § 1 k.k. (art. 186a k.k.w.), postanowienie w przedmiocie określenia sposobu podania wyroku do publicznej wiadomości, jeżeli nie określono tego w wyroku (art. 197 § 2 k.k.w.), postanowienie co do środka zabezpieczającego (art. 199a § 3 k.k.w.) oraz postanowienie w przedmiocie umorzenia kosztów sądowych lub pieniężnej kary porządkowej oraz innych określonych w art. 206 § 3 k.k.w. (art. 206 § 2 w zw. z art. 51 § 2 k.k.w.). Na postanowienie wydane na podstawie art. 24 § 1 k.k.w. przysługuje zażalenie tylko wtedy, gdy przysługiwało również na postanowienie podlegające zmianie lub uchyleniu (art. 24 § 3 k.k.w.).

12. Prawo składania zażeń na postanowienia sądu przewiduje też kilkanaście przepisów rozdziału VIIa k.k.w. o systemie dozoru elektronicznego (art. 43h § 7, art. 43i § 3, art. 43j § 3, art. 43k § 5, art. 43l § 3, art. 43o § 2, art. 43q § 2, art. 43q § 4, art. 43s § 2, art. 43u § 4, art. 43v § 6, art. 43z § 2, art. 43ze § 2 k.k.w.). Należy przy tym zauważyć, że w kilku przypad-

kach prawo takie przysługuje innym podmiotom niż strony (art. 43h § 7, art. 43l § 3, art. 43v § 6, art. 43ze § 2 k.k.w.).

13. Zaskarżeniu nie podlegają postanowienia niemające zasadniczego wpływu na treść uprawnień i obowiązków skazanego w postępowaniu wykonawczym, jak np.: postanowienie w przedmiocie właściwości sądu (art. 3 § 3a k.k.w.), postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania orzeczenia (art. 9 § 3 k.k.w.), postanowienia o uchyleniu lub zmianie wydawane w trybie art. 24 § 1 k.k.w., o ile nie dotyczą postanowień uchylanych lub zmienianych, na które przysługiwało zażalenie (art. 24 § 3 k.k.w.), bądź postanowienia mające wprowadzić wpływ na treść uprawnień i obowiązków skazanego jako strony postępowania wykonawczego, lecz wydawane, co do zasady, na jego korzyść, jak np. postanowienia o zmniejszeniu liczby godzin wykonywanej pracy lub wysokości miesięcznych potrąceń z wynagrodzenia za pracę (art. 61 § 2 k.k.w.) itp.
14. Prawo do składania wniosków, próśb (petycji) i skarg we wszystkich sprawach związanych z wykonaniem orzeczeń (art. 6 § 2 k.k.w.) wynika wprost z art. 63 Konstytucji RP, który przewiduje, że każdy ma prawo składać petycje, wnioski i skargi zarówno w interesie własnym, jak i w interesie publicznym lub w interesie innej osoby. Oznacza to, że na podstawie art. 6 § 2 k.k.w. skazany może składać wnioski, skargi i prośby zarówno bezpośrednio związane z jego sytuacją osobistą, jak i dotyczące kwestii ogólnych, bezpośrednio go niedotyczących (*actiones populares*), a więc nie tylko w interesie własnym, lecz także w interesie ogólnym (M. Płatek, *Rola prawa karnego wykonawczego w zapobieganiu przestępczości*, St. Iur. 2000, nr 38, s. 109).
15. Podniesienie przez obywatela w skardze skierowanej do władz zarzutów przeciwko funkcjonariuszom państwowym nie stanowi przestępstwa zniesławienia, nawet jeżeli mogą one poniżyć osoby, których dotyczą lub narazić na utratę zaufania potrzebnego do wykonywania zawodu lub prowadzenia określonej działalności. Pisanie i kierowanie do odpowiednich organów skarg i wniosków jest bowiem uprawnieniem jednostki

subiektywnie broniącej swoich praw, niezależnie od tego, czy jej roszczenia są słuszne, a także niezależnie od tego, czy potrafi ona udowodnić swoje twierdzenie (wyrok SN z dnia 11 grudnia 1996 r., III KKN 98/96, LEX nr 28678, oraz aprobująca glosa W. Kuleszy do tego wyroku, Pałestra 1997, z. 9–10, s. 189 i n.).

16. Problematyki petycji, skarg i wniosków dotyczą przepisy art. 221–247 k.p.a. i wydanego na podstawie art. 226 k.p.a. rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji przyjmowania i rozpatrywania skarg i wniosków (Dz. U. Nr 5, poz. 46). Z art. 224 k.p.a. wynika, że ilekroć w przepisach działu dotyczącego petycji, skarg i wniosków jest mowa o organach państwowych – rozumie się przez to także organy przedsiębiorstw państwowych i innych państwowych jednostek organizacyjnych. Przepis ten pozwala zatem na przyjęcie, że powołane przepisy mają również zastosowanie w postępowaniu karnym, natomiast art. 6 § 2 k.k.w. utwierdza jedynie w przekonaniu, że prawa tego nie jest pozbawiony także skazany. Zasady składania i rozpatrywania petycji oraz sposób postępowania organów w sprawach dotyczących petycji określa obowiązująca od dnia 6 września 2015 r. ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (Dz. U. poz. 1195).
17. Konstatacja wyrażona w tezie poprzedzającej pozwala na syntetyczne wskazanie uprawnień w zakresie składania petycji, skarg i wniosków, wynikających z powołanych przepisów także w odniesieniu do skazanych. Można je uszeregować następująco:
 - a) petycje, skargi i wnioski można składać w interesie publicznym, własnym lub innej osoby za jej zgodą (art. 221 § 3 k.p.a.);
 - b) nikt nie może być narażony na jakikolwiek uszczerbek lub zarzut z powodu złożenia skargi lub wniosku albo z powodu dostarczenia materiału do publikacji o znamionach skargi lub wniosku, jeżeli działał w granicach prawem dozwolonych (art. 225 § 1 k.p.a.);
 - c) przedmiotem petycji może być żądanie, w szczególności: zmiany przepisów prawa, podjęcia rozstrzygnięcia lub innego działania w sprawie dotyczącej podmiotu wnoszącego petycję, życia zbiorowego lub wartości wymagających szczególnej ochrony w imię dobra

wspólnego, mieszczących się w zakresie zadań i kompetencji adresata petycji (art. 2 ust. 3 i art. 3 ustawy o petycjach);

- d) przedmiotem skargi może być w szczególności zaniedbanie lub niewłaściwe wykonywanie zadań przez właściwe organy albo przez ich pracowników, naruszenie praworządności lub interesów skarżących, a także przewlekłe lub biurokratyczne załatwianie spraw (art. 227 k.p.a.);
- e) skargi składa się do organów właściwych do ich rozpatrzenia (art. 228 k.p.a.);
- f) organ właściwy do rozpatrzenia skargi może ją przekazać do załatwienia organowi niższego stopnia, o ile skarga nie zawiera zarzutów dotyczących działalności tego organu (art. 232 § 1 k.p.a.);
- g) organ właściwy do załatwienia skargi powinien załatwić skargę bez zbędnej zwłoki, nie później jednak niż w ciągu miesiąca, a o sposobie załatwienia skargi zawiadamia się skarżącego (art. 237 § 1 i 3 k.p.a.);
- h) w przypadku gdy skarga, w wyniku jej rozpatrzenia, została uznana za bezzasadną i jej bezzasadność wykazano w odpowiedzi na skargę, a skarżący ponowił skargę bez wskazania nowych okoliczności – organ właściwy do jej rozpatrzenia może podtrzymać swoje poprzednie stanowisko z odpowiednią adnotacją w aktach sprawy – bez zawiadamiania skarżącego (art. 239 § 1 k.p.a.).

18. Uszczegółowienie zasad składania oraz załatwiania skarg i wniosków nastąpiło w powołanym wyżej rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2002 r. w sprawie organizacji przyjmowania i rozpatrywania skarg i wniosków. Wynika z niego m.in., że:

- a) przyjmowanie i koordynowanie rozpatrywania skarg i wniosków powierza się wyodrębnionej komórce organizacyjnej lub imiennie wyznaczonym pracownikom (§ 3 ust. 1);
- b) skargi i wnioski mogą być wnoszone pisemnie, telegraficznie lub za pomocą dalekopisu, telefaksu, poczty elektronicznej, a także ustnie do protokołu (§ 5);
- c) skargi i wnioski niezawierające imienia i nazwiska (nazwy) oraz adresu wnoszącego pozostawia się bez rozpoznania (§ 8 ust. 1);

- d) jeżeli z treści skargi lub wniosku nie można należycie ustalić ich przedmiotu, wzywa się wnoszącego skargę lub wniosek do złożenia, w terminie siedmiu dni od dnia otrzymania wezwania, wyjaśnienia lub uzupełnienia, z pouczeniem, że nieusunięcie tych braków spowoduje pozostawienie skargi lub wniosku bez rozpoznania (§ 8 ust. 2);
- e) jeżeli rozpatrzenie skargi lub wniosku wymaga uprzedniego zbadania i wyjaśnienia sprawy, organ właściwy do rozpatrzenia skargi lub wniosku zbiera niezbędne materiały; w tym celu może zwrócić się do innych organów o przekazanie niezbędnych materiałów i wyjaśnień (§ 9);
- f) skarga dotycząca określonej osoby nie może być przekazana do rozpatrzenia tej osobie ani osobie, wobec której pozostaje ona w stosunku nadrzędności służbowej (§ 11);
- g) organ rozpatrujący skargę lub wniosek może, na zasadach określonych w odrębnych przepisach, wydać polecenie lub podjąć inne stosowne środki, w celu usunięcia stwierdzonych uchybień oraz przyczyn ich powstawania (§ 12).

19. Do organów wykonujących orzeczenie, o których mowa w art. 6 § 2 k.k.w., zaliczyć możemy: prezesa sądu lub upoważnionego sędziego, sędziego penitencjarnego, dyrektora zakładu karnego, aresztu śledczego, a także dyrektora okręgowego i Dyrektora Generalnego Służby Więziennej albo osobę kierującą innym zakładem przewidzianym w przepisach prawa karnego wykonawczego, oraz komisję penitencjarną, sądowego kuratora zawodowego, sądowy lub administracyjny organ egzekucyjny, urząd skarbowy, odpowiedni terenowy organ administracji rządowej lub samorządu terytorialnego oraz inny organ uprawniony przez ustawę do wykonywania orzeczeń (art. 2 pkt 3–10 k.k.w.). Kwestia właściwości tych organów powstaje dopiero przy rozpatrywaniu skargi (szczegółowo na temat skarg zob. T. Kalisz, *Skarga skazanego w kodeksie karnym wykonawczym*, Prok. i Pr. 2013, nr 5, s. 91).
20. Przytoczone zasady składania petycji, skarg i wniosków dotyczą wszystkich skazanych. Istnieją ponadto przepisy szczególne regulujące proble-

matykę składania wniosków, skarg i próśb przez skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, tymczasowo aresztowanych i inne osoby pozbawione wolności. Należy do nich zaliczyć w szczególności art. 33 § 2 k.k.w. (uprawnienie sędziego penitencjarnego do badania wniosków, skarg i próśb) oraz art. 102 pkt 10 k.k.w. (umieszczenie prawa do składania wniosków skarg i próśb w katalogu praw skazanego), a także przepisy wykonawcze precyzujące te regulacje:

- a) rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 647); zmiana tego rozporządzenia rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 stycznia 2012 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. poz. 56), obowiązująca od dnia 25 stycznia 2012 r., dostosowała jego treść do brzmienia art. 6 § 3 k.k.w.;
- b) § 2 ust. 1 pkt 16 r.s.n.p.;
- c) § 21–22 regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności;
- d) § 21–22 regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania.

21. Zasadnie zauważa Z. Hołda (Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 77), że za treść i formę składanych do organów wykonujących orzeczenie wniosków, skarg i próśb skazany nie ponosi odpowiedzialności dyscyplinarnej, cywilnej czy karnej (zob. też teza 14). Oczywiście od zasady tej trzeba dopuścić wyjątki – wtedy, gdy za pociągnięciem do odpowiedzialności przemawia nie tylko naruszenie przez skarżącego (wnioskującego czy proszącego) przepisów prawa, ale także inne ważne powody. Trzeba brać przy tym pod uwagę wszystkie okoliczności konkretnej sprawy oraz kierować się tym, że prawo składania petycji jest chronione przez konstytucję. W każdym razie w literaturze mówi się o kontratybie skargi obywatelskiej jako okoliczności wyłączającej bezprawność naruszenia czci funkcjonariusza publicznego (W. Kulessza, glosa do wyroku SN z dnia 11 grudnia 1996 r., III KKN 98/96, *Palestra* 1997, z. 9–10, s. 189 i n.).

22. Nowela z 2011 r. zmieniła brzmienie art. 6 § 3 k.k.w. Obowiązujący od dnia 1 września 2003 r. art. 6 § 3 k.k.w. dotyczył tylko sytuacji, gdy kolejny wniosek skazanego (art. 6 § 1 i 2 k.k.w.), albo kolejna skarga lub prośba (art. 6 § 3 k.k.w.), został oparty na tych samych podstawach faktycznych. Nie odnosi się to do załatwiania wniosków, skarg i prośb (art. 6 § 2 k.k.w.) o charakterze pieniacyzm, do których należy stosować regulacje wynikające z art. 239 k.p.a. W przypadku skargi o znamionach pieniactwa sposób załatwienia sprawy pozostawiono uznaniu organu będącego jej adresatem (szerzej zob. M. Jaśkowska, A. Wróbel, *Komentarz bieżący do art. 239 kodeksu postępowania administracyjnego*, LEX/el. 2011). Artykuł 239 k.p.a. ma natomiast tylko częściowo zastosowanie do sytuacji, gdy prośba, skarga lub wniosek, o którym mówi art. 6 § 2 k.k.w., oparte zostały na tych samych podstawach faktycznych. W tym zakresie art. 6 § 3 k.k.w. ma charakter szczególny wobec art. 239 § 1 k.p.a., wymagając wydania decyzji przez właściwy organ o pozostawieniu ich bez rozpoznania.
23. Zmiana komentowanego przepisu pozwala na pozostawienie wniosku, skargi lub prośby bez rozpoznania, nie tylko w przypadku gdy są one oparte na tych samych podstawach faktycznych, ale też wówczas, gdy zawierają wyrazy lub zwroty powszechnie uznawane za wulgarne lub obelżywe albo gwarę przestępców, lub nie zostały w sposób należyty uzasadnione.
24. Pierwsza z sytuacji, do których odnosi się art. 6 § 3 k.k.w., występuje w przypadku, gdy wniosek o wszczęcie postępowania przed sądem (art. 6 § 1 k.k.w.) czy wniosek, skarga lub prośba (art. 6 § 2 k.k.w.) są ponawiane przez skazanego bez wskazania nowych podstaw faktycznych, przy czym bez znaczenia jest to, czy uprzednio sprawa była załatwiona przez aktualnego adresata, czy też przez inny, właściwy organ wykonujący orzeczenie.
25. Artykuł 116a pkt 2 k.k.w. stanowi, że skazanemu nie wolno posługiwać się zwrotami wulgarnymi, obelżywymi albo gwarą przestępczą. Znowelizowany art. 6 § 3 k.k.w. rozszerza ten zakaz o korespondencję skazanych

kierowaną w trybie tego przepisu. Zmiana dostosowawcza do rozwiązania w art. 6 § 3 pkt 2 k.k.w. została dokonana także w art. 116a pkt 2 k.k.w. „Zwroty wulgarne, obelżywe albo gwara przestępcza” są pojęciami z kategorii ocen, co wymaga każdorazowo dużej rozważ, ze względu na różny stopień wrażliwości osoby oceniającej i fakultatywność decyzji przewidzianej w art. 6 § 3 k.k.w. (zob. bardzo interesujące rozważania na ten temat: P. Moczydłowski, *Drugie życie więzienia*, Warszawa 1991, M. Szaszkiewicz, *Tajemnice grypsarki*, Kraków 1997).

26. Złożenie przez skazanego wniosku bez należytego udokumentowania będzie mogło skutkować pozostawieniem go bez rozpoznania (art. 6 § 3 pkt 3 k.k.w.), chyba że sam charakter wniosku uniemożliwia jego udokumentowanie przez skazanego (np. przez przedstawienie wywiadu kuratora lub opinii dyrektora zakładu karnego, świadectwa lekarskiego, opinii biegłych). W takiej sytuacji konieczne będzie podjęcie z urzędu działań przez organy postępowania wykonawczego (zob. też art. 19 § 3 k.k.w. i tezy 14–17 do tego przepisu).
27. Wyjaśnienia wymagają charakter prawny i forma decyzji o pozostawieniu bez biegu wniosku, skargi lub prośby. Jest to istotne, z uwagi na to, że mamy do czynienia z decyzją uznaniową, a więc fakultatywną. Wiąże się z tym pytanie, czy i w jakiej formie podlega ona kontroli.
28. Nowelą z 2011 r. sprecyzowano w art. 6 § 3 k.k.w., że o pozostawieniu wniosku (skargi, prośby) bez rozpoznania decyduje organ właściwy do jego rozpoznania. Determinuje to formę decyzji, jaka może zapaść w tym przedmiocie. Pozostawienie bez rozpoznania wniosku o wszczęcie postępowania incydentalnego przez sąd nastąpi zatem w formie postanowienia. Przy takiej interpretacji art. 6 § 3 k.k.w. nie można pominąć treści art. 19 § 3 k.k.w. Oba przepisy dotyczą tej samej kwestii, a więc poprawności wniosku, i przewidują takie same konsekwencje jej braku, a więc możliwość pozostawienia wniosku bez rozpoznania (S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy, Komentarz*, Warszawa 2012, s. 161, B. Orłowska-Zielińska, K. Szczechowicz, *Wykonalność postanowień, udział stron i inne wybrane aspekty nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego*,

Prok. i Pr. 2013, nr 3, s. 111, K. Postulski, glosa do postanowienia SA w Katowicach z dnia 4 lutego 2014 r., II AKzW 2057/13, LEX nr 1455188). W piśmiennictwie zgodne jest stanowisko, że pozostawienie wniosku bez rozpoznania na podstawie art. 19 § 3 k.k.w. jest fakultatywne i wymaga formy niezaskarżalnego postanowienia sądu właściwego do rozpoznania wniosku.

29. Zaskarżalność tego rodzaju rozstrzygnięcia zależeć będzie od rodzaju organu postępowania wykonawczego, decydującego o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania.
30. Wprawdzie wyłączona jest możliwość zaskarżenia zażaleniem postanowienia sądu o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania (art. 6 § 1 k.k.w.), jednak postanowienie merytoryczne będzie mogło być wydane przez sąd w sytuacji ponownego złożenia wniosku przez skazanego, pozbawionego wad wymienionych w art. 6 § 3 k.k.w. Pozostawienie przez sąd wniosku bez rozpoznania nie stanowi przeszkody do ponownego złożenia przez skazanego odpowiedniego wniosku, spełniającego ustawowe wymogi.
31. Konsekwentnie należy przyjąć, że skarga przysługuje skazanemu na zażalenie innego organu o pozostawieniu bez rozpoznania wniosku, złożonego na podstawie art. 6 § 1 k.k.w., jeśli wniosek ten miał za przedmiot wydanie przez ten organ decyzji, która podlegałaby zaskarżeniu w trybie art. 7 § 1 k.k.w. (zob. też. B. Orłowska-Zielińska, K. Szczechowicz, *Wykonalność postanowień, udział stron...*, s. 115).
32. Inaczej należy odpowiedzieć na pytanie o możliwość zaskarżenia decyzji o pozostawieniu bez rozpoznania wniosku, skargi lub prośby, o których mowa w art. 6 § 2 k.k.w. Kwestię tę regulują § 9 i 10 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 647), zgodnie z którym w przypadku złożenia wniosku, skargi lub prośby dotkniętej wadą wymienioną w art. 6 § 3 k.k.w. właściwy organ może pozostawić

wniosek, skargę lub prośbę bez rozpoznania. O takim sposobie załatwienia należy pouczyć osadzonego; należy go też pouczyć o możliwości złożenia skargi do organu nadrzędnego, wymienionego w § 3 ust. 2–4 rozporządzenia.

33. Regulacje zamieszczone w art. 6 k.k.w., instytucja skargi (art. 7 k.k.w.), a także przepisy szczególne dotyczące praw skazanych wyłączają zastosowanie do skazanych odbywających karę pozbawienia wolności przepisów ustawy z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tekst jedn.: Dz. U. z 2012 r. poz. 270 z późn. zm.). Dlatego sądy te, powołując się na brak właściwości w sprawach z zakresu administracji penitencjarnej, słusznie odmawiają skazanym możliwości skorzystania ze skargi administracyjnej (szczegółowo na ten temat zob. T. Przesławski, *Dopuszczalność składania przez osoby pozbawione wolności skarg do sądów administracyjnych*, PWP 2011, nr 70, s. 101, i cyt. tam orzecznictwo wojewódzkich sądów administracyjnych).
34. Prawo wnoszenia zażaleń, w przypadkach gdy przewiduje to ustawa, przysługuje tylko skazanemu i jego obrońcy (art. 6 § 1 k.k.w.) oraz prokuratorowi (art. 21 k.k.w.), a innym osobom – tylko wówczas, gdy przewiduje to przepis szczególny (np. art. 43h § 7, art. 43l § 3, art. 43v § 6, art. 43ze § 2, art. 162 § 3 i art. 197 § 2 k.k.w.).
35. Nie ma prawa wnosić zażalenia przedstawiciel skazanego, ponieważ nie jest wymieniony wśród podmiotów przewidzianych do roli obrońcy lub pełnomocnika (postanowienie SA w Krakowie z dnia 9 marca 2012 r., II AKZw 126/12, KZS 2012, z. 1, poz. 30). Również pokrzywdzony (jego pełnomocnik) nie jest podmiotem uprawnionym do wystąpienia z zażaleniem na postanowienie sądu. Prawidłową reakcją na zażalenie tych osób powinna być odmowa przyjęcia zażalenia, w myśl regulacji art. 429 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w., jako wniesionego przez osobę nieuprawnioną (postanowienie SA w Katowicach z dnia 9 maja 2012 r., II AKZw 462/12, LEX nr 1171248).

Art. 7. § 1. Skazany może zaskarżyć do sądu decyzję organu

wymienionego w art. 2 pkt 3–6 i 10 z powodu jej niezgodności z prawem, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej.

§ 2. Skargi rozpoznaje sąd właściwy zgodnie z art. 3. W sprawach dotyczących odbywania kary pozbawienia wolności, zastępczej kary pozbawienia wolności, kary aresztu wojskowego, kary aresztu lub zastępczej kary aresztu, kary porządkowej oraz środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności, wykonywania orzeczenia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu oraz środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w zakładzie psychiatrycznym sądem właściwym jest sąd penitencjarny.

§ 3. Skarga na decyzję, o której mowa w § 1, przysługuje skazanemu w terminie 7 dni od dnia ogłoszenia lub doręczenia decyzji; decyzję ogłasza się lub doręcza wraz z uzasadnieniem i pouczeniem o przysługującym skazanemu prawie, terminie i sposobie wniesienia skargi. Skargę wnosi się do organu, który wydał zaskarżoną decyzję. Jeżeli organ, który wydał zaskarżoną decyzję, nie przychylił się do skargi, przekazuje ją wraz z aktami sprawy bezzwłocznie do właściwego sądu.

§ 4. Sąd powołany do rozpoznania skargi może wstrzymać wykonanie zaskarżonej decyzji. Odmowa wstrzymania nie wymaga uzasadnienia.

§ 5. Po rozpoznaniu skargi sąd orzeka o utrzymaniu w mocy, uchyleniu albo zmianie zaskarżonej decyzji; na postanowienie sądu zażalenie nie przysługuje.

1. Unormowana w art. 7 k.k.w. instytucja skargi jest realizacją zasady sądowej kontroli pozasądowych organów postępowania wykonawczego. Mechanizm kontroli ustanowiony w tym przepisie jest wynikiem znacznego rozbudowania kompetencji o charakterze decyzyjnym organów mających niejednokrotnie charakter administracyjny. W tej sytuacji niezwykle ważne jest wyposażenie skazanego w prawo do weryfikowania decyzji tych organów przez sąd (na ten temat zob. T. Kalisz, *Zasady prawa karnego...*, s. 332).

2. Instytucja skargi na decyzje określonych w art. 7 § 1 k.k.w. organów postępowania wykonawczego, służąc ochronie praw skazanego, realizuje też zasadę podmiotowego traktowania skazanego. W omawianej instytucji materializuje się również zasada skargowości.
3. Komentowany przepis nawiązuje do norm konstytucyjnych. Wymienić tu trzeba przede wszystkim przepis art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, w myśl którego ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw, oraz przepis art. 78 konstytucji, stanowiący, że każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa (Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 80).
4. Artykuł 7 k.k.w. nie miał odpowiednika w kodeksie karnym wykonawczym z 1969 r. Wprawdzie z dniem 23 lutego 1990 r. dodany został w nim art. 14¹, przewidujący, że decyzja administracji zakładu karnego lub aresztu śledczego w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności lub tymczasowego aresztowania może być zaskarżona do sądu penitencjarnego z powodu jej niezgodności z prawem (art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 23 lutego 1990 r. o zmianie Kodeksu karnego wykonawczego, Dz. U. Nr 14, poz. 85), ale jak wynika z jego treści, miał on bardzo ograniczone zastosowanie.
5. Zaskarżeniu w trybie przepisu art. 7 k.k.w. podlegają decyzje organów postępowania wykonawczego wymienione w art. 2 pkt 3–6 i 10 k.k.w., a więc również zarządzenia prezesa sądu lub upoważnionego sędziego oraz sędziego penitencjarnego. Są to decyzje w rozumieniu komentowanego przepisu, o ile ich podstawą są przepisy kodeksu karnego wykonawczego. Decyzjami w rozumieniu art. 7 k.k.w. nie są natomiast zarządzenia o charakterze procesowym prezesa czy sędziego (sędziego penitencjarnego), wydawane w ramach postępowania przed sądem. Ich podstawą są bowiem przepisy kodeksu postępowania karnego. Jak już poprzednio powiedziano, do ich zaskarżania stosuje się odpowiednio

(art. 1 § 2 k.k.w.) przepisy tego kodeksu także co do możliwości i trybu ich zaskarżania (K. Postulski, *Status skazanego...*, s. 203).

6. Skarga, w rozumieniu art. 7 § 1 k.k.w., nie przysługuje od decyzji sądowego lub administracyjnego organu egzekucyjnego, urzędu skarbowego oraz terenowego organu administracji rządowej lub samorządu terytorialnego. Nie oznacza to, że decyzje tych organów pozbawione są kontroli i możliwości ich zaskarżania. W przypadku sądowego organu egzekucyjnego (sądu, komornika) właściwy tryb kontroli decyzji przewiduje kodeks postępowania cywilnego, w przypadku administracyjnych organów egzekucyjnych – ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, a także (podobnie jak w przypadku pozostałych organów) kodeks postępowania administracyjnego oraz ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi.
7. Przez „decyzję”, zgodnie z art. 7 § 1 k.k.w., należy rozumieć każdy akt prawny o charakterze indywidualnym i konkretnym, rozstrzygający sprawę w całości lub w części albo w inny sposób kończący sprawę. Jego forma prawna (i nazwa) nie ma znaczenia (zob. m.in. Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 82, T. Kalisz, *Skarga na decyzje organów wykonawczych. Tryb skargowy z art. 7 k.k.w.*, NKPK 2001, t. 7, s. 154).
8. Przepisy zazwyczaj posługują się terminem „decyzja”, ale spotkać można także takie zwroty, jak: „zarządzenie”, „zezwolenie”, „zgoda”, „przyznanie”, „udzielenie”. Wobec tego należy zawsze ustalać, czy dany akt organu postępowania wykonawczego ma znamiona aktu indywidualnego i konkretnego, rozstrzygającego sprawę w całości lub w części. Użycie tej czy innej nazwy nie ma znaczenia dla charakteru prawnego danego aktu jako decyzji, a więc aktu rozstrzygającego merytorycznie indywidualną sprawę skazanego (zob. m.in. S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy...*, 2010, s. 99, K. Postulski, *Zakres orzekania sądu w postępowaniu karnym wykonawczym*, Nowa Kodyfikacja Karna, z. 10, Warszawa 1998, s. 38, T. Kalisz, *Skarga na decyzje organów wykonawczych...*, s. 155,

a także wyrok SN z dnia 18 października 1985 r., II CR 320/85, OSNC 1986, nr 10, poz. 158, LEX nr 3185).

9. Decyzjami w rozumieniu art. 7 § 1 k.k.w. nie są dyspozycje o charakterze ogólnym, jak też działania faktyczne organów postępowania wykonawczego. Mogą one być przedmiotem wniosków, skarg i próśb wnoszonych do organów wykonujących orzeczenia w trybie administracyjnym (art. 6 § 2 k.k.w.). Mogą też być przedmiotem czynności nadzorczych sędziego penitencjarnego (art. 32 i n. k.k.w.), Dyrektora Generalnego lub dyrektora okręgowego Służby Więziennej (art. 78 k.k.w.).
10. Właściwe przepisy kodeksu karnego wykonawczego jednoznacznie wskazują – przez określenie organu decydującego – te przypadki, w których decyzja powinna mieć formę zarządzenia prezesa sądu lub upoważnionego sędziego (np. art. 42 § 3, art. 47 § 1, art. 139 § 2, art. 141a § 3, art. 216 § 2 i 3, art. 217, 217a, 217d, art. 223a § 3 k.k.w.) albo sędziego penitencjarnego (np. art. 34, art. 80 § 2, art. 83 § 1, art. 89 § 3a, art. 110 § 2c, art. 139 § 6, art. 140 § 4, art. 145 § 3, art. 148 § 1, art. 247 § 2 k.k.w.).
11. Nie sprawia też większych trudności zidentyfikowanie tych czynności sądowego kuratora zawodowego, które wymagają podjęcia przez niego decyzji w rozumieniu art. 7 k.k.w. Formy decyzji wymagają:
 - a) zmiana przedziałów czasu wykonywania dozoru stacjonarnego w systemie dozoru elektronicznego (art. 43o § 4 k.k.w.);
 - b) zezwolenie skazanemu na opuszczenie miejsca wykonywania dozoru stacjonarnego w systemie dozoru elektronicznego (art. 43p § 1 k.k.w.);
 - c) cofnięcie zezwolenia, o którym mowa w pkt b (art. 43p § 2 k.k.w.);
 - d) zezwolenie na odinstalowanie rejestratora stacjonarnego lub usunięcie nadajnika w systemie dozoru elektronicznego (art. 43r § 1 k.k.w.);
 - e) określanie i zmiana rodzaju, miejsca i terminu rozpoczęcia wykonywania obowiązku pracy (art. 57 § 1 i 4 k.k.w.);
 - f) pisemne upomnienie skazanego (art. 156 § 3, art. 160 § 4 i art. 173 § 4 k.k.w. oraz art. 68 § 2 i art. 75 § 2a k.k.);

- g) udzielanie pomocy postpenitencjarnej (art. 173 § 2 pkt 10 w zw. z art. 43 k.k.w.);
- h) kwalifikowanie sprawców oddanych pod dozór do odpowiednich grup ryzyka powrotu do przestępstwa i dokonywanie zmiany kwalifikacji (art. 169b k.k.w.).

12. Większe problemy sprawia zdefiniowanie tych czynności dyrektora zakładu karnego, które powinny mieć formę decyzji zaskarżalnych w trybie art. 7 § 1 k.k.w. Razi w tym zakresie duża nieprecyzyjność przepisów, mogąca prowadzić do wadliwych wniosków. W przepisach dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności znajdujemy przepisy jednoznacznie przewidujące decyzję jako formę czynności i skargę na tę decyzję (np. art. 74 § 3, art. 76 § 4, art. 110 § 2f, art. 141a § 5 k.k.w.). Istnieje jednak wiele przepisów przewidujących wprost wydanie decyzji przez dyrektora zakładu karnego, ale niemówiących nic o możliwości ich zaskarżania. Z takiego ujęcia mógłby wynikać wniosek, że na takie decyzje skarga nie przysługuje (np. art. 73a § 8, art. 88b pkt 9, art. 88d § 5–9, art. 105 § 4 i 6, art. 110 § 2d, art. 110a § 2, art. 121 § 5, art. 139 § 8, art. 144 § 3 i 4, art. 148 § 2, art. 149, art. 167a § 3 k.k.w.). Byłby to wniosek błędny, bowiem art. 7 k.k.w. nie przewiduje żadnych wyjątków od zasady, że na decyzje, w rozumieniu tego przepisu, przysługuje skarga, jeżeli taki wyjątek nie wynika z przepisu szczególnego.

Żaden przepis szczególny takiego wyjątku nie przewiduje. Znajdujemy natomiast w kodeksie karnym wykonawczym przepisy, z których nie wynika wprost, że wymienione w nich czynności wymagają wydania decyzji, chociaż ich charakter jednoznacznie na to wskazuje, co w konsekwencji powoduje ich zaskarżalność w trybie art. 7 § 1 k.k.w., w sytuacji gdy pozbawiają skazanych niektórych ich uprawnień (np. art. 91 pkt 9–11, art. 92 pkt 9 i 11, art. 100 § 1, art. 105a § 4, art. 105b § 2, art. 110 § 2a, art. 110a § 2, art. 113 § 4 i 7, art. 113a § 2, 4 i 7, art. 114, art. 115 § 6, art. 121 § 3–5, art. 123a § 2, art. 124 § 4, art. 130, art. 131 § 1, art. 139 § 1, art. 140 § 3, art. 141 § 3, art. 146 § 4, art. 148 § 4, art. 165 § 2 k.k.w.). Niektóre z wymienionych przepisów nie stanowią nawet, że przewidziane w nich czynności, wymagające formy decyzji, ma podejmować dy-

rektor zakładu karnego. Będzie o tym mowa w częściach, w których będą one komentowane. Powyższe uwagi należy odnieść także do przepisów o tymczasowym aresztowaniu (zob. też krytyczne uwagi na ten temat T. Szymanowskiego, *Zmiany prawa karnego wykonawczego...*, s. 46).

13. Proponowane wyżej szerokie rozumienie pojęcia decyzji i ich zaskarżalności znalazło potwierdzenie w orzecznictwie. Uznano w nim, że decyzją w znaczeniu art. 7 § 1 k.k.w. jest m.in. nieuwzględnienie wniosku skazanego o wydanie mu kserokopii oceny postępu w resocjalizacji, prognozy kryminologiczno-społecznej lub innego dokumentu sporządzonego przez wychowawcę zakładu karnego, znajdujących się w jego aktach osobowych (postanowienie SA w Krakowie z dnia 27 stycznia 2012 r., II AKz w 1147/01, KZS 2012, z. 3, poz. 48).
14. W piśmiennictwie nie ma zgody co do tego, czy skazanemu przysługuje skarga w trybie art. 7 § 1 k.k.w. na decyzje dyrektora zakładu karnego oparte na swobodnym uznaniu. Taką typową decyzją jest nieuwzględnienie wniosku skazanego o przyznanie nagrody, dlatego szeroko na ten temat mowa jest w tezach 10–17 do art. 137 k.k.w. (zob. też tezy do innych przepisów przewidujących wydawanie przez dyrektora decyzji o charakterze uznaniowym).
15. W art. 7 § 3 k.k.w. wskazane zostały minimalne wymogi formalne, jakim powinien odpowiadać tryb wydawania decyzji. A zatem łącznie:
 - a) decyzja musi zawierać merytoryczne rozstrzygnięcie konkretnej sprawy i jego uzasadnienie;
 - b) ogłoszenie lub doręczenie decyzji jest obowiązkowe;
 - c) skazany musi być pouczony o prawie, terminie i sposobie wniesienia skargi.

Z treści tego przepisu nie wynika wprost, że decyzja musi mieć formę pisemną. Trudno sobie jednak wyobrazić możliwość skontrolowania w trybie skargowym zgodności z prawem decyzji wydanej w innej formie, a zwłaszcza motywów, którymi kierował się organ decydujący (K. Postulski, *Nowe zadania sądowych kuratorów zawodowych po zmianach przepisów kodeksu karnego wykonawczego* (w:) *Pozbawienie wol-*

ności – funkcje i koszty. Księga jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego, pod red. A. Rzeplińskiego, I. Rzeplińskiej, M. Niełacnej, P. Wiktorskiej, Warszawa 2013, s. 874).

16. W niektórych przypadkach przepisy szczególne stawiają dodatkowe wymagania treści decyzji. Na przykład:
 - a) w decyzji o umieszczeniu skazanego w celi niezapewniającej powierzchni 3 m² na skazanego należy określić czas oraz przyczynę takiego umieszczenia, a także określić termin, do którego skazany ma w tych warunkach przebywać (art. 110 § 2e k.k.w.);
 - b) decyzja o ukaraniu dyscyplinarnym powinna zawierać dokładne określenie przekroczenia popełnionego przez skazanego, być sporządzona na piśmie i podana do wiadomości skazanego (art. 144 § 3 i 4 k.k.w.);
 - c) decyzja o udzieleniu skazanemu lub sprawcy upomnienia musi wskazywać rodzaj naruszenia oraz informować go o skutkach niezastosowania się do upomnienia (art. 173 § 4 k.k.w.).
17. Skarga nie przysługuje na bezczynność czy zaniechanie (zob. m.in. T. Kalisz, *Skarga na decyzje organów wykonawczych...*, s. 155, J. Lachowski, T. Oczkowski, *Skarga skazanego...*, s. 16).
18. W piśmiennictwie zgodnie uważa się, że niezgodność z prawem jako przesłankę zaskarżenia decyzji organu postępowania wykonawczego należy rozumieć szeroko. Chodzi tu o niezgodność nie tylko z przepisami kodeksu karnego wykonawczego lub innej ustawy będącej podstawą decyzji, ale też o naruszenie samowykonalnych przepisów ratyfikowanych umów międzynarodowych, bezpośrednio stosowanych przepisów konstytucji, a także przepisów rozporządzeń i innych aktów zawierających normy prawne (Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 82, T. Kalisz, *Skarga na decyzje organów wykonawczych...*, s. 155, S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy...*, 2010, s. 99). Artykuł 7 § 1 k.k.w. domyślnie dotyczy tak rozumianych przepisów zarówno prawa materialnego, jak i prawa procesowego. Do tych ostatnich zaliczyć też trzeba normy procesowe dotyczące zasad podejmowania

decyzji (art. 7 § 2 k.k.w.). Podjęcie decyzji bez zachowania wymagań wynikających z tego przepisu może być podstawą zarzutu skargi i jej uchylenia.

19. W przypadku gdy skazany zaskarżył decyzję organu wykonawczego, po czym nastąpiła zmiana jego miejsca pobytu, sądem penitencjarnym właściwym miejscowo do rozpoznania skargi jest sąd aktualnego miejsca przebywania skazanego (zob. postanowienia SA: w Łodzi z dnia 15 grudnia 1998 r., II AKo 273/98, OSAŁ 1999, z. 1–2, poz. 22, LEX nr 254059, oraz w Lublinie z dnia 3 czerwca 2009 r., II AKo 111/09, LEX nr 513140, i z dnia 1 kwietnia 2009 r., II AKo 64/09, LEX nr 508298). Argumentem na rzecz tego stanowiska jest wykładnia językowa art. 3 § 2 k.k.w., która prowadzi do wniosku, że – w braku zastrzeżenia – właściwy jest sąd penitencjarny, w którego okręgu przebywa skazany. Na takim stanowisku stoi też doktryna (Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 84, J. Lachowski, T. Oczkowski, *Skarga skazanego...*, s. 20, W. Sych, glosa do postanowienia SA w Krakowie z dnia 14 października 2003 r., II AKo 137/03 oraz glosa do postanowienia SA w Krakowie z dnia 10 maja 2004 r., II AKzw 265/04, OSA 2006, z. 9, s. 89, K. Postulski, *Właściwość sądu w postępowaniu karnym...*, s. 66, L. Osiński (w:) J. Lachowski (red.), *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 20 oraz T. Huminiak, K.A. Politowicz, *Nowe przesłanki ustalania właściwości sądu...*, s. 166, którzy traktują „podążanie sprawy za skazanym” jako wniosek *de lege ferenda*. Odmienne K. Nowicki, *Właściwość miejscowa sądu penitencjarnego*, Prok. i Pr. 2015, nr 6, s. 91).

Krytycznie należy odnieść się do stanowiska Sądu Najwyższego (uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 18 grudnia 2013 r., I KZP 18/13, Biul. SN 2013, nr 12, poz. 22, OSNKW 2014, nr 2, poz. 10, LEX nr 1403594), uznającego, że: „Sądem miejscowo właściwym do rozpoznania skargi na decyzje organów wymienionych w art. 7 § 1 k.k.w., w sprawach dotyczących odbywania kary pozbawienia wolności, kary aresztu, kary porządkowej, środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności, wykonywania orzeczenia o warunkowym przedterminowym zwolnieniu

oraz środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w zakładzie zamkniętym, jest sąd penitencjarny (art. 7 § 2 k.k.w.), w którego okręgu skazany przebywa (art. 3 § 2 k.k.w.) w czasie wydania decyzji podlegającej zaskarżeniu” (szeroko na ten temat zob. tezy 21–25 do art. 3).

20. Skargę może wnieść tylko skazany. Oczywiście jest przy tym, że uprawnienie takie przysługuje jego obrońcy, jeżeli został ustanowiony lub wyznaczony w postępowaniu wykonawczym (art. 8 § 1 i 2 k.k.w.). Jeżeli skazany jest nieletni lub ubezwłasnowolniony, również jego przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczę skazany pozostaje, mogą wnieść skargę (art. 76 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.).
21. Skargi nie może wnieść przedstawiciel skazanego, o którym mowa w art. 42 k.k.w. (zob. tezy do tego przepisu), ani prokurator, który nie jest uczestnikiem postępowania „skargowego” (zob. tezy do art. 21, a także J. Lachowski, T. Oczkowski, *Skarga skazanego...*, s. 5, K. Postulski, *Status skazanego...*, s. 222).
22. Skarga nie jest środkiem odwoławczym, a stanowi swoisty i właściwy postępowaniu wykonawczemu środek zaskarżenia, który opiera się na jednej tylko przyczynie odwoławczej – niezgodności z prawem decyzji organów postępowania wykonawczego wymienionych w art. 2 pkt 3–6 i 10 k.k.w. (postanowienie SA w Lublinie z dnia 13 kwietnia 2005 r., II AKzW 179/05, OSA 2007, z. 9, poz. 42, LEX nr 287460). W piśmiennictwie znajdujemy stwierdzenie, że skarga jest oryginalnym środkiem zaskarżenia, będącym czynnikiem realizacji zasady sądowej kontroli pozasądowych organów postępowania wykonawczego (A. Gerecka-Żołyńska (w:) A. Gerecka-Żołyńska, W. Sych, *Prawo karne wykonawcze, zagadnienia procesowe*, Warszawa 2014, s. 59). Jest to środek zaskarżenia, do którego przepisy o środkach odwoławczych stosuje się tylko odpowiednio. Należy go umieścić w katalogu takich środków, jak sprzeciw czy kasacja.

23. Rozwinięcie myśli przytoczonej w poprzedniej tezie znajdujemy w postanowieniu SN z dnia 11 stycznia 2006 r. (I KZP 56/05, OSNKW 2006, nr 2, poz. 14, LEX nr 171891). Stwierdza się w nim, że postępowanie skargowe ma swoją specyfikę, która odróżnia je wyraźnie od postępowania odwoławczego:
- a) jego wszczęcie następuje przez złożenie skargi, a więc środka zaskarżenia, który nie mieści się w pojęciu środka odwoławczego funkcjonującego w postępowaniu karnym (apelacja, zażalenie) i wykonawczym (zażalenie);
 - b) skarga przysługuje nie od orzeczeń, ewentualnie od zarządzeń w wypadkach wskazanych w ustawie, jak to uregulowano w postępowaniu odwoławczym, lecz od decyzji organów wymienionych w art. 2 pkt 3–6 i 10 k.k.w., tj. podmiotów niemających statusu sądu w postępowaniu wykonawczym;
 - c) uprawnienie do złożenia skargi ustawodawca nadał tylko skazanemu i zawęził, w porównaniu ze środkiem odwoławczym (art. 438 k.p.k.), podstawę zaskarżenia, stanowiąc, że skarga może być wniesiona wyłącznie z powodu niezgodności decyzji z prawem;
 - d) podejmowanie decyzji przez podmioty wymienione w przytoczonym przepisie nie zostało ukształtowane jako procedura dwuinstancyjna, lecz skazanemu przyznano jedynie uprawnienie do poddania decyzji kontroli sądowej według kryterium zgodności z prawem.
24. Zważywszy na tak ukształtowany model postępowania skargowego, nie ma podstaw do przyjęcia, że sąd rozpoznający skargę jest sądem odwoławczym. Znamiennym potwierdzeniem tego wniosku jest treść art. 7 § 5 k.k.w., stanowiącego, że na postanowienie sądu wydane na skutek rozpoznania skargi zażalenie nie przysługuje. Nikt zatem nie może zaskarżyć postanowienia sądu środkiem, którego wniesienie uruchomiłoby dopiero postępowanie odwoławcze. Zasadna jest zatem konstatacja, że postępowanie skargowe, funkcjonujące w ramach postępowania wykonawczego, jest postępowaniem zgoła odmiennym niż postępowanie odwoławcze i w art. 7 k.k.w. znajduje swoje odrębne unormowanie.

25. Przedstawione rozumienie skargi powoduje, że przepisy o środkach odwoławczych, zamieszczone w kodeksie postępowania karnego, stosujemy do niej jedynie odpowiednio i tylko w takim zakresie, jaki nie jest unormowany w art. 7 k.k.w., i jaki daje się pogodzić z jej istotą.
26. Skargę może skazany wnieść tylko na piśmie (odpowiednio art. 428 § 1 k.p.k.). Trudno uznać za trafny odmienny pogląd, dopuszczający zgłoszenie skargi także ustnie, powołujący się na treść art. 19 § 2 k.k.w. (Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 84, S. Leleń, *Kodeks karny wykonawczy...*, 2010, s. 102, T. Kalisz, *Skarga na decyzje organów wykonawczych...*, s. 156). Wydaje się, że art. 19 § 2 k.k.w. nie ma w tym przypadku zastosowania. Dotyczy on tylko postępowania przed sądem, rozumianego jako szereg postępowań incydentalnych, do których prowadzenia uprawniony jest sąd w obu instancjach. Tylko wnioski o wszczynanie takich postępowań mogą być zgłaszane ustnie. Instytucja skargi została unormowana poza oddziałem 2 (postępowanie przed sądem) kodeksu karnego wykonawczego. Jako środek zaskarżenia bliższa jest ona środkom odwoławczym niż wnioskowi o wszczynanie postępowań incydentalnych (podobnie, chociaż bez bliższego uzasadnienia J. Śpiewak, *Środki odwoławcze według Kodeksu karnego wykonawczego z 1997 r.*, PWP 1998, nr 19, s. 6).
27. W piśmiennictwie istnieje zgoda co do tego, że przewidziany w art. 7 § 3 k.k.w. termin do wniesienia skargi jest terminem zawitym (Z. Świda (w:) T. Szymanowski, Z. Świda, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 1998, s. 29; Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 83; S. Leleń, *Kodeks karny wykonawczy...*, 2010, s. 102; T. Kalisz, *Skarga na decyzje organów wykonawczych...*, s. 156 i in.). Na wniosek skazanego może on być przywrócony w trybie art. 126 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. przez organ, który wydał zaskarżoną decyzję. Organ, który wydał zaskarżoną decyzję odmawia przywrócenia terminu do wniesienia skargi, o ile nie zachodzą warunki wskazane w art. 126 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. Na taką decyzję przysługuje skarga do właściwego sądu, a nie zażalenie, przy czym owym sądem jest sąd wła-

ściwy do rozpoznania skargi (postanowienie SA w Rzeszowie z dnia 31 lipca 2014 r., II AKz w 412/14, LEX nr 1493800).

28. Organ, który wydał zaskarżoną decyzję, odmawia przyjęcia skargi z powodów wskazanych w art. 429 § 1 k.p.k. (mającym odpowiednie zastosowanie do skargi), a więc także jeżeli została wniesiona po terminie, przez osobę nieuprawnioną albo niedopuszczalną z mocy ustawy. Na taką decyzję przysługuje skarga do właściwego sądu, a nie zażalenie. Artykuł 429 § 2 k.p.k. nie ma w tym przypadku zastosowania, bowiem przepisy kodeksu karnego wykonawczego nie przewidują zażaleń jako formy zaskarżania decyzji organów niebędących sądem (sądem penitencjarnym), poza wyjątkami wskazanymi w kolejnej tezie. To samo dotyczy możliwości zaskarżenia decyzji odmawiającej przywrócenia terminu do wniesienia skargi, o której mowa w tezie poprzedniej (odmienne J. Lachowski, T. Oczkowski, *Skarga skazanego...*, s. 21). Zatem w żadnej fazie postępowania skargowego nie jest uruchamiany tryb odwoławczy, przewidziany w art. 20 § 2 i 3 k.k.w.
29. W enumeratywnie wskazanych przypadkach kodeks karny wykonawczy przewiduje powództwo (art. 120 § 2 k.k.w.) albo zażalenie (art. 217 § 1c, art. 217c § 4 i art. 223c § 1 k.k.w.) jako formę zaskarżania decyzji wydawanych na podstawie przepisów tego kodeksu. W przypadkach wskazanych w kodeksie postępowania karnego zażalenia przysługują też na zarządzenia sędziego (sędziego penitencjarnego) o charakterze procesowym, których podstawą prawną są przepisy tego kodeksu (zob. tezy do art. 18).
30. Skarga ma charakter względnie dewolutywny, co oznacza, że organ, który ją wydał, może się do niej przychylić, a właściwemu sądowi przekazuje skargę dopiero wówczas, gdy się do niej nie przychyli. Ma ona też charakter względnie suspensywny, bowiem zaskarżona decyzja jest wykonalna z chwilą wydania, z tym że organ uprawniony do rozpoznania skargi może wstrzymać jej wykonanie do czasu rozpoznania skargi.

31. W art. 7 § 4 k.k.w. przewidziane są trzy rodzaje postanowień sądu, jakie mogą być podjęte w wyniku rozpoznania skargi:
- a) utrzymanie decyzji w mocy, co powoduje jej prawomocność, a także wykonalność, jeżeli uprzednio sąd wstrzymał jej wykonanie;
 - b) uchylenie decyzji w całości lub w części, z czym może wiązać się przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bądź jej merytoryczne zakończenie poprzez powrót do stanu sprzed wydania decyzji;
 - c) zmiana decyzji, a więc odmienne rozstrzygnięcie co do istoty sprawy w całości lub części materii objętej decyzją.
32. W przypadku przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organ, któremu sąd przekazał sprawę, decyduje ponownie w granicach, w jakich nastąpiło przekazanie, przy czym nie może orzec na niekorzyść skarżącego, zaś zapatrywania prawne i wskazania sądu są dla niego wiążące (odpowiednio art. 442 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.).
33. Skarga wniesiona przez uprawniony podmiot może być cofnięta, z tym że w przypadku skargi obrońcy skazanego może to nastąpić tylko za jego zgodą (odpowiednio art. 431 § 3 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. Zob. też teza 18 do art. 19).
34. Kodeks karny wykonawczy przewiduje przypadki, w których postępowanie, o którym mowa w art. 7 k.k.w., może być wszczynane także na wniosek organu wykonującego orzeczenie (art. 34 § 2 i art. 247 § 2 k.k.w.) bądź z urzędu (art. 76 § 2 k.k.w.).

Art. 8. § 1. W postępowaniu wykonawczym skazany może korzystać z pomocy obrońcy ustanowionego w tym postępowaniu.

§ 2. W postępowaniu przed sądem skazany musi mieć obrońcę, jeżeli:

- 1) jest głuchy, niemy lub niewidomy,
- 2) zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności,
- 3) nie ukończył 18 lat,
- 4) (uchylony),

- 5) sąd uzna to za niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę.

§ 2a. Przepis art. 78 Kodeksu postępowania karnego stosuje się odpowiednio.

§ 3. Skazany pozbawiony wolności może porozumiewać się ze swoim obrońcą, pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem, podczas nieobecności innych osób, a rozmowy z tymi osobami w trakcie widzeń i rozmowy telefoniczne nie podlegają kontroli.

1. Prawo do obrony, w tym prawo do korzystania z obrońcy z urzędu, jest prawem konstytucyjnym we wszystkich stadiach postępowania (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP). Zatem także w postępowaniu wykonawczym obowiązuje zasada prawa skazanego do obrony, rozumianej jako obrona formalna i obrona materialna (zob. K. Postulski, *Prawo skazanego do obrony...*, s. 55. Obszernie na temat obrony z urzędu także w postępowaniu wykonawczym zob. R.A. Stefański, *Obrona obligatoryjna w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012).
2. Wspomniana zasada oznacza, że skazanemu przysługują wszystkie uprawnienia, które umożliwiają odpieranie zarzutów i przedstawianie własnych racji (obrona w znaczeniu materialnym), oraz prawo do korzystania z pomocy obrońcy (obrona w znaczeniu formalnym). Zasada ta znajduje potwierdzenie w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP (zob. też T. Kalisz, *Zasady prawa karnego...*, s. 313).
3. W piśmiennictwie zauważa się jednak, że w postępowaniu wykonawczym prawo do obrony ma inny cel niż we wcześniejszych etapach postępowania. Jest nim modyfikowanie i zmniejszanie dolegliwości kary. Ma także chronić skazanego przed dowolnością administracji więziennej, organów egzekucyjnych, które wszak mogą działać jedynie w granicach prawa. To prawo ma zapewnić skazanemu wpływ na przebieg

postępowania wykonawczego. Gwarantuje mu pozycję podmiotu postępowania (J. Deszyńska, *Kilka uwag o prawie do obrony formalnej w postępowaniu karnym wykonawczym i jego ograniczeniach*, PWP 2009, nr 64–65, s. 171).

4. Zgodnie z art. 8 § 1 k.k.w., w postępowaniu wykonawczym skazany może korzystać z pomocy obrońcy ustanowionego w tym postępowaniu. Treść tego przepisu prowadzi do wniosku, że skazany może korzystać z pomocy ustanowionego przez siebie obrońcy przed wszystkimi organami postępowania wykonawczego.
5. Obrońca powinien być ustanowiony w postępowaniu wykonawczym, co musi zostać uwidocznione w treści dyspozycji skazanego poprzez wskazanie, że jest on upoważniony do działania w całym postępowaniu wykonawczym lub w określonym zakresie, np. w postępowaniu o udzielenie przerwy w odbywaniu kary pozbawienia wolności. Nawet jeżeli skazany miał obrońcę we wcześniejszych stadiach procesu, powinien ustanowić go na nowo (postanowienie SA w Lublinie z dnia 31 grudnia 2007 r., II AKzw 1068/07, KZS 2008, z. 12, poz. 71, LEX nr 357125).
6. Obrońcę skazanego dopuszcza się do udziału w postępowaniu wykonawczym, jeżeli został ustanowiony lub wyznaczony w tym postępowaniu (art. 8 § 1 i 2 k.k.w.). Nie ma więc zastosowania w postępowaniu wykonawczym zasada określona w art. 84 § 1 k.p.k., zgodnie z którą ustanowienie obrońcy lub wyznaczenie obrońcy z urzędu uprawnia go do działania w całym postępowaniu, nie wyłączając czynności po uprawnieniu się orzeczenia, jeżeli nie zawiera ograniczeń. Sens tego przepisu jest taki, że chodzi w nim o czynności po uprawnieniu się wyroku, uregulowane w kodeksie postępowania karnego (np. w przedmiocie kasacji, wznowienia postępowania, ułaskawienia, podjęcia postępowania warunkowo umorzonego itp.). Nie można go natomiast stosować do postępowań uregulowanych w kodeksie karnym wykonawczym (K. Postulski, *Status skazanego...*, s. 203).

7. W piśmiennictwie jednoznacznie wyrażane jest stanowisko, że art. 8 stanowi *legem speciale* wobec art. 84 § 1 k.p.k., a więc pełnomocnictwo udzielone we wcześniejszych etapach postępowania karnego nie upoważnia do podejmowania obrony skazanego w postępowaniu wykonawczym (szerzej zob. T. Grzegorzcyk, *Obrońca w postępowaniu karnym wykonawczym*, Palestra 1989, z. 3, s. 49, oraz Z. Hołda, *Obrońca w postępowaniu wykonawczym (wybrane problemy)* (w:) *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności. Księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, pod red. J. Czapskiej, A. Gaberle, A. Świątłowskiego, A. Zolla, Warszawa 2000, s. 406, i cytowane tam piśmiennictwo; J. Hołda, Z. Hołda, *Prawo karne...*, 2004, s. 115, A. Gerecka-Żołyńska (w:) A. Gerecka-Żołyńska, W. Sych, *Prawo karne wykonawcze, zagadnienia procesowe*, Warszawa 2014, s. 71).
8. Obrońcę ustanawia skazany, chyba że jest pozbawiony wolności. Wtedy może to uczynić inna osoba, o czym niezwłocznie zawiadamia się skazanego (art. 83 § 1 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.).
9. Od wymagania odrębnego ustanowienia obrońcy przewidziane są jednak wyjątki dotyczące wykonywania tymczasowego aresztowania, zabezpieczenia kar majątkowych i roszczeń o naprawienie szkody (zob. T. Grzegorzcyk, *Obrońca w postępowaniu karnym...*, s. 49, Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 90).
10. Postępowanie wykonawcze może się toczyć przed wieloma różnymi organami. Pojawia się więc pytanie, przed którym z nich pełnomocnictwo powinno być przedstawione. Zachowuje aktualność pogląd, że generalne pełnomocnictwo dla całego postępowania wykonawczego powinno być złożone w sądzie, który orzekał w pierwszej instancji; sąd ten natomiast powinien zawiadomić o tym wszystkie inne organy, do których kieruje orzeczenie do wykonania (S. Paweła, *Kodeks karny wykonawczy. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1999, s. 42). Należy przyjąć, że pełnomocnictwo ograniczone do określonej czynności może być złożone organowi, który prowadzi postępowanie wykonawcze w przedmiotowym za-

kresie (Z. Hołda (w:) Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy...*, s. 90).

11. Skazany może mieć jednocześnie kilku obrońców, nie więcej jednak niż trzech (art. 77 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.). Upoważnienie do obrony może być udzielone na piśmie albo przez oświadczenie do protokołu organu prowadzącego postępowanie (art. 83 § 2 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.).
12. Od dnia 1 lipca 2015 r. obrońcą może być nie tylko adwokat, ale także osoba uprawniona do obrony według przepisów o radcach prawnych (art. 1 pkt 27 ustawy z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1247).
13. Wyznaczenie obrońcy z urzędu na podstawie art. 8 § 2 k.k.w., odmiennie niż jego ustanowienie przez skazanego, może dotyczyć tylko postępowania przed sądem (poszczególne przesłanki wyznaczania obrońcy z urzędu bardzo analitycznie omawia I. Kosonoga, *Przesłanki obrony obligatoryjnej w postępowaniu wykonawczym* (w:) *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego*, pod red. A. Rzeplińskiego, I. Rzeplińskiej, M. Niełacznej, P. Wiktorskiej, Warszawa 2013, s. 511).
14. Na akceptację zasługuje stanowisko Sądu Najwyższego, że obowiązek posiadania obrońcy, o którym mowa w art. 8 § 2 pkt 1 k.k.w., aktualizuje się wówczas, gdy u skazanego stwierdzono całkowitą głuchotę, a nie inne dolegliwości słuchowe, nawet jeżeli mają znaczny charakter (postanowienie SN z dnia 22 stycznia 2014 r., V KO 91/13, LEX nr 14189070). Wykładnia art. 8 § 2 pkt 1 k.k.w. nie może być dokonywana w oderwaniu od właściwego rozumienia pojęć „głuchy”, „niemy”, „niewidomy”. W przepisie tym nie mówi się o „choćby częściowej”, a zatem *a contrario*; także w drodze wykładni językowej należy dojść do wniosku, że mowa w nim o „pełnej” ślepcie, głuchocie i niemocie. „Głuchy”, którego dotyczy głosowane postanowienie, to nie „głuchawy” czy „niedo-

słyszający”. Te pojęcia należy rozróżniać. Z samej istoty (znaczenia) pojęcia „głuchy” wynika więc, że chodzi o osobę niesłyszącą (podobnie „ślepy” – niewidzącą czy „niemy” – niemówiącą). Tylko takie rozumienie głuchego, o jakim mowa w tym przepisie, daje się pogodzić z bezwarunkową koniecznością wyznaczenia skazanemu obrońcy. Pozostałe stany wad słuchu (także wzroku i mowy) należy rozpatrywać – w kontekście prawa skazanego do obrony – w zw. z brzmieniem art. 8 § 2 pkt 5 k.k.w. (K. Postulski, glosa do postanowienia SN z dnia 22 stycznia 2014 r., V KO 91/13, LEX nr 14189070).

15. W piśmiennictwie zauważono jednak, że osoba cierpiąca na zaburzenia mowy związane z jękaniem, o ile są one znacznego stopnia i poważnie utrudniają kontakt z organem procesowym, może być uznana za „niemego” w rozumieniu art. 8 § 2 pkt 1 k.k.w. Także w przypadku tzw. mowy bezwładnej (zaburzenie charakteryzujące się bardzo szybkim tempem mowy, połączonym z opuszczaniem sylab i słów oraz zniekształceniem głosek w następstwie przyspieszonego napędu mowy), jeżeli osoba dotknięta takim upośledzeniem będzie mało zrozumiała, należy uznać ją za „niemą”, co spowoduje konieczność ustanowienia dla niej obrony niezbędnej (P. Chabier, *Z problematyki obrony obligatoryjnej w świetle nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego z dnia 16 września 2011 r.*, NKPK 2012, t. 28, s. 173).
16. Wyznaczenie obrońcy z urzędu w postępowaniu wykonawczym z reguły następuje w sytuacji, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość co do poczytalności skazanego (art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w.). W tym przedmiocie nasa-
suwa się wiele spostrzeżeń wyrażanych też w piśmiennictwie i orzecznictwie sądowym (tezy 17–25).
17. Przez wątpliwość co do poczytalności skazanego, o której mowa w art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w., należy rozumieć wątpliwość co do stanu jego zdrowia psychicznego w trakcie postępowania wykonawczego. Wątpliwość taka może zachodzić we wcześniejszych fazach postępowania, a w postępowaniu wykonawczym może jej już nie być. Może też zachodzić inna sy-

tuacja – wątpliwość ta może się pojawić dopiero w postępowaniu wykonawczym.

18. Zatem nawet obligatoryjna obrona z powodu uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności oskarżonego w postępowaniu jurysdykcyjnym nie rozciąga się na postępowanie wykonawcze.
19. Podobnie należy ocenić sytuację, gdy nastąpiło skazanie za przestępstwo popełnione w związku z uzależnieniem od alkoholu lub innego środka odurzającego. Okoliczność ta może uzasadniać wątpliwości co do poczytalności oskarżonego także w postępowaniu wykonawczym, ale o takiej wątpliwości nie przesądza (Z. Hołda, *Obrońca w postępowaniu wykonawczym...*, s. 39). Sam fakt uzależnienia sprawcy od alkoholu nie jest samodzielną przesłanką do wyznaczenia obrońcy obligatoryjnego na podstawie art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w., bowiem uzależnienie to nie oznacza jeszcze, że istnieje automatycznie wątpliwość co do poczytalności oskarżonego (zob. postanowienie SN z dnia z dnia 16 lipca 2014 r., III KK 194/14, KZS 2014, z. 12, poz. 20, LEX nr 1504570).
20. Z brzmienia art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. wynika, że nie każdy przypadek istnienia wątpliwości co do poczytalności skazanego wymaga obrony obligatoryjnej. Musi to być wątpliwość „uzasadniona”, a więc poparta takimi okolicznościami natury faktycznej, które w odbiorze zewnętrznym przemawiają za realną możliwością wystąpienia u skazanego zakłóceń w stanie zdrowia psychicznego w toku postępowania wykonawczego (por. postanowienie SN z dnia 25 września 2014 r., III KK 229/14, KZS 2014, z. 12, poz. 27, LEX nr 1521318. Zob. też obszernie wywody na temat pojęcia „uzasadniona wątpliwość co do poczytalności” i zasad ustalania tej okoliczności: D. Krakowiak, glosa do postanowienia SN z dnia 25 września 2014 r., III KK 229/14, LEX/el. 2015).
21. Samo tylko oświadczenie skazanego, że leczył się psychiatrycznie, niepoparte żadnym dowodem, nie rodzi jeszcze uzasadnionych wątpliwości co do jego poczytalności (zob. wyrok SN z dnia z dnia 16 stycznia 2014 r., WD 1/13, LEX nr 1424904). Uzasadnione wątpliwości co do poczytal-

ności skazanego muszą mieć oparcie w konkretnych dowodach i okolicznościach ustalonych w sprawie. Nie ma wymogu udowodnienia niepoczytalności lub poczytalności ograniczonej skazanego, wystarcza fakt istnienia uzasadnionej wątpliwości, co jest tożsame z jej uprawdopodobnieniem. Ocena w tym zakresie należy do sądu (sędziego) i powinna być autonomiczna, niezależna od rozstrzygnięć we wcześniejszych postępowaniach (I. Kosonoga, *Przesłanki obrony obligatoryjnej w postępowaniu wykonawczym...*, s. 524).

22. Skazanie z zastosowaniem art. 31 § 2 k.k. jest okolicznością powodującą w postępowaniu wykonawczym przed sądem – zgodnie z treścią art. 8 § 2 pkt 2 k.k.w. – konieczność obligatoryjnej obrony, chyba że oczywiste jest, iż w czasie rozpoczęcia postępowania wykonawczego skazany nie wykazuje już zaburzeń (odchyłeń) psychicznych ograniczających jego zdolność do obrony (uchwała SN z dnia 28 maja 1986 r., VI KZP 53/85, OSNKW 1986, nr 9–10, poz. 70, LEX nr 20146, postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2013 r., II KK 323/13, LEX nr 1405158). Słusznie podkreślił SN, że o ile obligatoryjność obrony w postępowaniu jurysdykcyjnym wynika z wątpliwości co do poczytalności oskarżonego w chwili popełnienia czynu i w toku postępowania karnego, to obligatoryjna obrona w postępowaniu wykonawczym może być związana jedynie z uzasadnioną wątpliwością co do stanu zdrowia psychicznego skazanego w czasie postępowania wykonawczego przed sądem. Inaczej mówiąc: stwierdzenie, że skazany popełnił przestępstwo ze znacznie ograniczoną poczytalnością nie jest tożsame z uzasadnioną wątpliwością co do jego poczytalności w postępowaniu wykonawczym. Ograniczona poczytalność *tempore criminis* może być warunkowana różnymi przesłankami, nie zawsze trwającymi nadal (postanowienie SA w Krakowie z dnia 26 listopada 1998 r., II AKz 85/98, Prok. i Pr. – wkł. 1999, nr 4, poz. 25, LEX nr 35272).
23. Uzasadniona wątpliwość co do poczytalności skazanego może wystąpić dopiero w postępowaniu wykonawczym, niezależnie od tego, że jego stan psychiczny *tempore criminis* oraz w toku procesu nie budził zastrzeżeń (postanowienie SA w Krakowie z dnia 26 listopada 1998 r., II AKz 85/98),

przy czym stan skazanego, określany jako „uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności”, występuje wówczas, gdy skazany wykazuje zaburzenia psychiczne ograniczające jego zdolność do obrony w trakcie postępowania wykonawczego (postanowienie SA w Lublinie z dnia 28 grudnia 2001 r., II AKz 676/01, OSA 2003, z. 3, poz. 22, LEX nr 77304). Świadczyć o tym mogą nie tylko dowody przeprowadzone w toczącym się postępowaniu wykonawczym, ale też dowody i okoliczności ujawnione wcześniej, w toku postępowania rozpoznawczego (postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 16 października 1998 r., II AKz 138/98, OSA 1999, z. 1, poz. 1, LEX nr 34541).

24. Wątpliwość co do stanu zdrowia psychicznego skazanego w toku postępowania wykonawczego, jeżeli ma uzasadniać stosowanie rygorów określonych w art. 8 § 2 pkt 2 i art. 22 § 1a k.k.w., powinna dotyczyć świadomego uczestnictwa w przebiegu tego postępowania i rozumienia podejmowanych przez sąd czynności, a także nierespektowania nałożonych przez sąd obowiązków. Tylko bowiem zawinione, a więc świadome i wynikające ze złej woli, niewykonywanie nałożonych obowiązków może pociągnąć ujemne dla skazanego skutki (zob. postanowienie SN z dnia 11 września 1996 r., II KKN 69/96, Wokanda 1997, nr 2, s. 12, LEX nr 26377).
25. Wprawdzie sam fakt leczenia psychiatrycznego czy też skazania obejmującego w kwalifikacji prawnej przypisanego czynu przepis art. 31 § 2 k.k. nie może przesądzać o istnieniu uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności skazanego w postępowaniu wykonawczym, jednak należy mieć na uwadze szczególną sytuację, gdy skazany jest osobą młodą, leczy się psychiatrycznie przez długi czas lub też w trakcie leczenia rozpoznano u niego istotne mankamenty zdrowia psychicznego, które nie pozostały obojętne dla zachowania skazanego, skutkowały bowiem popełnieniem przez niego czynu w stanie poczytalności ograniczonej. Skoro zatem istniały podstawy faktyczne do powzięcia uzasadnionych wątpliwości co do poczytalności skazanego, obligowało to sąd do wyznaczenia mu obrońcy z urzędu w postępowaniu wykonawczym. Jeżeli sąd tego nie uczynił i procedował bez udziału obrońcy, zaistniała bezwzględna przy-

czyna odwoławcza wskazana w art. 439 § 1 pkt 10 k.p.k. (postanowienie SA w Lublinie z dnia 1 lipca 2009 r., II AKZw 538/09, KZS 2009, z. 12, poz. 70, LEX nr 523992). Także leczenie psychiatryczne, w sytuacji gdy jest ono krótkotrwałe lub incydentalne, nie może jeszcze przesądzać o zaistnieniu uzasadnionej wątpliwości co do poczytalności skazanego w postępowaniu wykonawczym. Stwierdzenie, czy taki stan rzeczywiście zaistniał, wymaga rozważenia okoliczności danego przypadku, w tym przeanalizowania dostępnej dokumentacji lekarskiej czy też dokonania oceny dotychczasowych zachowań i postaw skazanego, tak na podstawie zebranych w samej sprawie dowodów, jak i dokumentów zgromadzonych przez służbę penitencjarną (postanowienie SN z dnia 3 września 2015 r., V KO 43/15, LEX nr 1783194).

26. Fakt, że skazany nie włada językiem polskim, nie jest od dnia 1 stycznia 2012 r. przesłanką obrony obligatoryjnej. Jednak zgodnie z art. 72 § 1 k.p.k. oskarżony ma prawo do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim. Wynikiem nowelizacji z 2011 r. jest także zmiana o charakterze dostosowawczym w art. 8 § 2 (uchylenie pkt 4 i dodanie pkt 5) k.k.w., dotycząca wyznaczenia obrońcy z urzędu, mająca na celu konieczność zapewnienia spójności z rozwiązaniami przyjętymi w kodeksie postępowania karnego (art. 79 § 1 i 2 k.p.k.). Jej wynikiem jest wprowadzenie obligatoryjnej obrony w przypadku, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę, oraz uchylenie obowiązkowej obrony w przypadku, gdy skazany nie włada językiem polskim.
27. „Okoliczności utrudniające obronę” należy wiązać przede wszystkim z właściwościami osobistymi oskarżonego, które wprawdzie nie unieumożliwiają, ale w znaczący sposób utrudniają realizację prawa do obrony materialnej bezpośrednio przez samego oskarżonego. W każdym przypadku stwierdzenie „okoliczności utrudniających obronę” (lub ich brak) musi być związane z właściwościami fizycznymi (wiek, stan zdrowia, sprawność poszczególnych narządów zmysłów), psychicznymi (stopień sprawności umysłowej, zaradność lub nieporadność) oraz intelektualnymi (stopień inteligencji ogólnej, wiedza w dziedzinie stanowiącej ma-

terię przedstawionych zarzutów) konkretnego oskarżonego w zestawieniu z treścią przedstawianych mu zarzutów (wyrok SN z dnia 24 lipca 2008 r., V KK 32/08, LEX nr 452395).

28. W orzecznictwie pojawiło się – zasługujące na akceptację – stanowisko, że obligatoryjna obrona zachodzi także wtedy, gdy z informacji o skazanym wynika jego „nieporadność” bądź „niepełnowartościowość umysłu”, gdy postuluje się (np. w sprawozdaniu kuratora) specjalistyczne zbadanie „jego świadomości umysłowej”, bowiem takie informacje uzasadniają wątpliwość co do poczytalności skazanego (postanowienie SA w Krakowie z dnia 18 sierpnia 1999 r., II AKz 362/99, KZS 1999, z. 8–9, poz. 59, LEX nr 38526).
29. Dodanie w art. 8 k.k.w., w wyniku nowelizacji z 2015 r., paragrafu 2a stanowi usankcjonowanie wyrażanego od dawna w piśmiennictwie poglądu, że oskarżony, który nie ma obrońcy z wyboru, może żądać, aby mu wyznaczono obrońcę z urzędu, jeżeli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny (T. Grzegorzczuk, *Obrońca w postępowaniu karnym...*, s. 56, Z. Hołda, *Obrońca w postępowaniu wykonawczym...*, s. 406, K. Postulski, *Status skazanego...*, s. 203, A. Gerecka-Żołyńska (w:) A. Gerecka-Żołyńska, W. Sych, *Prawo karne wykonawcze...*, s. 72). Brzmienie art. 78 § 1 k.p.k., do którego odwołuje się art. 8 § 2a k.k.w., zobowiązuje skazanego do wykazania, że ten nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Badaniu podlega zatem stan majątkowy skazanego w chwili złożenia wniosku o ustanowienie obrońcy z urzędu. Wyznaczenie obrońcy z urzędu powinno zatem nastąpić zarówno w sytuacji, gdy skazany w ogóle nie ma środków na pokrycie kosztów obrony z wyboru, jak i wówczas, gdy posiadane środki są na tyle skromne, że nie pozwalają na pokrycie tych kosztów oraz utrzymanie jego i jego rodziny na podstawowym poziomie. Nie można przyjmować, że wyznacznikiem tej sytuacji majątkowej jest „ukryte” źródło dochodów skazanego i jego potencjalne możliwości zarobkowe (postanowienie SN z dnia 17 lipca 2014 r., V KZ 26/14, LEX nr 1487098).

30. W każdym przypadku, gdy jest to uzasadnione lub konieczne, obrońcę z urzędu wyznacza prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy (zob. art. 80a i art. 81 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.).
31. Obrońcy przysługują te same uprawnienia, co skazanemu. Udział obrońcy w postępowaniu wykonawczym nie jest jednak jednoznaczny z obowiązkowym udziałem w czynnościach tego postępowania. Nie ma przy tym znaczenia, czy obrona jest obowiązkowa, czy fakultatywna (T. Grzegorzczuk, *Obronca w postępowaniu karnym...*, s. 49). Obrońca ma prawo składania wniosków o wszczynanie postępowań incydentalnych (art. 19 § 1 k.k.w.), brania udziału w posiedzeniach sądu, gdy przewiduje to przepis szczególny (art. 22 § 1 i 1a k.k.w.), i zaskarżania decyzji w tych przypadkach, w których prawo takie przysługuje skazanemu (zob. art. 6 § 1 i art. 7 § 1 k.k.w.).
32. W świetle art. 22 § 1 k.k.w., jak też przepisów, które przewidują wyjątki od wyrażonej w nim zasady, nie ma znaczenia, z czyjej inicjatywy zostało wszczęte postępowanie incydentalne ani okoliczność powodująca obowiązek wyznaczenia skazanemu obrońcy z urzędu (zob. postanowienie SN z dnia 27 lutego 2013 r., I KZP 27/12 – uzasadnienie z głosem K. Postulskiego, LEX nr 1282440. Szerzej na ten temat zob. też tezy 5–8 do art. 22). Tak więc sam fakt wyznaczenia obrońcy z urzędu nie jest podstawą do zawiadomienia go o terminie i celu posiedzenia, jeżeli przepis szczególny nie przewiduje prawa udziału stron w posiedzeniu.
33. Powstaje problem, czy obrońcy z urzędu przysługuje wynagrodzenie, jeżeli nie brał on udziału w posiedzeniu. Racjonalne wydaje się stanowisko, że jeżeli kodeks karny wykonawczy nie przewiduje udziału obrońcy w posiedzeniu i ten faktycznie nie wziął w nim udziału, wynagrodzenie przyznaje się na jego wniosek, jeżeli obrońca wykaże jakikolwiek przejaw aktywności mieszczącej się w prawie do obrony, a więc np. złożenie wniosku, zażalenie lub innego pisma procesowego, odbycie widzenia ze skazanym pozbawionym wolności itp. (K. Postulski, *Orzekanie o kosztach sądowych...*, s. 101).

34. Do obrony z urzędu w postępowaniu wykonawczym mają odpowiednie zastosowanie zasady określające sposób zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy z urzędu, w tym sposób ustalania listy obrońców udzielających pomocy prawnej z urzędu, oraz sposób wyznaczania obrońcy udzielającego pomocy prawnej z urzędu, oraz tryb i sposób przekazywania do sądu wniosku o wyznaczenie obrońcy z urzędu, oraz szczegółowy tryb rozpoznawania takiego wniosku, określone w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy z urzędu (Dz. U. poz. 816).
35. Na temat porozumiewania się skazanego z obrońcą (art. 8 § 3 k.k.w.) zob. tezy do art. 8a k.k.w.

Art. 8a. § 1. Korespondencja skazanego pozbawionego wolności podlega cenzurze i nadzorowi, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 2. Korespondencja skazanego pozbawionego wolności z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym nie podlega cenzurze, nadzorowi oraz zatrzymaniu i powinna być bezzwłocznie przekazywana do adresata. Przepisy art. 73 § 3 i 4 oraz art. 225 § 3 Kodeksu postępowania karnego stosuje się.

§ 3. Przepis § 2 zdanie pierwsze stosuje się odpowiednio do korespondencji skazanego pozbawionego wolności prowadzonej z organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości i innymi organami państwowymi, organami samorządu terytorialnego, Rzecznikiem Praw Obywatelskich, Rzecznikiem Praw Dziecka, organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka oraz przedstawicielem niebędącym adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do reprezentowania skazanego przed tym Trybunałem.

1. Dodanie nowelą z 2011 r. art. 8a k.k.w. spowodowane zostało koniecznością wyeliminowania różnic w postępowaniu z korespondencją pro-

wadzoną przez osoby pozbawione wolności z organami ścigania, wymiaru sprawiedliwości oraz innymi organami państwowymi i samorządowymi, a także z RPO, RPD oraz organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka, a korespondencją prowadzoną z obrońcą.

2. Z dniem 1 lipca 2015 r. krąg podmiotów, z którymi korespondencja skazanego pozbawionego wolności nie podlega cenzurze, nadzorowi oraz zatrzymaniu i powinna być bezzwłocznie przekazywana do adresata, został poszerzony o przedstawiciela niebędącego adwokatem ani radcą prawnym, który został zaaprobowany przez Przewodniczącego Izby ETPC do reprezentowania skazanego przed Trybunałem (art. 8a § 3 k.k.w.). Wynika to z faktu, że w postępowaniu przed Trybunałem skarżący musi być, co do zasady, reprezentowany przez adwokata, radcę prawnego bądź inną osobę. Regulamin Trybunału nie określa, kto oprócz adwokata i radcy prawnego może być przedstawicielem skarżącego. W praktyce może to być każda osoba, na którą Przewodniczący Izby ETPC wyrazi zgodę, oceniając jej kompetencje w konkretnym przypadku.
3. Skazany pozbawiony wolności może porozumiewać się z wymienionymi wyżej podmiotami podczas nieobecności innych osób, a rozmowy z nimi w trakcie widzeń i rozmowy telefoniczne nie podlegają kontroli (art. 8 § 3 k.k.w.).
4. Rzecznik Praw Obywatelskich w korespondencji kierowanej do Ministra Sprawiedliwości podnosił konieczność dokonania stosownej korekty brzmienia przepisów regulujących tryb postępowania z prowadzoną z nim korespondencją.
5. Należy zauważyć, że w wyniku dodania art. 8a k.k.w., w zw. z brzmieniem art. 242 § 1 i 3 k.k.w., wskazany w nim tryb postępowania w sposób niebudzący wątpliwości dotyczy korespondencji nie tylko skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, ale także korespondencji od-

bywających zastępczą karę pozbawienia wolności, karę aresztu wojskowego, karę aresztu lub zastępczą karę aresztu, karę porządkową oraz środek przymusu skutkujący pozbawieniem wolności, tymczasowo aresztowanych oraz sprawców, wobec których zastosowano środek zabezpieczający.

6. Konsekwencją ogólnych zasad ustalonych w art. 8a k.k.w. jest zmiana art. 90 pkt 8 k.k.w., a także usunięcie frazy „bez jej cenzurowania” w art. 102 pkt 11 k.k.w. W art. 8a k.k.w. ustalono bowiem zakaz cenzury oraz wskazano tryb postępowania z taką korespondencją. W art. 102 pkt 11 k.k.w. doprecyzowano, o jaką korespondencję chodzi w tym przepisie. Wskazano również, że skazany ma prawo prowadzenia korespondencji z organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka.
7. W myśl art. 73 § 3 i 4 k.p.k. prokurator może zastrzec kontrolę korespondencji podejrzanego z obrońcą, ale tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach i jeżeli wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego, z tym że nie może być ona utrzymywana ani dokonana po upływie 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania.

Art. 8b. § 1. Rzecznik Praw Obywatelskich lub osoba przez niego upoważniona ma prawo wstępu w każdym czasie, bez ograniczeń, do zakładów karnych, aresztów śledczych i innych miejsc, w których przebywają osoby pozbawione wolności, oraz poruszania się po ich terenie, przeglądania dokumentów i żądania wyjaśnień od administracji tych jednostek, a także do przeprowadzania podczas nieobecności innych osób rozmów z osobami pozbawionymi wolności oraz badania ich wniosków, skarg i prośb.

§ 2. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio do prokuratora wykonującego czynności służbowe.

1. Dodany nowelą z 2011 r. art. 8b k.k.w. ma na celu umożliwienie Rzecznikowi Praw Obywatelskich oraz prokuratorowi wykonywania ich ustawowych uprawnień i obowiązków.

2. Zadaniem RPO jest stanie na straży przestrzegania prawa. Rzecznik Praw Obywatelskich jest organem niezależnym i niezawisłym – podobnie jak sąd – i powinien posiadać ustawowe uprawnienie do nieograniczonego wstępu na teren aresztów śledczych i zakładów karnych w celu widzeń z osobami pozbawionymi wolności.
3. Podobnie jak RPO, prokuratorzy są przedstawicielami organu stojącego na straży przestrzegania prawa. Również oni powinni mieć możliwość, w ramach wykonywania swoich obowiązków służbowych, do nieskrępowanego dostępu do osób osadzonych w jednostkach penitencjarnych.
4. Z analizy obowiązujących poprzednio przepisów nie wynikało, by istniało uprawnienie RPO wyłączające zakazy i ograniczenia przewidywane innymi obowiązującymi normami prawnymi, w tym ograniczenie związane z dostępem do osób tymczasowo aresztowanych. Dotychczasowy stan prawny w zakresie udzielania widzeń z osobami tymczasowo aresztowanymi nie dawał RPO pozycji uprzywilejowanej, i to mimo konstytucyjnego umocowania jego instytucji. Brak uprzywilejowania RPO w zakresie nieograniczonych kontaktów z osobami osadzonymi, mającymi status tymczasowo aresztowanych, powodował, że tak jak inne podmioty każdorazowo musiał on występować do organu, do którego dyspozycji osadzony pozostawał, o zgodę na widzenie z tymczasowo aresztowanym.
5. Dodanie art. 8b k.k.w. wzmocniło pozycję obu wyżej wskazanych organów państwa w procesie wykonywania orzeczeń skutkujących pozbawieniem wolności i stworzyło realne możliwości wykonywania przysługujących im uprawnień i ciążących na nich obowiązków.
6. Z treści komentowanego przepisu nie wynikają żadne uprawnienia władcze RPO ani prokuratora wobec administracji więziennej, chociażby takie, jakie przysługują sędziemu penitencjarnemu (art. 34 k.k.w.). Nie są oni organami postępowania wykonawczego w rozumieniu art. 2 pkt 10 k.k.w.

ROZDZIAŁ IV

Postępowanie wykonawcze

ODDZIAŁ 1

Wykonywanie orzeczeń

Art. 9. § 1. Postępowanie wykonawcze wszczyna się bezwzględnie, gdy orzeczenie stało się wykonalne.

§ 2. Wyrok oraz postanowienia wydane w trybie art. 420 Kodeksu postępowania karnego stają się wykonalne z chwilą uprawomocnienia, chyba że ustawa stanowi inaczej.

§ 3. Postanowienie w postępowaniu wykonawczym staje się wykonalne z chwilą wydania, chyba że ustawa stanowi inaczej lub sąd wydający postanowienie albo sąd powołany do rozpoznania zażalenia wstrzyma jego wykonanie.

§ 4. Złożenie wniosku o wydanie postanowienia w postępowaniu wykonawczym nie wstrzymuje wykonania orzeczenia, którego wniosek dotyczy, chyba że sąd, w szczególnie uzasadnionych wypadkach, postanowi inaczej. Postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania orzeczenia nie wymaga uzasadnienia.

1. Wykonalność orzeczenia (wyroku, postanowienia) jest pozytywną przesłanką postępowania wykonawczego. Umożliwia ona, a nawet obliguje właściwe organy do podjęcia czynności mających na celu skierowanie tego orzeczenia do wykonania, a następnie do wykonywania dalszych czynności i podejmowania decyzji przewidzianych w prawie karnym wykonawczym. Ogólne zasady kierowania orzeczeń do wykonania określone są w art. 9, art. 11 i art. 12 k.k.w.

2. Artykuł 9 § 1 k.k.w. mówi o „wykonalności”, a nie o „prawomocności” orzeczenia jako warunku wszczęcia postępowania wykonawczego. Nie są to pojęcia tożsame.
3. W wyniku nowelizacji z 2011 r. w art. 9 § 2 k.k.w. zmieniono określenie „orzeczenie” na „wyrok”, aby zawęzić przypadki wykonalności orzeczeń z chwilą uprawomocnienia tylko do wyroków oraz orzeczeń wydanych w trybie art. 420 k.p.k. Jednocześnie pozostawiono możliwość stano-
wienia w ustawie wyjątków od tej zasady.
4. Wykonalność w przypadku postanowienia wydanego w trybie art. 420 k.p.k. dotyczy w istocie wszczęcia ogólnie pojętego postępowania wy-
konawczego, zmierzającego do wykonania rozstrzygnięć zawartych w wyroku.
5. Wspomniana w tezie 3 nowelizacja wprowadziła radykalną zmianę do-
tyczącą wykonalności postanowień wydawanych w postępowaniu wy-
konawczym, przewidując, że co do zasady stają się one wykonalne z chwilą wydania. Pozostawiono jednak możliwość istnienia wyjątków dla postanowień o największej doniosłości, wskazanych w ustawie (art. 9 § 3 k.k.w.). Postanowienia te wymienione są w tezach 7–8.
6. Dotychczasowe brzmienie art. 9 § 2 k.k.w. niemal powszechnie uzna-
wano za normę o szczególnym charakterze, wyłączającą stosowanie w postępowaniu wykonawczym art. 462 k.p.k. (zob. m.in. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. 2, Warszawa 1999, teza 11 do art. 462, S. Zabłocki, *Postępowanie odwo-
ławcze w kodeksie postępowania karnego po nowelizacji*, Warszawa 2003, s. 452, S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy...*, 2010, s. 122). Oznaczało to, że postanowienia wydawane w postępowaniu wykonawczym, o ile ustawa nie stanowiła inaczej, stawały się wykonalne z chwilą uprawo-
mocnienia.
7. W obowiązującym od dnia 1 stycznia 2012 r. stanie prawnym przypadki, w których postanowienia wydawane w postępowaniu wykonawczym

stają się wykonalne dopiero z chwilą uprawomocnienia się, stanowią nieliczne wyjątki. Wykonaniu dopiero po uprawomocnieniu podlegają postanowienia:

- a) o udzieleniu przerwy, jeżeli prokurator oświadczył, że sprzeciwia się jej udzieleniu (art. 154 § 1 k.k.w.);
- b) o udzieleniu warunkowego zwolnienia, jeżeli prokurator oświadczył, że sprzeciwia się jego udzieleniu (art. 162 § 2 k.k.w.);
- c) o fakultatywnym zarządzeniu na podstawie art. 75 § 2 i 3 k.k. wykonania kary warunkowo zawieszanej (art. 178 § 3 k.k.w.).

8. Sytuację, w której orzeczenie sądu, mimo że jest prawomocne, nie podlega wykonaniu, przewiduje też art. 164 k.k.w., dotyczący tzw. odroczonego warunkowego zwolnienia. Zachodzi ona wówczas, gdy sąd penitencjarny, udzielając skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia, uznaje potrzebę wyznaczenia mu czasu niezbędnego na przygotowanie do życia po zwolnieniu. W takim przypadku postanowienie sądu penitencjarnego staje się wykonalne z upływem tego czasu. Nie może on przekraczać 6 miesięcy i jest określany w postanowieniu o warunkowym zwolnieniu.
9. W art. 9 § 3 k.k.w. nie zostały sprecyzowane przesłanki ani ograniczenia odnośnie do podejmowania przez sąd decyzji o wstrzymaniu wykonania postanowienia. Wstrzymanie wykonania postanowienia wydanego w postępowaniu wykonawczym pozostawione jest więc uznaniu sądu, zarówno pierwszej, jak i drugiej instancji. Jednak z samej istoty takiej decyzji, jako wyjątku od zasady natychmiastowej wykonalności, wynika, że wstrzymywanie wykonania postanowień wydawanych w postępowaniu wykonawczym powinno być ograniczone do niezbędnego minimum.
10. Słuszność powyższej tezy potwierdził Sąd Najwyższy, uznając, że wstrzymanie wykonania wyroku może nastąpić jedynie wyjątkowo, gdy ujawnią się okoliczności świadczące o tym, że bezzwłoczne podjęcie czynności wykonawczych pociągnie za sobą nieodwracalne i niepowetowane skutki dla skazanego (postanowienia SN: z dnia 26 września 2012 r.,

V KK 218/12, LEX nr 1220962, i z dnia 17 października 2013 r., V KK 271/13, LEX nr 1375780). Należy przyjąć, że wstrzymanie wykonania wyroku powinno być uzasadnione szczególnymi i jednoznacznymi w swej wymowie okolicznościami prowadzącymi do wniosku, że wykonanie orzeczenia przed rozpoznaniem wniosku (bądź wykonanie postanowienia z chwilą jego wydania) spowodowałoby dla skazanego zbyt poważne następstwa. Instytucja ta stanowi odstępstwo od reguły i w związku z tym należy traktować ją jako wyjątkową, a nie zastępować nią obowiązującą regułę. Postanowienie w przedmiocie wstrzymania wykonania orzeczenia jest niezaskarżalne, nie wymaga uzasadnienia i jest wydawane bez udziału stron (B. Orłowska-Zielińska, K. Szczechowicz, *Wykonalność postanowień...*, s. 111).

11. Ponieważ przepisy nie przewidują wyjątku od zasady sformułowanej w art. 9 § 3 k.k.w. co do wykonalności postanowień o odwołaniu warunkowego zwolnienia i o obligatoryjnym zarządzeniu wykonania kary warunkowo zawieszanej, są podstawy do przyjęcia, że 6-miesięczny termin wskazany w art. 75 § 4 i art. 82 k.k. jest zachowany, jeżeli przed jego upływem sąd wyda postanowienie w tym przedmiocie, chociażby uprawnomocniło się ono po upływie tego terminu. Stanowisko takie było wyrażane i obszernie uzasadniane kilkakrotnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego i w piśmiennictwie, w okresie obowiązywania kodyfikacji z 1969 r., gdy, jak obecnie, postanowienia podejmowane w postępowaniu wykonawczym stawały się wykonalne z chwilą wydania (art. 10 § 1 k.k.w. z 1969 r. w zw. z art. 411 k.p.k. z 1969 r. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w. z 1969 r.), a brzmienie art. 79 § 1 i art. 97 k.k. z 1969 r. było niemal identyczne, jak art. 75 § 4 i art. 82 k.k. To samo dotyczyło art. 64 k.k. z 1932 r. (zob. w szczególności postanowienie SN z dnia 21 czerwca 1954 r., II KO 36/53, OSNCK 1954, nr 4, poz. 69, LEX nr 117752, postanowienie SN z dnia 18 stycznia 1962 r., VI KO 62/61, OSNKW 1962, nr 4, poz. 62, LEX nr 135462, wyrok SN z dnia 24 marca 1970 r., V KRN 673/66, OSNKW 1970, nr 6, poz. 61, LEX nr 18079, wyrok SN z dnia 18 lutego 1972 r., VI KZP 70/71, OSNKW 1972, nr 5, poz. 77, LEX nr 18407, oraz J. Bafia (w:) J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1977, s. 290, W. Makowski, *Kodeks karny. Komentarz*, War-

szawa 1937, s. 277, M. Siewierski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 1965, s. 121, K. Postulski, glosa do postanowienia SN z dnia 1 lutego 1995 r., III KRN 203/94, PS 1996, nr 2, s. 85). Takie rozumienie wykonalności wymienionych postanowień było dominujące także w orzecznictwie sądów powszechnych.

12. Odsyłając po szczegółową argumentację do wymienionego w poprzedniej tezie orzecznictwa i piśmiennictwa, w tym miejscu skrótowo, na ile pozwala konwencja komentarza, można przytoczyć argumenty na rzecz wyrażonego wyżej stanowiska:

- a) w art. 75 § 4 i art. 82 k.k. nie ma wymogu prawomocności postanowień wymienionych w tych przepisach jako warunku ich skuteczności; tam, gdzie ustawodawca wiąże określony skutek z prawomocnością orzeczenia, daje temu wyraz (np. art. 67 § 1, art. 70 § 1, art. 75 § 1, art. 103 k.k.);
- b) ustawodawca, chcąc wprowadzić wyjątek od zasady wykonalności postanowień wydawanych w postępowaniu wykonawczym, czyni to w przepisach szczególnych. Takim przepisem jest m.in. art. 178 § 5 k.k.w., w myśl którego postanowienia o zarządzeniu wykonania kary wydane na podstawie art. 75 § 2 i 3 k.k. stają się wykonalne dopiero z chwilą uprawomocnienia. Mamy zatem do czynienia ze zróżnicowaniem w aspekcie wykonalności postanowień o zarządzeniu wykonania kary;
- c) nie podważa zasadności tego stanowiska materialnoprawny charakter instytucji przewidzianych w art. 75 § 4 i art. 82 k.k., bowiem ostatecznie o skuteczności postanowień decyduje moment, w którym się uprawomocnią (chodzi oczywiście o prawomocność formalną, a nie materialną). W przypadku gdy mocą decyzji sądu odwoławczego nie dojdzie do odwołania warunkowego zwolnienia lub zarządzenia wykonania kary, zmaterializują się skutki określone w wymienionych przepisach;
- d) proponowane rozumienie wykonalności omawianych postanowień trzeba też widzieć w aspekcie praktycznym: aktualne regulacje prawne przewidują możliwość zaskarżania postanowień o odwołaniu warunkowego zwolnienia i zarządzeniu wykonania kary, a w przypadku

odwołania warunkowego zwolnienia – także prawo udziału stron (a więc i skazanego) w posiedzeniu sądu, i to w obu instancjach (zob. teza 3 do art. 22 k.k.w.). Inne niż prezentowane w tezie poprzedniej pojmowanie wykonalności tych postanowień wcale nierzadko powodowałoby sytuacje, w których na skutek „manipulowania” przez skazanych przebiegiem postępowania wykonawczego nie dochodziłoby w okresie 6-miesięcznym po zakończeniu okresu próby do uprawomocnienia się postanowień, w tym także w sprawach, w których mamy do czynienia z decyzjami obligatoryjnymi, szczególnie jeżeli zdarzenia będące ich przesłankami zaistniały w końcowym okresie próby; byłoby to zaprzeczeniem istoty probacji i intencji ustawodawcy;

- e) uznanie wykonalności postanowień o odwołaniu warunkowego zwolnienia i zarządzeniu wykonania kary jedynie za możliwość osadzenia skazanego w areszcie śledczym (art. 79 k.k.w.) i to tylko do momentu upływu 6-miesięcznego terminu po zakończeniu okresu próby, o ile nie doszło do uprawomocnienia się postanowienia, powodowałoby konieczność zwolnienia skazanego z tą chwilą, często po upływie krótkiego czasu od osadzenia. Byłoby to zbytnim uproszczeniem znaczenia wykonalności, a być może nawet błędem logicznym;
- f) w nawiązaniu do punktu poprzedniego należy zwrócić uwagę na treść § 348 ust. 1 zdanie drugie regulaminu urzędowania sądów, który nakazuje, aby postanowienie wykonalne z chwilą wydania było skierowane do wykonania w dniu jego wydania. Chodzi o definitywne wykonanie postanowienia, a nie o tworzenie jakiegoś stanu przejściowego.

13. Wywód przedstawiony w poprzedniej tezie wydaje się niezbędny, ponieważ w końcowym okresie obowiązywania kodyfikacji z 1969 r. Sąd Najwyższy dwukrotnie zajął stanowisko uznające, że odwołanie warunkowego zwolnienia lub zarządzenie wykonania kary jest skuteczne tylko wtedy, gdy w okresie 6 miesięcy po upływie okresu próby zostanie wydane i uprawomocni się postanowienie w tym przedmiocie (postanowienie SN z dnia 1 lutego 1995 r., III KRN 203/94, OSNKW 1995, nr 3–4,

poz. 18, LEX nr 20724, i uchwała 7 sędziów SN z dnia 30 stycznia 1996 r., I KZP 34/95, OSNKW 1995, nr 3–4, poz. 14, LEX nr 24706), podnoszące jako podstawowy argument materialnoprawny charakter 6-miesięcznego terminu przewidzianego w art. 79 § 1 i art. 97 k.k. z 1969 r. (obecnie art. 75 § 4 i art. 82 § 1 k.k.). Z uwagi na zmianę z dniem 1 września 1998 r. stanu prawnego, nie sposób dociec, jak na to stanowisko zareagowało orzecznictwo sądowe.

14. Wątpliwości ponownie powstały po zmianie z dniem 1 stycznia 2012 r. stanu prawnego przez nadanie nowego brzmienia art. 9 § 3 k.k.w. Rozstrzygnął je Sąd Najwyższy, konstatując, że postanowienie o zarządzeniu wykonania kary wydane na podstawie art. 75 § 1, 1a i 2a k.k. staje się wykonalne z chwilą wydania przed upływem okresu wskazanego w art. 75 § 4 k.k., chyba że sąd wydający postanowienie albo sąd powołany do rozpoznania zażalenia wstrzyma jego wykonanie. W przypadku takiego wstrzymania wykonanie postanowienia może nastąpić dopiero po jego uprawomocnieniu przed upływem terminu do zarządzenia wykonania kary (postanowienie SN z dnia 20 czerwca 2013 r., I KZP 3/13, OSNKW 2013, nr 8, poz. 63, LEX nr 1339276).
15. W uzasadnieniu wymienionego w poprzedniej tezie postanowienia Sąd Najwyższy, oprócz powtórzenia części przedstawionej wyżej (tezy 11–12) argumentacji, stwierdził m.in., że art. 75 § 4 k.k., określając ostateczny termin, do którego powinno nastąpić zarządzenie wykonania kary warunkowo zawieszanej, wymaga wydania do tego czasu decyzji procesowej w postaci postanowienia o zarządzeniu wykonania kary. Decyzja ta nie jest jednak określona w przepisach kodeksu karnego czy kodeksu postępowania karnego, a unormowana została w kodeksie karnym wykonawczym. Dlatego też przepisy tego kodeksu powinny być rozstrzygające dla ustalenia, czy w sprawie nastąpiło skuteczne zarządzenie wykonania kary. W tym zakresie istotne są te przepisy, które określają, z jaką chwilą orzeczenie staje się wykonalne. W obowiązującym obecnie brzmieniu kodeks karny wykonawczy jako zasadę przyjmuje wykonalność postanowień wydanych w postępowaniu wykonawczym z chwilą ich wydania. W drodze wyjątku moment ten odsuwany jest w czasie, gdy

ustawa tak stanowi albo sąd pierwszej instancji lub sąd odwoławczy wstrzymają wykonanie orzeczenia. W art. 178 § 5 k.k.w. ustawodawca zawarł taki wyjątek, stanowiąc, że postanowienia o zarządzeniu wykonania kary wydane na podstawie art. 75 § 2 i 3 k.k. stają się wykonalne z chwilą ich uprawomocnienia. W ten sposób wprowadzono rozgraniczenie wykonalności tego rodzaju postanowień w zależności od podstawy prawnej wydania, tj. obligatoryjnego (art. 75 § 1, 1a albo 2a k.k.) albo fakultatywnego (art. 75 § 2 i 3 k.k.) zarządzenia wykonania kary (szerzej zob. K. Postulski, glosa do postanowienia SN z dnia 20 czerwca 2013 r., I KZP 3/13, LEX nr 1339276).

16. Przedstawiony wyżej słuszny pogląd Sądu Najwyższego ma pełne zastosowanie do terminu określonego w art. 82 k.k., odnoszącego się do odwołania warunkowego zwolnienia (K. Postulski, *Wykonalność orzeczeń karnych w aspekcie zasady humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej skazanego*, Palestra 2013, z. 12, s. 155, i K. Postulski, glosa do postanowienia SA w Szczecinie z dnia 20 listopada 2013 r., II AKz w 1196/13, LEX nr 1415265).
17. Odmienne stanowisko zaprezentował SN, stwierdzając, że użyte w art. 82 § 1 k.k. wyrażenie „nie odwołano warunkowego zwolnienia” odnosi się do sytuacji, gdy w okresie próby i w ciągu 6 miesięcy od jej zakończenia nie wydano prawomocnego postanowienia sądu w tym przedmiocie (uchwała SN z dnia 26 czerwca 2014 r., I KZP 7/14, OSNKW 2014, nr 9, poz. 67, LEX nr 1475263).
18. Przedstawiona w poprzednich tezach argumentacja uzasadnia krytyczne ustosunkowanie się do tego stanowiska. Spotkało się ono z krytyką w piśmiennictwie (K. Postulski, glosa do uchwały SN z dnia 26 czerwca 2014 r., I KZP 7/14, LEX nr 1475263, W. Sych, glosa do uchwały SN z dnia 26 czerwca 2014 r., I KZP 7/14, Probacja 2014, nr 3, s. 135, M.J. Szewczyk, glosa do uchwały SN z dnia 26 czerwca 2014 r., I KZP 7/14, Probacja 2015, nr 1, s. 41). Odnotować też jednak trzeba stanowisko aprobujące (D. Wysocki, glosa do uchwały SN z dnia 26 czerwca 2014 r.,

I KZP 7/14, OSP 2014, nr 12, poz. 120), eksponujące wykładnię celowościową.

19. Dodany nowelą z 2011 r. art. 9 § 4 k.k.w. usankcjonował ten kierunek praktyki, w myśl którego złożenie wniosku o wydanie postanowienia w postępowaniu wykonawczym nie wstrzymuje wykonania orzeczenia, którego wniosek dotyczy. Tym samym usunięte zostały występujące w praktyce wątpliwości w tym zakresie, głównie w sprawach o odroczenie wykonania kary pozbawienia wolności. Uznaniu sądu, ale tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach, pozostawia się możliwość wydania postanowienia (niewymagającego uzasadnienia i niezaskarżalnego) o wstrzymaniu wykonania orzeczenia w zakresie objętym wnioskiem.
20. Komentowany przepis wymaga, aby postępowanie wykonawcze wszcząć bezzwłocznie, gdy stało się wykonalne. Bezzwłocznie – tzn. bez zbędnej zwłoki, natychmiast, gdy tylko jest to możliwe. Pojęcie to precyzuje § 348 ust. 1 regulaminu urzędowania sądów, w myśl którego każde orzeczenie powinno być skierowane do wykonania bezzwłocznie, nie później niż w ciągu 14 dni od daty jego uprawomocnienia lub od daty zwrotu akt sądowi pierwszej instancji, natomiast postanowienia wydane w postępowaniu wykonawczym, wykonalne z chwilą wydania, powinny być skierowane do wykonania w dniu ich wydania.
21. Choć 14-dniowy termin skierowania wyroku do wykonania jest terminem regulaminowym, a więc instrukcyjnym, to jednak zasada bezzwłocznego wykonania orzeczenia wymaga jego bezwzględnego przestrzegania, nawet pod rygorem konsekwencji służbowych. Termin ten należy uważać za wykładnię ustawowego określenia „bezzwłocznie”. Takie rozumienie bezzwłoczności wszczynania postępowania wykonawczego jest wymogiem wynikającym z realizacji zasady ochrony społeczeństwa przed przestępczością, z której należy wyprowadzić wymóg szybkiej reakcji karnej na czyn zabroniony. Przepis art. 9 k.k.w. jest odzwierciedleniem tej zasady w stadium wykonania orzeczenia.

22. Zasada szybkości prawnej reakcji także na etapie postępowania wykonawczego zderza się z inną, zaliczaną do naczelných zasad prawa wykonawczego, zasadą humanitaryzmu i poszanowania godności ludzkiej skazanego. Formuluje ją art. 4 k.k.w. Realizacja tej zasady powoduje, że w określonych prawem sytuacjach dochodzi lub może dojść do odłożenia w czasie wszczęcia postępowania wykonawczego w całości lub w części. Priorytetem jest jednak bezzwłoczne kierowanie orzeczenia do wykonania, gdy stało się ono wykonalne w całości lub w części.
23. Z obowiązku niezwłocznego skierowania orzeczenia do wykonania należy wywodzić także uprawnienie skazanego do tego, aby domagać się niezwłocznego wszczęcia postępowania wykonawczego i niezwłocznego wykonania kary. Skazany może bowiem mieć interes w tym, aby jak najszybciej wykonano karę. Od chwili wykonania kary biegnie przeciw okres do zatarcia skazania (J. Lachowski, *Prawo skazanego do niezwłocznego wykonania orzeczonej kary* (w:) *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego*, pod red. A. Rzeplińskiego, I. Rzeplińskiej, M. Niełacnej, P. Wiktorskiej, Warszawa 2013, s. 570), a od chwili rozpoczęcia jej wykonywania liczone są okresy, których upływ może powodować możliwość skrócenia jej wymiaru (zob. w szczególności art. 77 i 83 k.k.).
24. Zarządzenie o wykonaniu orzeczenia przewodniczący wydziału wydaje na piśmie, na odpowiednim formularzu, zamieszczając w nim datę uprawnomożenia się (wykonalności) orzeczenia i polecenie wykonania przez sekretariat stosownych czynności w związku z treścią orzeczenia, należących do właściwości konkretnego sądu.
25. Precyzując wspomniany obowiązek, § 348 ust. 1 regulaminu urzędowania sądów używa terminu „orzeczenie”, a nie „wyrok”. Wynika z tego, że obowiązek wydania zarządzenia należy odnosić do wykonywania zarówno wyroków, jak i postanowień, a tych ostatnich – bez względu na to, w jakim stadium postępowania karnego zostały wydane, a więc również postanowień wydanych w postępowaniu wykonawczym.

26. Nie ma racji J. Śpiewak (*Środki odwoławcze...*, s. 3), twierdząc, że zarządzenie sędziego o wykonaniu wyroku może być zaskarżone przez skazanego w trybie skargi (art. 7 k.k.w.), a więc skargą zarzucającą np. niezgodne z prawem polecenie doręczenia odpisu wyroku niewłaściwemu organowi lub osobie albo brak zlecenia wydania przedmiotu z depozytu. Gdyby tak rzeczywiście miało być, zarządzenie to podlegałoby uzasadnieniu (art. 99 § 2 k.p.k. w zw. z art. 1 § 2 k.k.w.), doręczeniu skazanemu z pouczeniem o prawie wniesienia skargi (art. 7 § 3 k.k.w.), a w przypadku jej wniesienia – obowiązkowe byłoby wyznaczenie posiedzenia i rozpoznanie skargi przy uwzględnieniu zasad określonych w art. 22 k.k.w. Taki tryb postępowania byłby zaprzeczeniem zasady bezzwłoczności wykonania orzeczenia, o której mowa w art. 9 k.k.w.
27. Należy przyjąć, że zarządzenie o wykonaniu orzeczenia nie jest decyzją merytoryczną sędziego, ale czynnością o charakterze administracyjnym. Nie podlega więc ono zaskarżeniu.
28. Po wydaniu zarządzenia o wykonaniu orzeczenia sekretariat podejmuje czynności mające na celu jego wykonanie. Podstawą podejmowania przez sekretariat czynności mających na celu wykonanie orzeczenia jest treść zarządzenia. Wynika z tego konieczność precyzyjnego i wyczerpującego wskazania w nim tych wszystkich czynności, które są niezbędne do prawidłowego wykonania orzeczenia.
29. Tak jak treść zarządzenia, również rodzaj czynności mających na celu jego wykonanie zależy od meritum orzeczenia. Są jednak czynności, które należy podjąć w zasadzie w każdej sprawie. Wymienione są one w części ogólnej kodeksu karnego wykonawczego. Podstawowe znaczenie ma art. 11 § 1 zdanie pierwsze k.k.w., w myśl którego: „Sąd, kierując orzeczenie do wykonania, przesyła jego odpis lub wyciąg, ze wzmianką o wykonalności, a w wypadku orzeczenia prawomocnego – z datą jego uprawomocnienia się, odpowiedniemu organowi powołanemu do wykonywania orzeczenia” (szerzej na ten temat zob. tezy do art. 11).

30. Bez względu na rodzaj orzeczonych środków karnej reakcji, w razie wydania w pierwszej instancji wyroku skazującego osobę tymczasowo aresztowaną lub osobę odbywającą karę pozbawienia wolności w innej sprawie, sąd zawiadamia o tym odpowiednio dyrektora aresztu śledczego lub zakładu karnego (art. 11 § 4 k.k.w.). Należy wykonać tę czynność niezwłocznie, nie czekając na uprawomocnienie się wyroku.
31. Artykuł 12 k.k.w. przewiduje obowiązek zawiadamiania organów właściwych w sprawach powszechnego obowiązku obrony o prawomocnych skazaniach osób podlegających obowiązkowi służby wojskowej lub służby w formacjach obrony cywilnej na karę pozbawienia wolności bez zawieszenia jej wykonania, jak również o zmianach dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności, na zasadach i w trybie określonych w odrębnych przepisach. Przepisy szczególne (rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości, Ministra Obrony Narodowej, Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 29 grudnia 2010 r. w sprawie zawiadamiania o orzeczeniach wydanych w sprawach karnych oraz sprawach nieletnich, dotyczących osób podlegających obowiązkowi czynnej służby wojskowej, Dz. U. z 2011 r. Nr 13, poz. 65) precyzują, o jakie organy chodzi, a ponadto rozszerzają zakres zawiadamiania także o inne orzeczenia niż wymienione w art. 12 k.k.w. (szczegółowo zob. tezy do art. 12 k.k.w.).
32. Szerszy zakres niż odnoszący się tylko do konkretnej kary lub innego środka karnej reakcji ma obowiązek wynikający z treści art. 17 k.k.w. Przewiduje on, że sąd, kierując do wykonania orzeczenie o pozbawieniu wolności, zawiadamia:
- a) sąd opiekuńczy, jeżeli zachodzi potrzeba opieki nad dziećmi skazanego;
 - b) właściwy organ, jeżeli zachodzi potrzeba opieki nad osobą niedołężną lub chorą, którą opiekował się skazany, albo potrzeba przedsięwzięcia niezbędnych czynności do ochrony mienia lub mieszkania skazanego.
- O poczynionych wystąpieniach i wydanych zarządzeniach zawiadamia się skazanego.

33. Istotnym obowiązkiem sądu wykonującego orzeczenie, niewynikającym bezpośrednio z przepisów kodeksu, jest zawiadomienie KRK o treści orzeczenia poprzez sporządzenie karty rejestracyjnej bądź stosownego zawiadomienia o zmianach ewidencyjnych (przy wykorzystaniu obowiązujących formularzy). Rejestr prowadzi podległa Ministerstwu Sprawiedliwości jednostka budżetowa pod nazwą „Biuro Informacyjne Krajowego Rejestru Karnego” (art. 2 ustawy o KRK). Szczegółowo na temat zawiadamiania KRK i organów do tego zobowiązanych zob. tezy do art. 11 k.k.w.
34. Orzeczenie staje się prawomocne w rozumieniu art. 9 § 2 k.k.w. wówczas, gdy nie istnieje już możliwość jego zaskarżenia zwykłym środkiem odwoławczym (apelacją, zażaleniem). Jest to tzw. prawomocność formalna. Prawomocność należy zatem wiązać z niezaskarżalnością, a nie z nieodwołalnością orzeczenia, co jest istotne w związku z treścią art. 435 k.p.k.
35. W związku z tym, o czym była mowa w tezie poprzedniej, praktyka oraz znaczna część doktryny uznają możliwość częściowej prawomocności wyroku (zob. m.in. wyrok SN z dnia 4 marca 1977 r., I KR 5/77, OSNKW 1977, nr 12, poz. 140, LEX nr 19332, a także Z. Doda, *Prawomocność orzeczenia jako warunek dopuszczalności rewizji nadzwyczajnej*, NP 1970, nr 6, s. 870, K. Marszał, *Proces karny*, Katowice 1992, s. 255, W. Grzeszczyk, *Kasacja w sprawach karnych*, Warszawa 2001, s. 38. Inaczej: A. Kaftal, *Prawomocność wyroków sądowych w polskim prawie karnym procesowym*, Warszawa 1966, s. 62, M. Lipczyńska, *Polski proces karny*, t. 1, *Zagadnienia ogólne*, Warszawa 1986, s. 116). Oznacza to, że wyrok może podlegać wykonaniu tylko w części. Istnieje prawomocność częściowa podmiotowa i prawomocność częściowa przedmiotowa.
36. O prawomocności częściowej podmiotowej mówimy wówczas, gdy w sprawie występowało kilku oskarżonych. Zaskarżenie wyroku w stosunku tylko do jednego czy części oskarżonych powoduje, że wyrok staje się prawomocny wobec tych oskarżonych, którzy wyroku nie zaskarżyli. A zatem uprawnienie sądu odwoławczego do wyjątkowego korygowania

wyroku na podstawie art. 435 k.p.k. oznacza możliwość uchylenia lub zmiany prawomocnych już części wyroku (wyrok SN z dnia 4 marca 1977 r., I KR 5/77, OSNKW 1977, nr 12, poz. 140).

37. Prawomocność częściowa przedmiotowa może zachodzić w sytuacji, gdy jeden oskarżony odpowiada za popełnienie kilku przestępstw. Zaskarżenie wyroku w części dotyczącej tylko niektórych czynów prowadzi do uprawomocnienia się wyroku w zakresie odnoszącym się do pozostałych czynów, jeżeli nie było przesłanek do orzeczenia kary łącznej. Zaskarżenie natomiast jednego ze skazań objętych orzeczeniem o karze łącznej jest równocześnie zaskarżeniem całości orzeczenia (art. 447 § 2 k.p.k.). Również częściowe zaskarżenie wyroku, np. co do jednej z kar orzeczonych za dany czyn, wyłącza jego prawomocność w całości.
38. Prawomocność częściowa wyroku (podmiotowa lub przedmiotowa) obliiguje sąd do wszczęcia postępowania wykonawczego i skierowania wyroku do wykonania w tej części jeszcze przed przesłaniem akt sądowi odwoławczemu.
39. W związku ze znaczeniem, jakie ma prawidłowe ustalenie daty prawomocności wyroku, istnieje wymóg, zgodnie z którym prawomocność tę stwierdza prezes sądu lub upoważniony sędzia, czyniąc stosowną wzmiankę na jego oryginale (§ 25 ust. 3 instrukcji sądowej).
40. Prawidłowe ustalenie daty prawomocności wyroku to nie tylko wymóg formalny warunkujący wszczęcie postępowania wykonawczego. Ma ono bardzo istotne znaczenie przede wszystkim z punktu widzenia przepisów prawa karnego materialnego, mogące w istotny sposób rzutować na sytuację prawną skazanego. Należy bowiem zauważyć, że od chwili uprawomocnienia się wyroku m.in.:
 - a) obowiązuje pozbawienie praw, orzeczony nakaz lub zakazy (art. 43 § 2 k.k.);
 - b) przedmioty objęte przepadkiem, korzyść majątkowa lub jej równowartość przechodzą na własność Skarbu Państwa (art. 187 § 2 k.k.w.);